

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΤΗΣ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ 2008: ΤΟΜΟΣ 83ος

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

2008

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ

12688 / 2011

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ 2008: ΤΟΜΟΣ 83^{ος}

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

2008

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ISSN 0369-8106

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΔΡΑΚΑΤΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

τοῦ ΠΓ' – 2008 Τόμου τῶν Πρακτικῶν

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

	Σελ.
ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2008	9
ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 24 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2008	19
ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 21 ΜΑΡΤΙΟΥ 2008	23
ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 23 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2008	37
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΚΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ	79

ΔΙΑΔΟΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ*

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΠΟΧΩΡΟΥΝΤΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ

κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Δ. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀπὸ μερικῶν ἐτῶν ἔχει καθιερωθεῖ νὰ μὴν περιλαμβάνονται στὴν ἔκθεση ποὺ ὁ Γενικός Γραμματεὺς διαβάζει κατὰ τὴν πανηγυρικὴ συνεδρία τοῦ τέλους τοῦ ἔτους οἱ ἐκθέσεις τῶν πεπραγμένων τῶν κέντρων καὶ γραφείων ἐρευνῶν τῆς Ἀκαδημίας, ἀλλὰ νὰ παρουσιάζονται ἀπὸ τὸν ἀπερχόμενο Πρόεδρο κατὰ τὴν τελετὴ παραδόσεως τῆς Προεδρίας.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν περιλαμβάνει σήμερα 13 Κέντρα, 11 Γραφεῖα καὶ ἓνα Ἴδρυμα Ἐρευνῶν.

Τὸ ἀρχαιότερο εἶναι τὸ Κέντρον Ἐρεῖνης τῶν Νεοελληνικῶν Διαλέκτων καὶ Ἰδιωμάτων, ποὺ ὡς «Ἱστορικὸν Λεξικόν» ἰδρύθη τὸ 1914, πολὺ πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας. Μετὰ τὴν ἀφυπηρέτηση τῆς Κας Ἐλευθερίας Γιακουμάκη, Διευθύντριά του ἐξελέγη ἡ Κα Χριστίνα Μπασέα-Μπεζαντάκου. Τὸ Κέντρο μεταστεγάσθηκε σὲ κτήριο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου 22, γεγονός ποὺ ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν γιὰ ἀνανέωση τῆς ὑποδομῆς καὶ ἀναδιάρθρωση τῆς βιβλιοθήκης του. Μεταφέρθησαν μὲ τὴν δέουσα προσοχὴ τὰ 5.000.000 δελτία τοῦ Ἀρχείου τῶν γλωσσικῶν συλλογῶν καὶ οἱ 1.450 γλωσσικὲς συλλογὲς καθὼς καὶ μικρότερα ἀρχεῖα. Ἀρχειοθετήθησαν ἠλεκτρονικὰ 90.000 δελτία γλωσσικοῦ ὕλικου καὶ λημματογραφήθηκε μεγάλο μέρος παλαιῶν προβληματικῶν δελτίων. Ἡ βάση δεδομένων τοῦ ἐλληνικοῦ τοπωνυμικοῦ πλουτίσθηκε μὲ 2.100 νέα τοπωνύμια. Συγκροτήθη καὶ ὁργανώθη ἠλεκτρονικὰ τὸ ὕλικὸ τοῦ γράμματος δέλτα. Ἐξεδόθησαν τὰ Πρακτικὰ τοῦ Δ' Ὀνοματολογικοῦ Συνεδρίου μὲ θέμα «Ὀνοματολογικὰ Κυκλάδων»,

* Δημοσίαν Συνεδρία τῆς 15ης Ἰανουαρίου 2008.

πού είχε συνέλθει τὸ 2005 στὴν Τήνο. Τὸ Κέντρο μετέσχε στὴν διοργάνωση Συμποσίου γιὰ τὸ Κεφαλληνιακὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα, πού συνήλθε στὸ Ἀργοστόλι τὸν περασμένο Ὀκτώβριο.

Τὸ Κέντρον Ἑρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας εἶναι καὶ αὐτὸ ἀρχαιότερο τῆς Ἀκαδημίας — ἐορτάζει ἐφέτος τὴν 90ῆ του ἐπέτειο. Διευθύνεται ἀπὸ τὴν Κα Αἰκατερίνη Καμηλάκη καὶ στεγάζεται ἀπὸ τριετίας σὲ τριώροφο οἶκημα στὴν Πλάκα, δωρεὰ τοῦ Ἰδρύματος Λίλιαν Βουδούρη. Ἀπὸ τίς ποικίλες δραστηριότητές του ἀναφέρω τὴν ψηφιοποίηση τοῦ ἀρχαίου τοῦ ὕλικου (χειρογράφων, φωτογραφιῶν, δελτίων καὶ μουσικοῦ ὕλικου), τὴν ἐκτέλεση ἀποστολῶν ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές του γιὰ τὴν συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου σὲ 11 διαφορετικούς προορισμούς, ἀπὸ τὴν Κεφαλληνία μέχρι τὴν Χίο καὶ ἀπὸ τίς Σέρρες μέχρι τὸ Σίδνεϋ, τὴν δημιουργία βάσεως δεδομένων γιὰ ἐθνοτοπικούς συλλόγους, τὴν διοργάνωση ἡμερίδος γιὰ τὸν μουσικὸ Κωνσταντῖνο Ψάχο, κατὰ τὴν ὁποία παρουσιάσθηκε τὸ παναρμόνιον πού εἶχε ἐπινοήσει ὁ τιμώμενος καὶ ἐδωρήθη στὸ Κέντρον ἀπὸ τὴν ἀνεψιά του Κα Ἑλένη Ντάλα, τὴν μεταφορὰ στὴν καεῖσα Ὀλυμπία τῆς ἐκθέσεως «Ἐλαίας Ἐγκώμιον» καὶ τὴν μετάφραση τοῦ βιβλίου Ὡδῆ στὴν Ἑλιά εἰς τὴν κινεζικὴν.

Τὸ Κέντρον Ἑρεύνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ πού διευθύνει ὁ κ. Κώστας Λάμπας προώθησε ἐρευνητικὰ προγράμματα ὅπως ἡ «Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση καὶ ἡ συγκρότηση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μὲ βάση ἱστορικὰ ἀρχεῖα τοῦ 18ου-19ου αἰῶνος» καὶ οἱ Ἀλληλογραφίες τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου καὶ τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου. Σὲ ἓνα νέο ἐρευνητικὸ πρόγραμμα μὲ θέμα τὴν Νεοελληνικὴ Ἐπιστολογραφία μεταξὺ 1500 καὶ 1821, πού ἐγκαινιάσθηκε τὸ 2007, τὸ Κέντρο συνεργάζεται μὲ τὸ Ἰνστιτούτο Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν τῆς Αὐστριακῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν καὶ τὸ Βυζαντινὸ καὶ Νεοελληνικὸ Ἰνστιτούτο τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης. Ἐξεδόθησαν τὰ Πράκτικα Ἡμερίδος εἰς μνήμην τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Μανούσου Μανούσακα καὶ τὸ δίτομο ἔργο τοῦ τέως διευθυντοῦ Δημητρίου Σοφιανοῦ καὶ τοῦ ἀειμνήστου ἀντεπιστέλλοντος μέλους Καθηγητοῦ Γεωργίου Γαλάβαρη *Εἰκονογραφημένα χειρόγραφα τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων*.

Στὸ Κέντρον Ἑρεύνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου, τὴν διύθυνση τοῦ ὁποίου ἀνέλαβε ἡ Κα Παπαρρήγα-Ἀρτεμιάδη, ὁλοκληρώθηκε ἡ προετοιμασία γιὰ τὴν ἐκδοση *Περιγράμματος τῆς Ἱστορίας τοῦ Μεταβυζαντινοῦ Δικαίου* καὶ ἐξεδόθησαν πραγματεία τοῦ κ. Γεωργίου Ροδολάκη σχε-

τική με τὸ βυζαντινὸ ναυτικὸ δίκαιο καὶ ὁ 40ὸς τόμος τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Κέντρου.

Ἀπὸ τίς δραστηριότητες τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ (διευθύντρια ἡ Κα Ἑλένη Κατσιαδάκη), σημειώνω τὴν προώθηση τοῦ ἤδη μνημονευθέντος ἔργου «Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση καὶ συγκρότηση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μετὰ βάση ἱστορικὰ ἀρχεῖα τοῦ 18ου-19ου αἰῶνος», σὲ συνεργασία μετὰ τὸ Κέντρον Ἐρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ, καὶ τὴν προώθηση τῶν ἐρευνητικῶν προγραμμάτων «Τὸ γραφεῖο Στρατηγικῶν Ὑπηρεσιῶν στὴν κατεχόμενη Ἑλλάδα (OSS) 1942-44», «Ἑπτανησιακὴ Προσωπογραφία τοῦ 19ου-20οῦ αἰῶνα», καὶ «Ἡ διαμόρφωση τοῦ γαιοκτητικοῦ συστήματος στὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ βρετανικὴ διπλωματία 1833-1843».

Τὸ Κέντρον Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Γραμματείας ἐξέδωσε κριτικὴ ἔκδοση τοῦ ἔργου Ἐξήγησις Ἰωάννου Γραμματικοῦ τοῦ Τζέτζου εἰς Ὀμήρου Ἰλιάδα, ἀπὸ τὸν Ὁμ. Καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων κ. Μανόλη Παπαθωμόπουλο.

Τὸ προσωπικὸ τοῦ Κέντρου Ἐρευνῶν Ἀστρονομίας καὶ Ἐφηρμοσμένων Μαθηματικῶν ἐδημοσίευσε 36 ἄρθρα σὲ διεθνῆ περιοδικὰ καὶ Πρακτικὰ Συνεδρίων. Τὸ Κέντρον ὀργάνωσε μετὰ μεγάλη ἐπιτυχία συνέδριο μετὰ τίτλο «Χάος στὴν Ἀστρονομία», στὸ ὁποῖο ἔλαβαν μέρος 80 ἀπὸ τοὺς γνωστότερους διεθνῶς εἰδικοὺς στὸ θέμα αὐτό.

Διευθύντρια τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας ἀνέλαβε ἡ Κα Μαρία Πρωτοπαπᾶ-Μαρνέλη. Ἐξεδόθη τὸ βιβλίον τοῦ Ἐπόπτου τοῦ Κέντρου Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Εὐαγγέλου Μουτσοπούλου *Kairicité et liberté*, τοῦ ὁποίου ἡ παγκόσμιος πρόσληψις ὑπῆρξε ἄκρως θετικὴ, καὶ ἐκυκλοφόρησε ὁ 37ος τόμος τοῦ περιοδικοῦ *Φιλοσοφία*, τοῦ ὁποίου ὁ δεῦτερος ἡμίτομος περιέχει τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἡμερίδος πού εἶχε ὀργανωθεῖ τὸ 2006 μετὰ τίτλο «Nécessité-Hasard-Liberté dans la philosophie antique».

Τὸ Κέντρον Ἐρεῦνης Ἐπιστημονικῶν Ὁρων καὶ Νεολογισμῶν συνέχισε ὑπὸ τὴν Κα Ἀναστασία Χριστοφίδου τὴν συστηματικὴ ἀποδελτίωση τοῦ ἡμερησίου καὶ ἐβδομαδιαίου Τύπου. Ἀπεδόθησαν στὴν ἑλληνικὴ πολλὰς ξένες λέξεις καὶ ἐπεσημάνθη μεγάλος ἀριθμὸς νεολογισμῶν πού ἀπουσιάζουν ἀπὸ λεξικά τῆς τελευταίας δεκαετίας. Σὲ συνεργασία μετὰ εἰδικοὺς μηχανολόγους μηχανικοὺς καὶ οἰκονομολόγους γίνεται ἐπεξεργασία εἰδικῆς ἐνεργειακῆς καὶ οἰκονομικῆς ὁρολογίας.

Ἀπεχώρησε τὸν Αὐγούστο τοῦ 2007 ἀπὸ τὴν Διεύθυνση τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης Φυσικῆς τῆς Ἀτμοσφαιρας καὶ Κλιματολογίας ὁ Καθ. Χρῆστος Ρεπαπῆς. Στὴν θέση του ἐξελέγη ὁ κ. Τσελιούδης, ὁ ὁποῖος δὲν ἀνέλαβε ἀκόμη τὰ καθήκοντά του. Οἱ ἔρευνες ποὺ διεξήχθησαν πέρυσι ἀφοροῦν στὴν κλιματολογία καὶ τὴν ρύπανση τῆς ἀτμοσφαιρας σὲ συνεργασία μὲ διάφορα ἑλληνικὰ καὶ ξένα ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα. Στὸν τομέα τῆς Κλιματολογίας γίνεται προσπάθεια ἐκτιμῆσεως τῶν μελλοντικῶν κλιματικῶν ἀλλαγῶν στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο μὲ τὴν ἐφαρμογὴ προτύπων ὑποκλιμακώσεως. Ἑρευνᾶται ἐπίσης ὁ ρόλος τῶν χημικῶν καὶ τῶν διαδικασιῶν ἀκτινοβολίας στὴν περιοχὴ τῆς ἀνωτέρας τροποσφαιρας καὶ τῆς κατωτέρας στρατοσφαιρας, γιὰ μίαν βελτιωμένη στρατηγικὴ σχετικὰ μὲ τὴν παγκόσμια περιβαλλοντικὴ ἀλλαγὴ. Ὅσον ἀφορᾷ στὴν ρύπανση τῆς ἀτμοσφαιρας, ἐρευνῶνται τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ὄζοντος πλησίον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ στὸ ὄριακὸ στρώμα τῆς ἀτμοσφαιρας στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν δημοσιεύθηκαν σὲ διεθνή περιοδικὰ καὶ πρακτικὰ συνεδρίων.

Στὸ Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἀρχαιότητος, ποὺ διευθύνει ἡ Κα Μαρία Πιπλῆ, συνεχίσθηκαν διάφορες ἐρευνητικὲς ἐργασίες, π.χ. γιὰ τὰ νεολιθικὰ εἰδῶλια τῆς Θεσσαλίας, τὸ Κουκονῆσι τῆς Λήμνου ἢ τὰ γλυπτὰ τοῦ Μουσείου τῆς Ρόδου, καὶ ἐξεδόθησαν δύο τόμοι τοῦ *Corpus Vasorum Antiquorum*, ποὺ τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ Κέντρου: τὰ *Ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα τοῦ Μουσείου Μπενάκη*, ποὺ συνέγραψε ἡ ἐρευνήτρια τοῦ Κέντρου Κα Βικτωρία Σαμπεταί, καὶ τὰ *Μελανόμορφα ἀγγεῖα τοῦ Μουσείου τῆς Ρόδου*, ποὺ ἐμελέτησε ἡ Καθηγήτρια Κα Ἄννα Λαιμοῦ.

Τὸ Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας, ποὺ διευθύνει ἡ Κα Λίλυ Στυλιανούδη, μετεκόμισε σὲ διαμέρισμα τῆς ὁδοῦ Μηλιῶνῆ. Τὸ ἐρευνητικὸ του ἔργο ἐπικεντρώνεται στὶς οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς ἐπιπτώσεις τῆς μεταναστεύσεως στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐρευνῶν τῆς Ἀκαδημίας χρηματοδοτεῖ δύο προγράμματα γιὰ τὸ «Νομικὸ Καθεστῶς τῶν μεταναστῶν στὴν Ἑλλάδα» μὲ ὑπεύθυνο τὸν ἀκαδημαϊκὸ κ. Γεώργιο Μητσόπουλο καὶ γιὰ τὶς «Ἐπιπτώσεις τῆς μεταναστεύσεως στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία», μὲ ὑπεύθυνο τὸν πρόεδρο τῆς Ἀκαδημίας κ. Κωνσταντῖνο Δρακάτο. Τὸ Κέντρο ἦταν συνδιοργανωτὴς ἐπιστημονικῆς Συναντήσεως μὲ ἀφορμὴ τὴν ὀκτακοσιαετηρίδα τῆς ἰδρύσεως τοῦ Δουκάτου τοῦ Ἀρχιπελάγους.

Τὸ Κέντρο Ἐρευνας τῆς Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Τέχνης (διευθύνουσα ἡ Κα Ἰωάννα Μπίθα) ἐξέδωσε τόμο με τίτλο *Ἡ βυζαντινὴ τέχνη μετὰ τὴν Τετάρτη Σταυροφορία*, πού περιέχει ἀνακοινώσεις πού ἔγιναν στὸ Συνέδριο γιὰ τὴν Τετάρτη Σταυροφορία καὶ τὶς Ἐπιπτώσεις τῆς, πού εἶχε διοργανώσει ἡ Ἀκαδημία τὸ 2004. Ἐξέδωσε ἐπίσης ἀναλυτικὴ *Βιβλιογραφία τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς ἀρχαιολογίας καὶ τέχνης κατὰ τὴν πενταετία 2001-2005*, ὅπου ἀναγράφονται ὅλα τὰ σχετικὰ δημοσιεύματα τῶν Ἑλλήνων ἐρευνητῶν, πλουτισμένα με ἀναλυτικὰ εὑρητήρια. Τὸ κύριον ἐρευνητικὸ πρόγραμμα τοῦ Κέντρου, ἡ Σύνταξις Εὔρητηρίου τῶν Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν τῆς Ἑλλάδος, δὲν προχώρησε με τὴν ἐπιθυμητὴ ταχύτητα. Στὴν περίπτωσιν τοῦ Εὔρητηρίου Ἰονίων Νήσων ἡ καθυστέρησις ὀφείλεται σὲ ὀλιγωρία τῆς ἀρμοδίας κρατικῆς Ὑπηρεσίας νὰ συντηρήσει μερικὰ σύνολα τοιχογραφιῶν. Πραγματοποιήθηκαν ἀποστολές γιὰ τὴν φωτογράφιση καὶ σχεδίαση μνημείων στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ Δυτικὴ Θράκη, τὴν Ζάκυνθο καὶ Λευκάδα καὶ τὴν Ρόδο. Πρέπει νὰ σημειώσω ὅτι ἡ Ἀκαδημία συντονίζει τὴν σύνταξιν ἀναλόγων εὔρητηρίων σὲ ἄλλες χώρες, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Διεθνoῦς Ἀκαδημαϊκῆς Ἐνώσεως. Καμία πρόοδος δὲν ἐπετεύχθη στὰ ξένα προγράμματα (Ἰταλίας, Κύπρου, Ρουμανίας). Εἶχα κατηγορηθεῖ πρὸ ἐτῶν ὅτι εὐθύνομαι γιὰ τὴν ὑποβάθμισιν τοῦ προγράμματος, ἐπειδὴ καθυστερῶ τὴν διοργάνωσιν συναντήσεως στὴν Ἀθήνα «τῶν ἐκπροσώπων ὅσων χωρῶν ἐπιθυμοῦν νὰ μετάρχουν» σὲ αὐτό. Ἡ συνάντησις πραγματοποιήθηκε μετὰ τὴν κατάλληλη προετοιμασία, με μεγάλη ἐπιτυχία ἀλλὰ με μηδενικὸ ἀποτέλεσμα. Καμία ἄλλη χώρα δὲν προθυμοποιήθηκε νὰ μετάρχει στὸ διεθνὲς αὐτὸ ἐγχείρημα. Προχώρησε σημαντικὰ ἡ καταγραφὴ τοῦ μεγάλου ἀρχείου σχεδίων καὶ φωτογραφιῶν μνημείων τοῦ Ἁγίου Ὁρους, πού ἐκληροδότησε στὸ Κέντρο ὁ ἀείμνηστος ἀκαδημαϊκὸς Παῦλος Μυλωνᾶς.

Τὸ Γραφεῖον Θεωρητικῆς καὶ Ἐφρμοσμένης Μηχανικῆς, πού ἐποπτεύει ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἀντώνιος Κουνάδης, ἦταν ἀπὸ τοὺς διοργανωτῆς τοῦ «βου Ἑλληνογερμανοπολωνικοῦ Συμποσίου Μηχανικῆς» πού πραγματοποιήθηκε τὸν περασμένο Σεπτέμβριον στὴν Ἀλεξανδρούπολη με θέμα τὶς τελευταῖες ἐξελίξεις στὴν Μηχανικὴ.

Τὸ Γραφεῖον Ἐρευνῶν Θεωρητικῶν καὶ Ἐφρμοσμένων Μαθηματικῶν ἐκυκλοφόρησε τὸ βιβλίον τοῦ ἐπόπτου τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Νικολάου Ἀρτεμιάδη *Εἰσαγωγὴ στὴν Θεωρίαν Παιγνίων*, προϊόν ἐρευνητικοῦ προγράμματος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐρευνῶν τῆς Ἀκαδημίας.

Τὸ Γραφεῖον Ἐρευνῶν τῆς Ἐπιστήμης τῆς Πληροφορικῆς καὶ τῆς Ἡλεκτρονικῆς, πού ἐποπτεύει ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Πάνος Λιγομενίδης, προώθησε σημαντικὰ τὴν ἔρευνα τῆς ψηφιακῆς ἐπεξεργασίας μαστογραφιῶν, μὲ σκοπὸ τὴν ἀνίχνευση καὶ τὴν πρόωμη μὴ ἐπεμβατικὴ διάγνωση καρκίνου τοῦ μαστοῦ.

Στὸ Γραφεῖο Θεωρητικῆς Φυσικῆς ἐρευνήθηκε μεταξὺ ἄλλων ἡ πιθανὴ ἐξάρτησις τῆς ταχύτητος τοῦ φωτὸς ἀπὸ τὴν συχνότητά του, ὅπως εἶχε διαβλέψει ἤδη ἀπὸ τὸ 1997 ὁ Ἐπόπτης τοῦ Γραφείου Ἀκαδημαϊκὸς κ. Δημήτριος Νανόπουλος. Ὁ ἐπόπτης τοῦ Γραφείου Στρατιωτικῶν καὶ Ἀμυντικῶν Θεμάτων ἀκαδημαϊκὸς κ. Δημήτριος Σκαρβέλης μετέσχε σὲ σχετικὰ μὲ τὰ θέματα αὐτὰ συνέδρια καὶ συναντήσεις.

Τὸ Γραφεῖο Διαστημικῆς Ἐρευνας καὶ Τεχνολογίας πού ἐποπτεύει ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Σταμάτιος Κριμιζῆς διοργάνωσε τὸν περασμένο Ἰούλιο διεθνῆ συνάντησι μὲ συμμετοχὴ 100 καὶ πλέον ἐπιστημόνων ἀπὸ διάφορες χῶρες μὲ θέμα τὴν διαστημικὴ ἀποστολὴ Cassini-Huygens, πού εἶναι ἡ πρώτη ἀποστολὴ στὸ διάστημα πού πραγματοποιεῖται ἀπὸ κοινῶ ἀπὸ τὴν NASA καὶ τὸν Εὐρωπαϊκὸ Ὄργανισμὸ Διαστήματος. Οἱ διευθυνταὶ τῆς ἀποστολῆς μίλησαν σὲ ἀνοικτὴ στὸ κοινὸ ἐκδήλωσι, παρουσιά χιλίων περίπου ἀκροατῶν. Πραγματοποιήθηκε ἐπίσης στὴν Χίο τὸν Μάιο συνάντησι τῶν ὁμάδων MIMI καὶ CAPS τῆς ἀποστολῆς τοῦ διαστημοπλοίου Cassini, μὲ συμμετοχὴ 50 περίπου ἐπιστημόνων.

Τὸ Γραφεῖο Ἐρευνας τῆς Νεοελληνικῆς Τέχνης δημοσίευσε μελέτη τοῦ ἐπόπτου ἀκαδημαϊκοῦ κ. Χρυσάνθου Χρήστου μὲ τίτλο *Ἡ τέχνη σήμερα. Προβλήματα, κατευθύνσεις, χαρακτηριστικά, προοπτικές*. Συνεχίσθηκε μὲ ἀποστολὲς στὴν Θράκη καὶ τὴν Ἡπειρὸ ἡ καταγραφὴ ὑπαιθρίων γλυπτῶν τῆς ἐπικρατείας.

Τὸ Γραφεῖο Διεθνῶν καὶ Συνταγματικῶν Θεσμῶν, πού ἐποπτεύει ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἐμμανουὴλ Ρούκουνας, ἐξέδωσε μελέτη γιὰ τὴν γυναικεῖα μετανάστευσι καὶ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα καὶ μετέσχε στὴν ἔκδοσι Πρακτικῶν διημέρου Συμποσίου γιὰ τὴν Ἑλλάδα στὴν εὐρωπαϊκὴ κοινωνία δικαίου. Συνεχίσθηκαν πρόγραμμα γιὰ τοὺς τίτλους κυριαρχίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔρευνα γιὰ τὸ καθεστῶς τοῦ Ἑλληνος ναυτικοῦ.

Τὸ Γραφεῖο Οἰκονομικῶν Μελετῶν, πού ἐποπτεύει ὁ πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Καθηγητῆς κ. Δρακᾶτος, δημοσίευσε μελέτη γιὰ τὴν Συμβολὴ τοῦ ἀγροτικοῦ τομέα στὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξι τῆς Ἑλλάδος καὶ συνέχισε τὴν

έρευνα θεμάτων όπως «Τò παρόν και τò μέλλον τῆς ἑλληνικῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας» καὶ «Ἡ ἐπιχειρηματικότητα στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ οἰκονομία».

Τὸ Ἴδρυμα Ἱατροβιολογικῶν Ἐρευνῶν συνεχίζει τὴν ἀνοδικὴ πορεία του. Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου εἶναι ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Γρηγόριος Σκαλκέας καὶ ἀπασχολεῖ 355 ἐρευνητές. Ἀπὸ τὴν πολλαπλὴ δραστηριότητά του περιορίζομαι νὰ ἀναφέρω τὴν δημιουργία Τραπεζῆς Ὀμφαλοπλακουντιακοῦ Αἵματος, πού ἔχει χορηγήσει βλαστικά κύτταρα σὲ ἑλληνικὰ νοσοκομεῖα γιὰ τὴν πραγματοποίηση μεταμοσχεύσεων σὲ βαρέως ἀσθενεῖς, τὴν προσφορὰ διαγνωστικῶν ὑπηρεσιῶν ὑψηλῆς στάθμης ἀπὸ τὴν PET camera τοῦ Κέντρου Πυρηνικῆς Ἱατρικῆς καὶ τὴν παρακολούθηση ἐπὶ 24ώρου βάσεως ἀπὸ τὸ Κέντρο Περιβαλλοντικῆς Ὑγείας μέσῳ δορυφόρου τῶν μεταβολῶν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων. Σὲ συνεργασία μὲ τὸ Ἀστεροσκοπεῖο Ἀθηνῶν καὶ διεθνεῖς ὀργανισμοὺς καὶ ὑπὸ τὴν προεδρία τῶν ἀκαδημαϊκῶν κ.κ. Σκαλκέα, Κοντοπούλου καὶ Ζερεφου διοργανώθηκε Παγκόσμιο Συνέδριο Περιβάλλοντος γιὰ τὸ Ὄζον, στὸ ὁποῖο ἔλαβαν μέρος 100 ξένοι καθηγηταί, μεταξύ τῶν ὁποίων τρεῖς κάτοχοι βραβείου Νόμπελ. Τὴν ἀνοδικὴ πορεία τοῦ Ἰδρύματος ἐπιβεβαιώνει ἡ ἐπιλογή του ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση γιὰ τὴν δημιουργία Τραπεζῆς Βιολογικοῦ Ὑλικοῦ, Κέντρου Νανοϊατρικῆς, Κέντρου Βιολογίας τοῦ Καρκίνου καὶ Κέντρου Βιολογίας Συστημάτων, τὰ ὁποῖα θὰ στεγασθοῦν σὲ νέο κτηριακὸ συγκρότημα ἐπιφανείας 16.000 τετραγωνικῶν μέτρων, καὶ ὁ ἀριθμὸς ὑποτροφιῶν καὶ ἐρευνητικῶν προγραμμάτων πού ἔχουν χορηγηθεῖ τὴν περασμένη διετία ἀπὸ τὴν Γενικὴ Γραμματεία Ἐρευνας καὶ Τεχνολογίας, τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση καὶ τὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες, πού ἀνέρχονται σὲ 12 ἑκατομμύρια εὐρώ. Φιλοδοξία τοῦ Ἰδρύματος εἶναι νὰ περιληφθεῖ μεταξύ τῶν Κέντρων Ἀριστείας στὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀμερικὴ.

Ἐξυπακούεται ὅτι οἱ διευθύνται καὶ οἱ ἐρευνηταὶ τῶν κέντρων τῆς Ἀκαδημίας ἔλαβαν μέρος μὲ εἰσηγήσεις καὶ ἀνακοινώσεις σὲ συνέδρια τῆς ἐιδικότητός των καὶ ἐδημοσίευσαν μελέτες σὲ ἑλληνικὰ καὶ ξένα περιοδικὰ καὶ πρακτικὰ συνέδριων. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρω ὅτι οἱ ἐρευνηταὶ τοῦ Ἱατροβιολογικοῦ Κέντρου ἐδημοσίευσαν 45 ἐργασίες σὲ περιοδικὰ ὑψηλοῦ δείκτου ἀπηχέσεως καὶ ἔδωσαν 107 διαλέξεις σὲ πανεπιστήμια καὶ ἐρευνητικὰ κέντρα.

Ἡ ἐπίδοση τῶν ἐρευνητικῶν μονάδων τῆς Ἀκαδημίας μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀπὸ ἱκανοποιητικὴ μέχρις ἐξαιρετικὴ, δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονοῦμε ὅτι πάντα ὑπάρχει περιθώριο γιὰ περαιτέρω βελτίωση τοῦ ἔργου μας.

Ένα γεγονός τῆς προεδρίας μου πού δέν πρέπει νά περάσει ἀπαρατήρητο, εἶναι ὅτι γιά πρώτη φορά ἀπό τὸ 1989 ἐκύλισε ὁλόκληρος χρόνος χωρὶς νά ἀποδημήσει οὔτε ἓνα τακτικὸ μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Θὰ μπορούσα νά ἐπαναλάβω τὸ ἐδάφιον 17:12 τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου «Οὓς δέδωκάς μοι ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο».

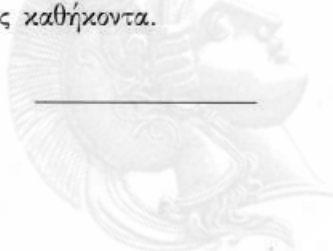
Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἡ Ἀκαδημία ἔτυχε τεραστίας δημοσιότητος, ἐπειδὴ ἡ Πολιτεία ἐζήτησε τὴν γνώμη τοῦ ἀνωτάτου πνευματικοῦ ἰδρύματος τῆς χώρας γιά τὸ ποιὸν ἑνὸς διδακτικοῦ βιβλίου, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 1 τοῦ ἰδρυτικοῦ τῆς νόμου, πού ὀρίζει ὅτι σκοπὸς τῆς Ἀκαδημίας εἶναι μεταξύ ἄλλων ἡ «διὰ γνωμοδοτήσεων, προτάσεων, ἀποφάσεων καὶ κρίσεων διαφώτισις καὶ καθοδήγησις τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ἄλλων Ἀρχῶν». Νομίζω ὅτι ὁ χειρισμὸς τοῦ θέματος ἦταν σωστὸς καὶ ἐξύψωσε τὸ κύρος τοῦ ἰδρύματος στὴν μεγάλη πλειοψηφία τῆς μὴ προκατειλημμένης κοινῆς γνώμης, ἀσχέτως τῶν ἀβασίμων ἐπικρίσεων, ὅτι ἡ Ἀκαδημία εἶναι δῆθεν ἀναρμοδία νά κρίνει τὸ βιβλίον, ἢ ὅτι ἔσπευσε νά τοποθετηθεῖ ἀρνητικά, ἐνῶ ἀπήντησε μὲ νηφαλιότητα μετὰ πάροδον πολλῶν ἐβδομάδων, ἢ, τὸ ἀντίθετο, ὅτι πῆρε θέση μᾶλλον διστακτικά, ἐνῶ δὲν ὑπῆρξε ἓνας ἀκαδημαϊκὸς πού νά ἐκφέρει δημόσιο λόγο γιά τὸ βιβλίον τῆς ἱστορίας καὶ νά μιλήσει κατὰ πρόσωπο μὲ κάποιον ἀπὸ τὴν συγγραφικὴ του ομάδα. Ἡ γνωμοδότηση τῆς Ἀκαδημίας ἦταν σαφεστάτη καὶ εὐτυχῶς οἱ ἀκαδημαϊκοὶ ἀπέφυγαν μέχρι τώρα νά ἐμπλακοῦν στὸ θλιβερὸ φαινόμενο τῶν διαπληκτιζομένων κεφαλῶν τῆς ἐλληνικῆς τηλεοράσεως.

Ἡ Ἀκαδημία ἐπετέλεσε καὶ πέρυσι χωρὶς τυμπανοκρουσίες τὸ ἔργο τῆς καὶ ἐπέσυρε ὅπως κάθε χρόνο τὴν εὐκολὴ κριτικὴ ἀνθρώπων πού ἀγνοοῦν πῶς λειτουργοῦν ἀνάλογα ἰδρύματα, τουλάχιστον στὴν γηραιὰ ἡπειρο. Ἀκραία περίπτωση εἶναι ἱστοσελίδα, ὅπου κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀγνώστους, γιά μένα τουλάχιστον, κυρίους, πού θεωροῦν ὅτι εἶναι ἀρμόδιοι νά κρίνουν τὸ ἔργον τῆς Ἀκαδημίας, γράφει ἐπὶ λέξει τὸ ἀμίμητον «Ἐκδόσεις ἀμφιβάλλω ἂν ὑπάρχουν». Οἱ ἐκδόσεις τῆς Ἀκαδημίας πλησιάζουν ὡς γνωστὸν τοὺς 700 τόμους, καὶ πέραν τῆς ἀναγραφῆς των στὴν Ἐπετηρίδα, ἡ ἀπερχομένη προεδρία ἐφρόντισε νά ἐκδοθεῖ καλαισθητὸς κατάλογος των γιά τὸ εὐρὸ κοινό.

Κυρίες και Κύριοι,

Ἐλπίζω νὰ μὴν διέψευσα σὲ μεγάλο βαθμὸ τὶς προσδοκίες ποὺ εἶχαν ἀπὸ μένα τὰ τακτικά μέλη τῆς Ἀκαδημίας, ὅταν, σὲ μία στιγμή ἀμηχανίας, μοῦ ἀνέθεσαν τὴν προεδρία τοῦ Ἰδρύματος. Προσπάθησα νὰ ἀνταποκριθῶ στὶς ὑποχρεώσεις τοῦ προέδρου, ὅσο μοῦ ἐπέτρεπαν οἱ ἀσθενεῖς μου δυνάμεις. Στὸ ἔργο μου εἶχα τὴν ἀμέριστη συμπαράσταση τοῦ κ. Γενικοῦ Γραμματέως καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς συγκλήτου, καθὼς καὶ ὀλοκλήρου τοῦ διοικητικοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἰδρύματος. Τοὺς εὐχαριστῶ ὅλους θερμότατα.

Καὶ τώρα ἦλθε ἡ στιγμή τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν νέων ἀρχῶν. Παρακαλῶ τὸν διάδοχό μου στὴν προεδρία διαπρεπῆ οἰκονομολόγο κ. Κωνσταντῖνο Δρακᾶτο νὰ προσέλθει, γιὰ νὰ τὸν περιβάλω μὲ τὸ μεγάλο διάστημα τῆς Ἀκαδημίας καὶ νὰ καταλάβει τὴν θέση του στὸ Προεδρεῖο. Καλῶ ἐπίσης τὸν ἀκαδημαϊκὸ κ. Πάνο Λιγομενίδη νὰ καταλάβει τὴν θέση τοῦ Ἀντιπροέδρου. Τοὺς συνοδεύουν οἱ ὀλόφυγες εὐχές μου γιὰ ὑγεία, εὐτυχία καὶ πλήρη ἐπιτυχία στὰ νέα ὑψηλά τους καθήκοντα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 24ΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2008

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κωνσταντίνου Μηνᾶ, *Λεξικό τῶν ἰδιωμάτων τῆς Καρπάθου*, ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Νικολάου Κονομηῆ.

Δέν εἶναι ἡ πρώτη φορά πού στήν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν γίνεται λόγος γιά ἔργο τοῦ κ. Κων/νου Μηνᾶ, ὁμότιμου καθηγητῆ τῆς Γλωσσολογίας τοῦ Παν/μίου Αἰγαίου. Ὑπενθυμίζω ὅτι τὸ Ἰδρυμά μας τὸν βράβευσε γιά τὸ βιβλίο του *Ἡ γλῶσσα των δημοσιευμένων μεσαιωνικῶν ἑλληνικῶν ἐγγράφων τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας* καὶ ὅτι παρουσίασα πρότινος δύο βιβλία του: α) *Τοπωνυμικὸ τῆς Καρπάθου*, β) *Ἱστορικά, ἀρχαιολογικά καὶ λαογραφικά τῆς Καρπάθου*.

Ὁ κ. Κ. Μηνᾶς ἔχει διδάξει στὰ Πανεπιστήμια Ἰωαννίνων καὶ Αἰγαίου τὴν ἀρχαία Ἑλληνική, τὴν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, τὴ διδακτικὴ τῆς νέας Ἑλληνικῆς, ἔχει δὲ ἀσχοληθεῖ ἐρευνητικά μὲ τὴ μεσαιωνικὴ Ἑλληνικὴ καὶ ἰδιαίτερα μὲ τίς νεοελληνικὲς διαλέκτους. Ὁ ὀγκώδης τόμος του *Μελέτες Νεοελληνικῆς Διαλεκτολογίας*, μὲ τίς 820 πυκνογραμμμένες σελίδες του, περιλαμβάνει μελέτες γιά τίς διαλέκτους τοῦ Πόντου, τῆς Κάτω Ἰταλίας, τῆς Ἡπείρου, τῆς Πελοποννήσου, τῆς Κρήτης, τῆς Κύπρου (110 σελίδες), τῆς Δωδεκανήσου (255 σελίδες). Ὅπως ἔχω πληροφορηθεῖ, στὸ τυπογραφεῖο βρίσκεται τώρα ἓνα ἄλλο βιβλίο του, 300 περίπου σελίδων, μὲ τίτλο *Παρατηρήσεις στὴ νεοελληνικὴ γραμματικὴ*.

Σήμερα ἔχω τὴν τιμὴ νὰ σᾶς παρουσιάσω τὸ πρόσφατα ἐκδομένο βιβλίο του, τὸ *Λεξικὸ τῶν ἰδιωμάτων τῆς Καρπάθου*, πού ἴσως ἀποτελεῖ τὸ ἐπιστέγασμα τῆς ἕως τώρα ἐπιστημονικῆς του προσφορᾶς. Τὸ ἔργο ἀριθμεῖ 1.028 πυκνοτυπωμένες σελίδες.

Ὁ συγγραφέας ὕστερα ἀπὸ προσπάθεια πολλῶν ἐτῶν, ὅπως εὐκόλα μπορεῖ νὰ ἀναλογισθεῖ κανεὶς, μπόρεσε νὰ συγκεντρώσει, νὰ κατατάξει καὶ νὰ συγκρίνει, νὰ δαμάσει, ἓνα τεράστιο σὲ ἔκταση γλωσσικὸ ὕλικό. Γιὰ κάθε λήμμα τοῦ λεξικοῦ ὑπάρχει τὸ τυπολογικόν, τὸ ἐρμηνευτικόν, τὸ ἐτυμολογικόν, καὶ στὸ τέλος ἓνα τμήμα πού θὰ τὸ λέγαμε «παραβολικόν» ἢ «συγκριτικόν», ὅπου συγκεντρώνονται τύποι καὶ σημασίες ὁμοίων λημμάτων ἀπὸ ἄλλους ἑλληνικοὺς τόπους.

Χωρὶς ὑπερβολὴ πρόκειται γιὰ ἄθλο, πού συντελέστηκε χάρις στὴν ἀγάπη τοῦ συγγραφέα πρὸς τὸ γενέθλιο νησί του καὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμη του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ ὅτι ὁ συγγραφέας διαθέτει τὴν ἀνάλογη ψυχικὴ ἀντοχή, πού ἀπαιτοῦν τέτοιου εἴδους ἔργα. Ὑπῆρχε βέβαια τὸ Λεξικὸν τῆς καρπαθιακῆς διαλέκτου τοῦ Μιχαήλ Μιχαηλίδου-Νουάρου (Ἀθήνα 1972), πού ἀσφαλῶς προσέφερε μεγάλη βοήθεια στοὺς μελετητὲς τῆς καρπαθιακῆς διαλέκτου καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας γενικότερα, ἀλλὰ ὁ κ. Μηνᾶς στόχευε νὰ προσφέρει ἓνα ἄλλο λεξικὸ τοῦ ἴδιου χώρου, ὑπερδιπλάσιο σὲ ὄγκο καὶ περιεχόμενον. Τὸ λεξικὸ αὐτὸ περιλαμβάνει ὄχι μόνον τὸν λεξιλογικὸ πλοῦτο τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Μιχαηλίδου-Νουάρου, μεταλλαγμένον, αὐξημένον καὶ διορθωμένον, μετὰ λημματογράφηση λέξεων πού θρίσκονται σκόρπιες σὲ διάφορα, συχνὰ ἄσχετα λήμματα του, ἀλλὰ, ἐπιπλέον, περιλαμβάνει τὸν πλοῦτο πού ὑπῆρχε στοὺς δύο τόμους τῶν *Λαογραφικῶν συμμεϊκτῶν Καρπάθου* τοῦ ἀείμνηστου Μιχαηλίδου-Νουάρου, πού δὲν εἶχε περιληφθεῖ στὸ λεξικὸν του, περιλαμβάνει ἀκόμη, μετὰ εἰδικὴ ἔνδειξη, καὶ τίς λέξεις τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Καρπάθου καὶ πολλὰ ἄλλες λέξεις ἀπὸ διάφορα καρπαθιολογικὰ βιβλία —κυρίως τὰ γνωστά *Καρπαθιακά* τοῦ Ἑμμανουὴλ Μανωλακάκη καὶ τὸ πρόσφατον βιβλίον *Τὰ παραδοσιακὰ τραγούδια τῆς Ὀλύμπου Καρπάθου* τοῦ Μανόλη Μακρῆ— καὶ ἀπὸ ἄρθρα, ἀπὸ εὐχετικὰς μαντινάδες καὶ μοιρολόγια πού δημοσιεύτηκαν σὲ καρπαθιακὰς ἐφημερίδας. Προπάντων ὅμως, περιλαμβάνει ἀπὸ τὴν ἰδιαίτην πατρίδα τοῦ συγγραφέα, τὴ γνωστὴν στοὺς ἐπισκέπτες τοῦ νησιοῦ καὶ στοὺς ἐρευνητὲς Ὀλυμπο, ἄφθονον λεξιλογικὸν πλοῦτον, τὸν ὅποιον δὲν κατεῖχε καὶ δὲν περιέλαβε στὸ λεξικὸν του ὁ Μιχαηλίδης-Νουάρος. Ἐπειδὴ ὁ συγγραφέας, ἐκτὸς ἀπὸ στίχους δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Καρπάθου, παραθέτει συχνὰ εὐχές, κατάρες, παροιμίαι, αἰνίγματα, τὸ λεξικὸν αὐτὸ εἶναι χρήσιμον καὶ στοὺς μελετητὲς τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας.

Στὴν ἀρχὴ ὑπάρχει ὁ Πρόλογος, κατόπιν ἐκτίθεται ὁ τρόπος μετὰ τὸν ὅποιον συγκροτήθηκε τὸ λεξικόν, παρατίθεται πίνακας τῶν σπουδαιότερων δια-

φορῶν τῶν διαλεκτικῶν ζωνῶν τῆς Καρπάθου καὶ βιβλιογραφία χωρισμένη σὲ δύο μέρη: α) κατὰ συγγραφεῖς, β) κατὰ γεωγραφικὲς περιοχές. Τὸ β' αὐτὸ μέρος τῆς βιβλιογραφίας χρειάζεται γιὰ νὰ πληροφορηθεῖ ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ ποιοὺς μελετητὲς τοῦ κάθε ἑλληνικοῦ χώρου βρῆκε βοήθεια ὁ συγγραφέας καὶ ἔτσι μπορεῖ καὶ ὁ ἴδιος ὁ μελετητὴς νὰ βοηθηθεῖ.

Στὸ κάθε λῆμμα παρέχονται οἱ ἀλλόμορφοι καὶ ἀλλόφωνοι κατὰ τὶς γλωσσικὲς ζῶνες τῆς Καρπάθου τύποι, καταγράφονται ἐξελικτικὰ οἱ σημασίες μὲ αὐτοτελεῖς νοηματικὰ φράσεις ἰδιωματικοῦ λόγου, στὶς ὁποῖες ἐμφαίνονται καὶ οἱ διάφοροι γραμματικοὶ τύποι, π.χ. τὸ ἀντίστοιχο θηλυκὸ γένος τῶν ὀνομάτων, ὁ ἐνεστώτας, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀόριστος καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ ρήματος, κ.ἄ.

Ἡ πραγματεύση μερικῶν λημμάτων ἰσοδυναμεῖ μὲ μικρὰ ἄρθρα, π.χ. ἀλλáιν 'τμήμα ἐργασίας', γίλλα 'εἰδικὸ μεγάλο ψωμὶ ποὺ χρησιμοποιεῖται σὲ δημόσια διασκέδαση ἀφιερωμένη στὰ νεογέννητα παιδιὰ', ντζιάννος 'ἀνόητος', σάτσω 'μετακινῶ τὰ ψωμιὰ στὸν φούρνο', ροσφαίν 'χοιροσφάγιον', ψηνίν 'μικρὴ ψεῖρα', φαντζός 'φαιός', κ.ἄ.

Ὁ συγγραφέας μελέτησε καὶ ἀποδελτίωσε ὅλες σχεδὸν τὶς μελέτες ποὺ ἀναφέρονται στὶς νεοελληνικὲς διαλέκτους καί, ἐπιπλέον, ἀποδελτίωσε τὰ λεξικά τῶν Liddell-Scott, Lampe, DuCange, Somavera, Βλάχου, Κριαρᾶ (Μσν.), Ἀνδριώτη ('Αρχαῖσμοί), Κοραῆ ('Ατακτα), τὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, καὶ πλῆθος ἄλλων λεξικῶν καὶ γλωσσариῶν τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων, ἀλλὰ καὶ τὰ κείμενα συγγραφέων, ἰδιαίτερα τῆς ὑστερομεσαιωνικῆς περιόδου, π.χ. τοῦ Προδρόμου, τοῦ Γλυκά, τοῦ Σαχλίκη, τοῦ Βιτσέντζου Κορνάρου, τοῦ Ἀγάπιου Λάνδου, τῶν Ἀσσιζῶν καὶ τῶν χρονογράφων τῆς Κύπρου, κ.ἄ. Παρέθεσε ἀκόμη τὰ ὀνόματα τῶν ἑλληνικῶν τόπων στοὺς ὁποίους ἀπαντᾷ ὁμοῖος ἢ παρόμοιος λεξικὸς τύπος, παρέχοντας ἔτσι σημαντικὴ βοήθεια στὴ νεοελληνικὴ συγκριτικὴ διαλεκτολογία, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ γίνεται φορτικὸς καὶ νὰ παραβιάζει τὴν οἰκονομία τῶν λημμάτων καὶ τοῦ ὅλου ἔργου. Ἰδιαίτερα αἰσθητὴ εἶναι ἡ ἐπιμονὴ του στὴν ἐτυμολογία τῶν λέξεων καὶ ἡ εὐσυνειδήτη ἀπόδοση τῆς ὀρθῆς ἐτυμολογίας στὸν πρῶτον εὐρόντα. Στὸ μέρος αὐτό, τὸ ἐτυμολογικὸ, εἶναι βέβαιο ὅτι θὰ ὑπάρξουν διαφορετικὲς ἀπόψεις, ὅσες ὅμως κι ἂν εἶναι, πιστεύω πὼς δὲν θὰ μειώσουν τὸν μόχθο καὶ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ συγγραφέα.

Τὸ Λεξικὸ τοῦ κ. Μητᾶ δὲν εἶναι χρῆσιμο μόνο γιὰ τὴ μελέτη τῶν καρπαθιακῶν ἰδιωμάτων. Εἶναι χρῆσιμο ἐπίσης καὶ γιὰ τὴ μελέτη τῆς ἑλλη-

νικῆς γλώσσας γενικότερα, ἀφοῦ ἡ Κάρπαθος εἶναι ἕνας χώρος τῆς ἑλληνικῆς ἐπικράτειας στὸν ὁποῖο μαζί με τὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ ἔμεινε γνήσια καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα καὶ μάλιστα με «παλιᾶς ζωῆς στολίδια». Ὁ Χριστόδουλος Τσιγάντες, ἀρχηγὸς τοῦ Ἱεροῦ Λόγου, τὸ 1945 ἀπευθυνόμενος στοὺς ἐκπροσώπους τῶν νησιῶν τῆς Δωδεκανήσου, γιὰ νὰ ἀκούσουν καὶ οἱ παρευρισκόμενοι Ἕλληνοι πού, μετὰ τὴν ἦττα τοῦ Ἄξονα προσπαθοῦσαν νὰ κρατήσουν τὰ νησιά καὶ νὰ μὴν τὰ ἀποδώσουν στὴν Ἑλλάδα, τοὺς ἔλεγε: «Κι ἂν αὐτοὶ —οἱ Ἕλληνοι— ἀρνοῦνται τὴν ἑλληνικότητα τῆς Δωδεκανήσου, ἄς πᾶνε στὴν Ὀλυμπο τῆς Καρπάθου, νὰ δοῦν πόση Ἑλλάδα ὑπάρχει ἐκεῖ». Μιὰ πλευρὰ λοιπὸν τῆς ἑλληνικότητος τῆς Καρπάθου προβάλλει καθαρὰ μέσα ἀπὸ τὸ Λ.Ι.Κ. τοῦ κ. Μηνᾶ. Γι' αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἐθνικὴ καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀξία τοῦ ὀγκώδους αὐτοῦ λεξικοῦ θὰ πρέπει νὰ ἐπαινέσουμε καὶ νὰ συγχαροῦμε ἀνεπιφύλακτα τὸν συγγραφέα καὶ νὰ συστήσουμε θερμὰ τὸ ἔργο του ὄχι μόνον στοὺς Καρπάθιους —ἰδιαιτέρως τοὺς νέους, πού θὰ πρέπει νὰ διαφυλάξουν τοὺς παραδοσιακοὺς θησαυροὺς του,— ἀλλὰ καὶ στοὺς ὑπολοίπους, Ἕλληνας καὶ ξένους, μελετητὲς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας.

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 21ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 2008

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΣΤΑΣΗ
ΤΟΥ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ σύσταση τοῦ ἀνεξάρτητου ἑλληνικοῦ κράτους ἀποτελεῖ, καθαυτό, μείζον ἱστορικό γεγονός. Οἱ Ἕλληνες, ὑποκείμενοι σέ ξενικό ζυγόν, καλοῦνταν νά συμμετάσχουν στό διεθνές σύστημα διαθέτοντας ἴδια κρατική προσωπικότητα. Ἀποκτώντας, ἐξ ἄλλου, ἰδική τους ἐθνική ἐστία, θά ἀναμετροῦσαν τίς δυνάμεις τους στόν τομέα τῆς αὐτοτελοῦς, πλέον, πολιτικῆς ὀργάνωσης.

Τό γεγονός τῆς σύστασης ἑλληνικῆς ἐπικράτειας εἶχε καί σημαντικές διεθνεῖς παραμέτρους. Ἡ Ἑλλάδα ὑπῆρξε τὸ πρῶτο ἀνεξάρτητο κράτος στόν εὐρύτερο χῶρο τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης ὅπου ἐκτεινόταν ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία· ὑπὸ τὴν ἔννοια μάλιστα αὐτή, ἔδωσε τὸ ἔναυσμα γιὰ τὴ δημιουργία ἀντίστοιχων κρατῶν καὶ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς βαλκανικοὺς λαούς. Ὁρόσημο, ἴσως, περισσότερο ἀκόμη ἀξιοπρόσεκτο: ἐπέφερε τὸ πρῶτο ρῆγμα στό μονολιθικὸ οἰκοδόμημα τῆς Πενταπλῆς Συμμαχίας ποὺ εἶχε ἀνεγερθεῖ, τὸ 1815, στὴ Βιέννη. Κατέδειξε, εἰδικότερα, ὅτι ἡ ἐμμονὴ στὶς στατικές ἀρχές τῆς νομιμότητας καὶ τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων ἦταν ἀσύμβατη μὲ τὴ δυναμικὴ φορὰ τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι, ὅπως ἀντικατοπτρίζοταν, κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα, στὶς διεκδικήσεις τῶν λαῶν.

Ἔχει καθιερωθεῖ ἡ ἴδρυση τῆς Ἑλλάδος νά ἐντοπίζεται, κατὰ κύριο λόγο, στὴν 3η Φεβρουαρίου 1830, ὅποτε καὶ συνομολογήθηκε τὸ πρωτόκολλο τοῦ Λονδίνου μεταξὺ Ρωσίας, Γαλλίας καὶ Μ. Βρετανίας. Ἡ ἀπόφαση, ἐντούτοις, γιὰ τὴ σύστασή της κυοφορήθηκε πολὺ ἐνωρίτερα, ἐνῶ διεξαγόταν, ἀδυσώπητος, ὁ ἀγώνας τῆς Ἀνεξαρτησίας. Θά προσπαθῆσω νά

διατρέξω τις κύριες φάσεις τῆς ἐξελικτικῆς αὐτῆς διαδικασίας, ἀπὸ τὴν ἔκρηξη ἤδη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης, κατὰ τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1821¹.

1. Ἀποτελεῖ θεμελιακὴ παράγραφο τῆς δημοκρατικῆς ἀρχῆς ὅτι ὅταν οἱ λαοὶ ὑπόκεινται, παρὰ τὴ θέλησή τους, σὲ καθεστῶς δεσποτείας, δικαιοῦνται νὰ διεκδικήσουν τὸ ἀγαθὸ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας μὲ κάθε μέσο. Ἡ ἐπίκληση, μολοντοῦτο, τοῦ θεμελιακοῦ αὐτοῦ δικαιώματος ἔμελλε ἀρχικὰ νὰ προσκρούσει στὴν ἀτεγκτὴ προσήλωση τοῦ συνόλου τῶν Μεγάλων Δυνάμεων στοὺς κανόνες ποὺ εἶχαν θεσπίσει ὑπὲρ μιᾶς ἀναλλοίωτης διατήρησης τῆς καθεστηκυίας τάξης, ἐσωτερικῆς καὶ διεθνούς, στὴν Εὐρώπη· καί, ἐπιπλέον, συνέπιπτε μὲ συγκεκριμένα γεγονότα πού, ἀπειλώντας νὰ διασαλεύσουν τὴν τάξη αὐτὴ στὴν καρδιά τῆς γηραιᾶς ἡπείρου —στὴν Ἰταλία καὶ τὴν Ἰσπανία,— τοὺς εἶχαν ὠθήσει νὰ συγκαλέσουν ἔκτακτη σύνοδο κορυφῆς στὸ Λάμπαχ. Ἰθύνοντα, ἀσφαλῶς, ρόλο στὴ διαδικασία αὐτὴ, δίπλα στὸν Ἀλέξανδρο Α΄, τὸν Μέττερνιχ ἢ τὸν Κάστλεριγ, διεδραμάτιζε καὶ ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ τσάρου. Ὅπωςδήποτε, ἡ ὑποχρέωση νὰ ἐφαρμόζει στρατηγικὲς καὶ τακτικὲς ἐπιλογές, πρόσφορες «νὰ προφυλάξουν τὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴ μάλιστα», δὲν ἀπέκλινε ριζικὰ ἀπὸ τις βαθύτερες συντηρητικὲς τάσεις του. Θὰ ὄφειλε ὅμως παράλληλα νὰ ὑπογραμμιστεῖ ἡ ἀποψὴ του ὅτι ἡ συντηρητικὴ ἰδεολογία ἦταν δυνατό νὰ ἐξυπηρετηθεῖ καὶ μέσω μιᾶς δυναμικῆς τακτικῆς, περισσότερο εὐέλικτης καὶ λιγότερο στατικῆς, προσαρμοσμένης στὰ αἰτήματα τῶν λαῶν γιὰ ἐθνικὴ καταξίωση καὶ γιὰ συνταγματικὲς ἐγγυήσεις —ἐλεγχόμενες πάντοτε «ἐκ τῶν ἄνω». «Τὸ status quo παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτί», εἶχε τονίσει ὁ Κερκυραῖος πολιτικὸς μὲ παρρησία στοὺς Εὐρωπαίους ὁμολόγους του εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκρηξη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης· καί, ἔστω καὶ διαμετρικὰ ἀντίθετος στὰ ριζοσπαστικὰ δόγματα ποὺ παρακίνησαν τοὺς Ἕλληνες νὰ ἐξεγερθοῦν κατὰ τοῦ «τυράννου», θὰ ἐπιδιώξει νὰ ἐκβιάσει τὴν ἔνοπλη παρέμ-

1. Πολυπληθεῖς εἶναι οἱ γενικὲς ἀφηγήσεις τῶν γεγονότων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης. Ὀλίγες εἶναι, ἀντίθετα, καὶ ἤδη πεπαλαιωμένες, σὲ ὕφος καὶ τεκμηρίωση, οἱ προσεγγίσεις τῶν διπλωματικῶν ἀποκλειστικῶν γεγονότων. Ἀπὸ τίς τελευταῖες αὐτές, περισσότερο γνωστὲς εἶναι τῶν E. Driault - M. Lhéritier, *Histoire diplomatique de la Grèce de 1821 à nos jours*, Tome Premier, Paris 1925, καὶ Σ. Θ. Λάσκαρι, *Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, 1821-1914*, Ἀθήνα 1947, βλ. ἰδίως σσ. 1-48.

βαση τῆς Ρωσίας κατά τῆς Τουρκίας —ἀπόπειρα πού προσφέρονταν γιά νά συνεπικουρήσουν οἱ προκλητικές ὀμότητες πού θά ἐκτυλιχθοῦν στήν Κωνσταντινούπολη, μέ ἀποκορύφωμα τὸν ἀπαγχονισμό τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄. Οἱ ἀντιδράσεις, ἐντούτοις, τῆς κοινῆς γνώμης στό ἐσωτερικὸ τῆς Ρωσίας δὲν θά ἀρκέσουν γιά νά ὑπερκεράσουν τὴν ἐμμονὴ τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Α΄ στήν προάσπιση τοῦ οἰκοδομήματος πού εἶχε πρόσφατα ἀνεγερθεῖ. Ὁ Καποδίστριας ἐκβαλλόταν πολιτικά, στὰ μέσα τοῦ 1822, ἀπὸ τὸ μονολιθικὸ σύστημα μιᾶς βαθειᾶ συντηρητικῆς Εὐρώπης²... Ὁμιλώντας ἀπὸ τὸ βῆμα αὐτὸ διερωτήθηκα, πρὸ δύο ἐτῶν, ἂν τελικῶς ἡ διεθνὴς συγκυρία δὲν ἦταν περισσότρο δυσμενῆς τὸ 1821 ἀπὸ ὅ,τι, κατά τὴν προγενέστερη ἐποχὴ, ἀκόμη καὶ τοῦ Ρήγγα Βελεστινλή³.

Τὸ Συνέδριο τοῦ Λάμπου εἶχε ὑποδηλώσει τὴν ἀντίθεση τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων ἀπέναντι στήν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση· τὸ Συνέδριο τῆς Βερόνας, ἐνάμιση χρόνο ἀργότερα, θά προσδώσει ἔμφαση στὸ ἴδιο φαινόμενο. Κάθε ἐπίσημη συνηγορία ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας, στὸν ὁποῖο εἶχε ἀποδυθεῖ ἓνα ἔθνος γνωστὸ ἀπὸ τίς δέλτους τῆς ἱστορίας, καταπιγόταν ὑπὸ τὸ κράτος συλλογισμῶν πού συνέχονταν ἄμεσα μέ τὴν ἐν ἰσχύι πολιτικὴ συγκυρία. Οἱ Εὐρωπαῖοι μονάρχες ἔδειχναν νὰ ἐπιχαίρουν γιά τὴ διαβεβαίωση τῆς Πύλης ὅτι εἶχε τὴν πρόθεση νὰ ἐφαρμόσει πιστὰ ὅσες Συνθήκες εἶχε κατά τὸ παρελθὸν συνάψει μέ τὴ Ρωσία καὶ νὰ ἐπιδείξει ἐπιείκεια στήν ἀντιμετώπιση τῶν ἐπαναστατημένων ὑπηκόων τῆς. «Οὔτε μιὰ φωνὴ δὲν ἀκούστηκε στὴ διάρκεια τοῦ Συνεδρίου ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων», ὑπογράμμισε μέ ἐκδήλη ἱκανοποίηση ὁ Γκέντζ, ἔμπιστος φίλος τοῦ Μέττερνιχ. Ὁ Αὐστριακὸς καγκελάριος κατοχύρωνε πλέον τὴν ἄμεση ἐπιβολή του: «Τὸ ἔτος 1822 ὑπῆρξε τὸ ἔτος τοῦ (Μέττερνιχ)», ἐπιλέγει ὁ Edouard Driault⁴. Μάταια οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνέλευσης τῶν Ἑλλήνων ἀποβιβάζονταν στήν Ἰταλία μέ τὴν ἐλπίδα νὰ ἀναπτύξουν, κατά τὴ διάρκεια τῶν διαβουλεύσεων τῆς Βερόνας, τίς ἀπόψεις τους.

2. Κ. Σβολοπούλου, «Ἡ Ρωσία καὶ τὸ Ἑλληνικὸ Ζήτημα στὸ Συνέδριο τοῦ Λάμπου», Δ.Ι.Ε.Ε., τ. 29 (1986), σσ. 5-34· τοῦ ἰδίου, «Ἡ "Εὐρώπη" τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια», Δελτίο τοῦ Κ.Ε.Ι.Ν.Ε. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. Β΄ (2000), σσ. 7-17.

3. Κ. Σβολοπούλου, «Ἐπανεκτιμώντας τὴν ἐπαναστατικὴ πρόταση τοῦ Ρήγγα Βελεστινλή», Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. 80 (2005), τχ. 2, σσ. 152-53.

4. E. Driault - M. Lhéritier, ὀ.π., σσ. 192, 195.

Ἄν διερευνώνταν οἱ θέσεις πού ὑποστηρίχτηκαν στό Λάυμπαχ ἢ στὴ Βερόνα, θὰ διαπιστωνόταν ἡ ἔλλειψη κάθε μνείας στό ἐνδεχόμενο μιᾶς νικηφόρας παράτασης τῆς ἐξέγερσης στὴν Ἑλλάδα. Ἐλλειψη διορατικότητας ἢ, μήπως, ἀδυναμία κατανόησης τῶν κινήτρων πού τὴν ἐνέπνεαν; Προσφερόταν, ἄραγε, γιὰ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὰ κίνητρα αὐτὰ ἡ ἐπάνοδος ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς Ὄθωμανικῆς κυριαρχίας — ἔστω ἐξωραϊσμένο; Ἡ ἀπάντηση στὰ συγκεκριμένα ἐρωτήματα δὲν εἶναι μονοσήμαντη. Τὰ εὐρωπαϊκὰ ἀνακτοβούλια ἀδυνατοῦσαν νὰ συμπορευτοῦν μὲ τοὺς στασιαστὲς χωρὶς νὰ ὑπονομεύσουν τὴν ὁμοφωνία στὴν ἐφαρμογὴ τῶν αὐστηρὰ συγκεντρωτικῶν ἀρχῶν τῆς πολιτικῆς τους. Ἡ υἱοθέτηση στάσης εὐνοϊκῆς πρὸς τοὺς Ἑλληνας συνεπαγόταν τὴ μετακίνηση ἀπὸ τίς στατικὲς ἀντιλήψεις πού διακατεῖχαν τοὺς θιασῶτες τῆς Εὐρώπης τῶν μοναρχικῶν καὶ ἀπολυταρχικῶν συστημάτων διακυβέρνησης, χάριν τῆς «νέας» Εὐρώπης τῶν ἀνθρώπινων δικαιωμάτων καὶ τῶν δημοκρατικῶν ἐλευθεριῶν. Ἴδού, κατὰ συνέπεια, μία καταλυτικῆς σημασίας συνεισφορὰ τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821 πού, ἐνίοτε, παραβλέπεται: παρατείνοντας τὸν νικηφόρο ἀγῶνα τους ἐπὶ δύο καὶ πλέον ἔτη, κατέληγαν νὰ ἐπιφέρουν τὸ πρῶτο, μοιραῖο, πλήγμα κατὰ τῆς καθολικῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀποφάσεων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

Κατὰ τὸ ἴδιο, πράγματι, ἔτος πού εἶχε συγκληθεῖ τὸ Συνέδριο τῆς Βερόνας, τὸ 1822, συντελοῦνταν ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτες θαυμαστὰ πολεμικὰ ἐπιτεύγματα. Ἡ καταστροφὴ τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη Πασᾶ στὰ Δερβενάκια κατοχύρωνε τὴν κυριαρχία ἀπ' ἄκρου σ' ἄκρο τῆς Πελοποννήσου· καὶ ἡ ἀπόκρουση, λίγους μῆνες ἀργότερα, τῶν πολιορκητῶν στὸ Μεσολόγγι εἶχε ἐπιβεβαιώσει τὴν ἐπικράτηση τῶν Ἑλλήνων καὶ στὴ Δυτικὴ Στερεά. Ἀκόμη καὶ ὅσα δεινὰ ἐπισωρεύονταν σὲ βάρος τους προσφέρονταν γιὰ νὰ τροφοδοτήσουν τὴ συμπάθεια σὲ εὐρύτερη διεθνή κλίμακα. Ἡ σφαγὴ καὶ ὁ ἐξανδραποδισμὸς τῶν κατοίκων τῆς Χίου, ἀπεικονισμένη καὶ ἀπὸ τὸν Εὐγένιο Ντελακρουά, ἐξήπτε τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιὰ κάθε εὐαίσθητου πολίτη τῆς οἰκουμένης, φιλελεύθερου ἢ συντηρητικοῦ· καὶ ἡ ἐντυπωσιακὴ ἀνατίναξη, στὸν ἴδιο χῶρο, τῆς ναυαρχίδας ἐνὸς ἀνάληγτου κατακτητῆ χαιρετιζόταν ἀπὸ τὴν παγκόσμια κοινότητα ὡς πράξη δίκαιης ἀνταπόδοσης. Ἦταν, ἄραγε, πέρα ἀπὸ θεμιτό, ἐφικτό ἔστω, νὰ ὑπαχθεῖ ἐκ νέου αὐτὸς ὁ λαὸς σὲ καθεστῶς δουλείας; Ἄν — ὅπως ἀποδεικνυόταν — ἀπέβαινε τοῦτο ἀνέφικτο, τότε πῶς θὰ ἀντιμετωπιζόταν ἡ νέα πραγματικὴ κατάσταση;

2. Ἡ ἐπικράτηση τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν μὲ μόνες τὶς δικές τους ἀρχικά δυνάμεις ἔμελλε νὰ προκαλέσει τὸ πρῶτο ρήγμα στὸ συμπαγές, ἕως τότε, οἰκοδόμημα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συμφωνίας. Ἡ πολιτικὴ συλλογιστικὴ, ποὺ ἐνέπνεε τὴν ἄκαμπτη ἀντίθεση στὰ πηγαῖα αἰτήματα τῶν λαῶν γιὰ πολιτικὴ ἐλευθερία καὶ ἐθνικὴ αὐτοδιάθεση, ἀποδεικνυόταν ἀπρόσφορη γιὰ νὰ κατευθύνει τὸν ροῦ τῆς ἱστορίας. Ὅ,τι δὲν κατορθώθηκε ἐνωρὶς —στὴν Ἰταλία ἢ τὴν Ἰσπανία,— ἐπιτεύχθηκε στὴν Ἑλλάδα, ὅταν διαψεύστηκαν οἱ δυσσιώπες προρρήσεις γιὰ τὴν ἀναπόδραστη καταστολὴ τῆς ἐξέγερσης ἀπὸ τὶς ἐκδηλὰ ὑπέρτερες τουρκικὲς δυνάμεις. Ἡ ἐσπευσμένη προσαρμογὴ τῆς Μ. Βρετανίας στὴ νέα πραγματικότητα, ἡ ἀναγκαστικὴ διατύπωση ἀπὸ τὴ Ρωσία ἐναλλακτικῆς πρότασης, ἡ τελικὴ σύνταξη καὶ τῆς Γαλλίας ὑπὲρ τῆς ἐπιβολῆς λύσης κατάλληλης νὰ ἀνταποκριθεῖ στὸ αἶτημα τῆς αὐτοδιάθεσης τῶν λαῶν, συνθέτουν τὸ μωσαϊκὸ —αὐτὸ ποὺ θὰ ἀποτυπωθεῖ στὸ διπλωματικὸ χάρτη κατὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια.

Πράγματι, ἐφόσον τὸ ἑλληνικὸ ζήτημα παρέμενε ἐξακολουθητικὰ «ἀνοιχτό», ἡ ἰδέα τῆς εὐρωπαϊκῆς παρέμβασης εἶχε κατὰ τὰ φαινόμενα μόνον «ὀριστικά» ἐγκαταλειφθεῖ στὴ Βερόνα. Ἡ δυναμικὴ ποὺ ἐνέκλειε, ἀθέατη ἀρχικά στὰ ὄμματα τῶν συντηρητικῶν ἀνακτοβουλιῶν, ἔτεινε νὰ γίνῃ μεμονωμένα αἰσθητὴ ἀπὸ, πρῶτους, ὀρισμένους ὀξυδερκεῖς Βρετανούς ἰθύνοντες. Ἐχοντας μόλις ἀντικαταστήσει τὸν λόρδο Κάστλεριγ, ὁ Τζῶρτζ Κάννινγκ ἀντιμετώπιζε πρόωρα, ἤδη τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1822, τὸ ἐνδεχόμενο τῆς δημιουργίας ἐνὸς «ἑλληνικοῦ κράτους». Βαδίζοντας στὴν ὁδὸ αὐτῆ, θὰ κηρύξει ἐπίσημα, στίς 25 Μαρτίου 1823, τὸν ἀποκλεισμὸ τῶν τουρκικῶν παραλίων, ἀναγορεύοντας «ἐμπολέμους», μὲ τὸν τρόπο αὐτό, τοὺς Ἕλληνες ἐπαναστάτες: γεγονότα ποὺ, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ δανειοδότηση ἀπὸ Ἄγγλους τραπεζίτες, ὑπὸ ὄρους ἔστω δυσμενεῖς, κατέτειναν στὴν οὐσιαστικὴ ἀναγνώρισή τους ὡς μάχιμης ἐθνικῆς ὀντότητας. Χάραξη νέας στρατηγικῆς μὲ πρόταξη τῶν ἐπιμέρους ἐπιδιώξεων ἔναντι τῆς συμμόρφωσης στὸ κοινὸ συμφέρον τῶν πέντε ἀνακτοβουλιῶν, ὑποκατάσταση τῆς ἐμμονῆς στὰ συντηρητικὰ ἰδεολογήματα ἀπὸ μία δυναμικὴ φιλελεύθερη ἀντίληψη!

Ἡ διάνοιξη τῆς πρώτης ρωγμῆς ἄρκεσε γιὰ νὰ κλονίσει τὴν εὐστάθεια τοῦ οἰκοδομήματος ποὺ εἶχε μὲ περισσὴ φροντίδα ἀνεγερθεῖ στὴ Βιέννη. Προτοῦ ἐκδηλωθεῖ τὸ βρετανικὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ἀνακτοβούλιο τῆς Πετρούπολης εἶχε προβάλει κατὰ καιροὺς ἐνστάσεις γιὰ τὴν πλημμελὴ ἐφαρμογὴ ἀπὸ τὴν Πύλη μέτρων πρὸς τὴν κατεύθυνση μιᾶς ἐπιθυμητῆς συνδιαλλαγῆς μὲ

τὸ ὀρθόδοξο στοιχεῖο τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἦδη ὁμως, καταθέτοντας στις 9 Ἰανουαρίου 1824 τὸ ὑπόμνημα «περὶ τῆς εἰρηνεύσεως τῆς Ἑλλάδος», ἀνελάμβανε ἐνεργὴ πλέον πρωτοβουλία γιὰ τὴ σύσταση τῶν τριῶν αὐτόνομων ἡγεμονιῶν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ Σουλτάνου. Ὅπωςδήποτε, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου προσέκοψε στὴν κοινὴ ἀντίθεση τῶν ἐμπολέμων: οἱ Ἕλληνες θὰ ἐπικαλεστοῦν τὶς ἀρχές στο ὄνομα τῶν ὁποίων εἶχαν ἐξεγερθεῖ, οἱ Τούρκοι θὰ ἀντιταχθοῦν καταρχὴν στὴν πρακτικὴ τῆς ξένης παρέμβασης, παρελκύνοντας —κατὰ τὴν ἀνατολικὴ συνήθεια— τὴ διπλωματικὴ διαδικασίαν μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ τύχη θὰ τοὺς ἐπεφύλασσε μεγαλύτερη γεναιодωρία στο μέλλον. Μολοντούτο, ἡ μεταβολὴ στο περιφερειακὸ ἀλλὰ καὶ στο διεθνὲς σκηνικὸ ἦταν ἐκδηλῆ. Ἡ Ρωσία ἐπιβεβαίωνε οὐσιαστικὰ τὴν ἀναγνώριση ὡς ὑπαρκτοῦ ἐνὸς ἀνεπίλυτου ἑλληνικοῦ ζητήματος· καί, ἀκόμη, καθιστοῦσε ἀντιληπτό ὅτι δὲν ἦταν διατεθειμένη νὰ ἐκχωρήσει στοὺς Ἄγγλους τὸ στρατηγικὸ πλεονέκτημα τῆς ἀποκλειστικῆς παρουσίας στο νευραλγικὸ γεωπολιτικὸ χῶρο τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Ἔστω, μάλιστα, καὶ ἂν οἱ ἴδιοι οἱ Βρετανοὶ εἶχαν ἀποφύγει ἐπίσημα νὰ τὴν ἐνθαρρύνουν, ἡ πρόθεση μερίδας τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν νὰ ἐπιζητήσουν, τὸ 1825, τὴν προστασίαν τους, εἶχε συντελέσει ὥστε νὰ ἐνταθεῖ ἡ ἀνησυχία τῆς Πετρούπολης.

Ὅσα γεγονότα εἶχαν ἕως τότε διαδραματιστεῖ ὀδηγοῦσαν ἀναπόφευκτα στὸν συγκερασμὸ πολιτικῶν τάσεων ἐκδηλῶ ετερότροπων. Στρατηγικὲς καὶ τακτικὲς ἀντιλήψεις ἐκ διαμέτρου ἀντίθετες συνέπιπταν ἐπὶ τῆς ἀνάγκης νὰ ἀναζητηθεῖ διπλωματικὴ λύση τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ἱκανὴ νὰ γίνῃ εὐρύτερα ἀποδεκτὴ. Στις 4 Ἀπριλίου 1826, κατ' ἀκολουθίαν, θὰ συνομολογηθεῖ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας τὸ γνωστὸ πρωτόκολλο τῆς Πετρούπολης: ἦταν ἡ πρώτη συμβατικὴ πράξις ποὺ προέβλεπε τὴ σύσταση καὶ τὴ λειτουργία κράτους ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑλλάς. Τὰ δύο συμβαλλόμενα μέρη πρόσφεραν στὴν Πύλῃ τὴ μεσολάβησή τους, προκειμένου νὰ ἰδρυθεῖ μία αὐτόνομη ἑλληνικὴ ἐπικράτεια φόρου ὑποτελής στο Σουλτάνο. Ἄν ἡ προσφορά τους δὲν γινόταν δεκτὴ ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχὴ δύναμη, τὰ δύο συμβαλλόμενα μέρη δεσμεύονταν νὰ βασίσουν ἐφεξῆς ὁποιαδήποτε πρωτοβουλία τους στις ἴδιες προϋποθέσεις· καὶ ἐξέφραζαν τὴν εὐχὴ νὰ τὴν ἐνστερνιστοῦν καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Πενταπλῆς Συμμαχίας. Νέο, κατ' ἀκολουθίαν, στάδιο θὰ διανυθεῖ ὅταν, στις 6 Ἰουλίου τοῦ ἐπομένου ἔτους, συμπράξει καὶ ἡ Γαλλία στο ρηξικέλευθο ἐγχείρημα τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσίας. Στὴν ἐφαρμογὴ ὁμως, ἤδη, τῶν ὄρων τῆς νέας αὐτῆς τριμεροῦς συνθήκης προσδινόταν ὑπο-

χρεωτικός χαρακτήρας: ἐφόσον ἡ Πύλη δὲν θὰ συναινοῦσε στὶς ἀποφάσεις τῶν Τριῶν Δυνάμεων, προβλεπόταν ἡ προσφυγὴ σὲ καταγκαστικά μέτρα. Ὁ Γεώργιος Κάννινγκ ἀπέθνησκε ἓνα μόλις μῆνα ἀργότερα· εἶχε ἐντούτοις ὀριστικά πλέον μορφοποιηθεῖ καὶ δρομολογηθεῖ ἡ εὐρωπαϊκὴ μεσολάβηση ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων.

Συγκυρία, ἄραγε, ἀσύμβατη μὲ τὴν ἐμμονὴ στὴ σχολαστικὴ ἐρμηνεῖα τῶν γεγονότων ἢ καὶ ἐξέλιξη ποὺ ἀκριβῶς ἀποθαρρύνει τὴ συναγωγὴ ταυ-τόσημων συμπερασμάτων, ἔγκυρων σὲ κάθε τουλάχιστον παρεμφερὴ περί-πτωση; Ἐνόσω, συγκεκριμένα, ὁ ἐπαναστατικὸς ἀγῶνας κραταιωνόταν, ἡ διπλωματικὴ συγκυρία εἶχε παραμείνει ἀντίξοη· ἡ διεθνὴς καταξίωση ἐπι-τεύχθηκε, ὅταν ὁ ἴδιος ἀγῶνας φάνηκε νὰ ἐκπνέει στὸ πεδίο τῶν ἔνοπλων ἐπιχειρήσεων! Ἡ στρατιωτικὴ παρέμβαση τοῦ Ἰμπραήμ, μετὰ τὸ Αἰγαῖο, στὴν Πελοπόννησο ἔτεινε νὰ καταστήσει προβληματικὴ τὴν ἐπιβίωση τῆς ἐξέγερσης σ' αὐτὴ τὴν ἐστία τῆς. Ἡ δραστικὴ ὅμως πρωτοβουλία του εἶχε ἀναληφθεῖ μὲ καθυστέρηση, ἐνῶ οἱ κυρίως ἀντίπαλες δυνάμεις — Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι — εἶχαν πλέον δώσει τὸ στίγμα τῶν δυνατοτήτων τους· καί, ἐπιπλέον — μοιραῖο πολιτικὸ ὄλισθημα, — συνδύαζε ὁ Αἰγύπτιος πολέμαρχος τὴν ἐπιχειρησιακὴ δράση του μὲ τὴ γενοκτονία τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου. Πρακτικὴ ἀλλότρια στὰ εὐρωπαϊκὰ νόμιμα, ἄξια καὶ μόνη νὰ ἐξεγείρει κάθε συνείδηση, συντηρητικὴ ἢ φιλελεύθερη, στὸ χῶρο τῶν «εὐ πεπολιτισμένων ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης»⁵.

Ἐπιγέννημα συρροῆς παραγόντων ὑπῆρξε ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, στὶς 20 Ὀκτωβρίου 1827 — παρορμήσεων συναισθηματικῶν, ὑπαγορεύσεων πολιτικῶν, γεγονότων τυχαίων. Περιφανὴς καὶ ἐντυπωσιακὴ ἡ νίκη τῶν συμμάχων, καθολικὸς ὁ ἀφανισμὸς τοῦ τουρκο-αἰγυπτιακοῦ στόλου! Θὰ ἦταν, ἐντούτοις, ἀδύνατο νὰ ἐρμηνευτεῖ τὸ μείζον αὐτὸ γεγονός χωρὶς νὰ λη-φθεῖ ὑπόψη ἡ σπουδὴ ἢ ἡ ἀδεξιότητα τῶν Τουρκο-αἰγυπτίων πυροβολητῶν ποὺ ἄνοιξαν πρῶτοι τὸ πῦρ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη καὶ ἀδιαλλαξία τοῦ Σουλτάνου ποὺ εἶχε χρονικὰ προηγηθεῖ, ἡ ὀπισθοβουλία καὶ ἡ παρελκυστικὴ διάθεση τοῦ Ἰμπραήμ, ἡ ἐφαρμογὴ κατὰ γράμμα ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους ναυ-άρχους τῶν ἐντολῶν ποὺ τοὺς εἶχαν ἀνατεθεῖ, ἀλλ', ἀκόμη, καὶ ἡ αἴσθησις ὅτι ἐπιτελοῦν ὑπέρτατο καθῆκον ὑπὲρ τῆς πατρίδας τους, ἀλλὰ καὶ τοῦ «δι-

5. Σύμφωνα μὲ τὴ διατύπωση τοῦ Δημητρίου Καταρτζῆ (πρβλ. Κ. Θ. Δημαρᾶ, *Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας*, γ' ἔκδ., Ἀθήνα 1964, σ. 150).

καίου τῶν ἐθνῶν» κατὰ τὴν ἔκφραση τῆς ἐποχῆς. Τὸν κατεξοχήν, ἴσως, ἐπιγραμματικὸ χαρακτηρισμὸ ἔδωσε ὁ Μέττερνιχ, κορυφαῖος ἐχθρὸς τῆς νέας τάξης ποῦ ἐκδηλα ἀναδυόταν: «Ἀρχίζει νέα ὥρα γιὰ τὴν Εὐρώπῃ»⁶!

3. Ἡ ἀφήγηση ποῦ προηγήθηκε, ἕως τῆ στιγμῆ αὐτή, βασίστηκε στὴ μνεῖα ὅσων μείζονος σημασίας πολιτικῶν γεγονότων σηματοδότησαν, στὸ χῶρο τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἢ στὸ εὐρύτερο διεθνὲς πεδίο, τὸν ροῦ τῶν ἐξελίξεων περὶ τὸ ἑλληνικὸ ζήτημα. Πέρα ὅμως ἀπ' ὅ,τι ἦταν ἀμειστέρα ὁρατό, ἐπενεργοῦσαν καὶ βαθύτερες δυνάμεις ἰκανὲς νὰ προσδιορίσουν τίς ἐκάστοτε ἐπιλογές. Τὸ φαινόμενο εἶναι δυνατὸ νὰ ἀπεικονιστεῖ μὲ εὐκρίνεια στὸ ἐπίπεδο τῶν ιδεῶν ποῦ κινοῦσαν τὴν πρωτοβουλία τόσο τῶν ἰδίων τῶν Ἑλλήνων, ὅσο καὶ τῶν πολιτῶν τῆς Εὐρώπης, στὴν εὐρύτερη διάστασή της⁷.

Οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἐνωρίς, ἤδη ἀπὸ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, βιώσει τὴν ἔννοια καὶ υἰοθετήσει τὸν ὄρο τοῦ «γένους». Ἡ διαμόρφωση τῆς ἰδιοπροσωπίας τους, ὑπαρκτὴ καὶ ὑπὸ τίς χαλεπὲς συνθῆκες τῆς τουρκικῆς κατάκτησης, βασίστηκε στὴ διατήρηση καὶ τὴν καλλιέργεια τῆς πάτριας γλώσσας, τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς πίστης. Ὁ ἐμπλουτισμὸς τῆς πλούσιας αὐτῆς πνευματικῆς παρακαταθήκης μὲ γονίδια ἀπὸ τὴ δυτικὴ Εὐρώπῃ θὰ τοὺς ὀπλίσει μὲ πρόσθετα ἐφόδια γιὰ τὴν ἐθνικὴ χειραφέτησή τους. Ἡ ἰσχυρὴ δόνηση, σὲ ἐπίπεδο ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ, ποῦ θὰ ἐπιτευχθεῖ χάρις στὴν ἐξακτίνωση τῶν ιδεῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ θὰ ἀκολουθηθεῖ ἀπὸ τὴ ρίζοσπαστικοποίηση τῆς πολιτικῆς τους σκέψης μέσω τῆς διάδοσης τῶν ιδεῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης. Ἀρχικά, ἡ ἐπαναστατικὴ προκήρυξη τοῦ Ἀλέξανδρου Ὑψηλάντη, στὴ συνέχεια τὰ πρῶτα Συντάγματα, διαποτισμένα ἀπὸ τίς ιδέες ποῦ τοὺς ἐνέπνεαν, καταδείκνυαν τὴ συνειδητὴ ἀπόφαση τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων νὰ διεκδικήσουν —κατὰ τοὺς λόγους τοῦ ἐθνικοῦ ποιητῆ— «τὴ νίκη ἢ τὴ θανά». Ποίας ἐμβέλειας συλλογικὴ ἰσχὺ δὲν ἀποκάλυπτε ἡ ἀπόφαση αὐτὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ; Καὶ τί ἀπόσταση, ἀλήθεια, ἀπὸ τίς σαφὲς ἐντυπώσεις ποῦ εἶχαν ἐκθρέψει τὴ συλλογιστικὴ τῶν Εὐρωπαίων ἰθύνοντων στὸ Λάμπραχ!

6. E. Driault, *ὁ.π.*, σ. 385.

7. Ἐκτενέστερα οἱ σχετικὲς ἀπόψεις, Κ. Σβολοπούλου, «Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση ὡς γεγονός τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας», *Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, τ. 79 (2004), τχ. 2, σσ. 3-16.

Στους κόλπους, ἐξ ἄλλου, τῆς διεθνούς κοινωνίας, παράλληλα μὲ τὴ βούληση τῆς ἰθύνουσας μερίδας, λειτουργοῦσαν ἀκατάβλητες συλλογικὲς δυνάμεις ὑπὸ τὴν ἐπίδραση εἴτε ἀρχῶν καὶ κανόνων εἴτε παρορμήσεων καὶ ἀναζητήσεων ἀσύμβατων μὲ τὴν τρέχουσα πολιτικὴ σκοπιμότητα. Τὰ χαρακτηριστικὰ ἀκριβῶς αὐτὰ ἔμελλε νὰ φέροι στὴν ἐπιφάνεια, εὐθὺς μετὰ τὴν ἔναρξη τοῦ ἀγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας, τὸ κίνημα τοῦ Φιλελληνισμοῦ, τὸ ὁποῖο κυριάρχησε στὸν εὐρωπαϊκὸ, κατὰ προτεραιότητα, χῶρο. Παρακινήμενοι ἀπὸ διαφορετικὰ ἐλατήρια, πολῖτες ἀπὸ κάθε γωνία τῆς Γηραιᾶς Ἡπείρου ἐξέφραζαν μὲ τρόπους ποικίλους τὴν ἀλληλεγγύη ἔναντι τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων, ριζοσπάστες καὶ συντηρητικοί, δημοκρατικοὶ καὶ μοναρχικοί, θιασῶτες τοῦ κλασικισμοῦ ἢ τοῦ ρομαντισμοῦ, ἀριστοκράτες καὶ ἀστοί, νέοι καὶ πρεσβύτες. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ νικηφόρα ἢ ὄχι ἔκβαση τῶν ἔνοπλων ἐπιχειρήσεων, τὸ ρεῦμα τοῦ Φιλελληνισμοῦ ὀλοένα καὶ γιγαντωνόταν, γιὰ νὰ κορυφωθεῖ κατὰ τὴν ἐξοδὸ τοῦ Μεσολογγίου, ὅταν ἡ βούληση γιὰ τὴν προάσπιση τῆς ἐλευθερίας ξεπέρασε κάθε ὄριο σὲ ἔνταση καὶ διάρκεια⁸! Ἦταν, ἄραγε, νοητὸ νὰ ἔχουν οἱ Εὐρωπαῖοι ἰθύνοντες παραμείνει, στὸ σύνολό τους, ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τίς πιέσεις αὐτές; Ἦ νὰ ἔχουν γίνεи ἀποδέκτες τῶν μηνυμάτων αὐτῶν τῆς κοινῆς γνώμης χωρὶς, ἔστω καὶ ἐν μέρει, νὰ ἐπηρεαστοῦν στὴ διαμόρφωση τῶν ἀποφάσεών τους;

Δὲν θὰ ἦταν ἀβάσιμο νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι ἡ δικαίωση τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνα ἐπιτεύχθηκε χάρις στὴ δυναμικὴ σύνθεση τῶν δύο αὐτῶν παραμέτρων. Ἀφενὸς τῆς ἐνσυνείδητης ὁμαδικῆς βούλησης τῶν Ἑλλήνων νὰ μὴν ὑποκύψουν ἐκ νέου στὴν καταπίεση καὶ τὴ βία καί, ἀφετέρου, τῆς συλλογικῆς παρόρμησης εὐρύτερων στρωμάτων τῆς διεθνούς κοινωνίας ὑπὲρ τῆς καταξίωσης στὴν πράξη τῶν ἰδανικῶν ποὺ προάσπιζε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση.

4. Εὐλόγα θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ὑποθέσει ὁ ψυχραίμος παρατηρητὴς ὅτι, παρὰ τοὺς ἀναπόφευκτους κραδασμοὺς στὴ σφαῖρα τῆς ἐσωτερικῆς ἢ τῆς διεθνούς συγκυρίας, ἡ νίκη τοῦ Ναυαρίνου προσφερόταν γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσει

8. Βλ. χαρακτηριστικῶς, J. Dimakis, *La presse française face à la chute de Missolongui et à la bataille navale de Navarin*, Thessaloniki 1976· βασικῆς σημασίας ἐπιστημονεῖς γιὰ τίς τάσεις τοῦ Φιλελληνισμοῦ. L. Droulia, *Philhellénisme. Ouvrages inspirés par la Guerre de l'Indépendance Grecque (Répertoire bibliographique)*, Athènes 1974.

τὴν ἐμμονὴ τῶν κρατῶν τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας στὴν ἐφαρμογὴ τῶν ὄρων τῆς 4ης Ἀπριλίου 1826 καὶ 6ης Ἰουλίου 1827 γιὰ τὴ δημιουργία αὐτοδύναμης ἑλληνικῆς ἐπικράτειας. Ἡ Πύλη, ἐντούτοις, θὰ παραμείνει ἀδιάλλακτη στὴν ἄρνηση νὰ ἐκχωρήσει ἔστω καὶ μέρος τῆς κυριαρχίας της. Ἰσχυρογνωμοσύνη, ἀδυναμία προσαρμογῆς στὴ ζέουσα πραγματικότητα ἢ, μήπως, πολιτικὴ πονηρία ἐν ἀναμονῇ εὐνοϊκότερων περιστάσεων; Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀποτίμησιν καθενὸς χωριστά, καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ παράγοντες συνέβαλαν στὴ διαμόρφωσιν στάσης ἀρνητικῆς. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ παραληφθῆ ἡ ἀναφορὰ καὶ σ' ἕναν, ἀκόμη, συντελεστή. Γενῶν ἑρωτήματα, ἕως σήμερα, ἡ ἀδυναμία τῶν Τούρκων —συντηρητικῶν ἀλλὰ καὶ φιλελεύθερων— νὰ ἐρμηνεύσουν ὀρθολογικὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι. Ἡ ἐξήγησι συνέχεται μὲ τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀδιαπραγμάτευτη διεκδίκηση τῆς αὐτεξουσιότητος τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν παραμένει ἐξακολουθητικὰ ὑποβαθμισμένη σὲ σχέση μὲ τὴν ἔλξιν ποὺ ἀσκεῖ στὴ διαμόρφωσιν τῆς ἱστορικῆς τους συνείδησιν τὸ κρατικὸ μῶρφωμα τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἡ ἀμηχανία ποὺ προκάλεσε ἡ διπλωματικὴ δυσκαμψία τῆς Πύλης δὲν συνεπάχθηκε ἐντούτοις τὴν ἀπραξία τῶν μελῶν τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας. Ἡ ἀνεπιφύλακτη, μάλιστα, ἀποδοχὴ ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτες τῆς μεσολαβητικῆς τους πρωτοβουλίας διευκόλυνε τὴν περαιτέρω διαχείριση τοῦ ὄλου ζητήματος τῆς σύστασιν αὐτοδύναμου ἑλληνικοῦ κράτους· εἰδικότερα, οἱ διαβουλεύσεις τῶν ἐκπροσώπων τους κατέτειναν στὴ συγκεκριμενοποίηση τῶν γενικῶν ἀρχῶν ποὺ εἶχαν ἤδη διατυπωθεῖ. Στὸ Λονδίνο, ἀρχικά, στὴ συνέχεια στὸν Πόρο καί, τελικά, ἐκ νέου στὸ Λονδίνο τὸν Μάρτιο τοῦ 1829, ἐπιχειροῦσαν νὰ καθορίσουν τὴ διεθνή προσωπικότητα καὶ τὴ γεωγραφικὴ ἔκτασι τῆς νέας ἐπικράτειας. Ἡ ἐμμονὴ τῆς Πύλης στὴν ἀπόρριψιν τῆς «μεσιτείας» τους ἔμελε τελικά νὰ καμφθῆ μόνον ὅταν, τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1829, προελάσουν τὰ ρωσικὰ στρατεύματα στὴ Θράκη μὲ κατεύθυνσιν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ Συνθήκη τῆς Ἀδριανούπολης, στίς 14 τοῦ ἴδιου μήνα, ἐπιβεβαίωσε —ἐπιτέλους!— τὴ συμφωνία ὄλων τῶν μερῶν: «Ἄνευ ὄρων» ἀποδοχὴ ἀπὸ τὴν Τουρκία τῶν προταγμάτων τῆς 6ης Ἰουλίου 1827, προσυπογραφή κάθε ἀπόφασιν ποὺ εἶχε ἔκτοτε διατυπωθεῖ ἀπὸ τοὺς τρεῖς συμμάχους.

Θετικὴ ὑπῆρξε ἡ παρουσία τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια ἐπικεφαλῆς τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας κατὰ τὴ δυσχερῆ, τελευταία αὐτὴ φάσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνα. Ὁ Ἀλέξανδρος Δεσποτόπουλος ἀνέδειξε, πρὶν ἀπὸ 50 καὶ πλέ-

ον χρόνια, τὴν ἀποφασιστικὴ συμβολὴ τοῦ πρώτου κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν κατεύθυνση ὅχι μόνο μιᾶς σειρᾶς στρατιωτικῶν ἐπιτυχιῶν καὶ συγκεκριμένων μέτρων ἐσωτερικῆς εἰρήνευσης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀποτελεσματικῆς στῆριξης τῶν ἐθνικῶν θέσεων στὸν τομέα τῶν διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων. Στὰ τρία χρόνια ποὺ ἄσκησε τὴν ἐξουσία θὰ προαχθοῦν, πράγματι, οἱ δύο μείζονες ἐπιδιώξεις τοῦ ἔθνους: ἡ σύσταση κυρίαρχου κράτους καὶ ἡ μέγιστη δυνατὴ ἐπέκταση τῶν ἐδαφῶν του⁹.

Ἡ ἴδρυση ἐλληνικοῦ κράτους ὑπῆρξε γενναῖο καί, ταυτόχρονα, ρηξικέλευθο ἐπίτευγμα· ἡ θεσμοθέτησή του, ὡς ἀνεξάρτητου, ἀποτελοῦσε τὴν κορυφαία ἐπιδίωξη ποὺ προοριζόταν ὑπὸ τὴν εὐνοϊκὴ ἐπῆρεια τῆς διεθνoῦς συγκυρίας νὰ συντελεστεῖ τελικὰ καὶ αὐτή. Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 ἄρθρο τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου, στὶς 3 Φεβρουαρίου 1830, ὄριζε: «Ἡ Ἑλλὰς θέλει σχηματίσει ἐν κράτος ἀνεξάρτητον, καὶ θέλει χαίρει ὅλα τὰ δίκαια, πολιτικά, διοικητικά καὶ ἐμπορικά, τὰ προσπεφυκότα εἰς ἐντελὴ ἀνεξαρτησίαν». Τὰ ἰδρυτικὰ μέλη προσδιόριζαν τὴν πολιτειακὴ μορφή καὶ ἐγγυώνταν «ἀνιδιοτελῶς» τὴν ἀσφάλεια καὶ τὴν ἐδαφικὴ ἀκεραιότητα τῆς νέας ἐπικράτειας· τηρώντας, ἐξ ἄλλου, αὐστηρὰ τὸν κανόνα τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων, προέβλεπαν ρητὰ τὸν ἀποκλεισμό κάθε ἀποκλειστικῆς ἄλλοδαπῆς ἐπιρροῆς στὴ λειτουργία του. Ὅπως δὲν εἶχε ἐξίσου πρακτικὰ ἀντίκρισμα ἢ ἀπόπειρα νὰ περισώσουν, ἔστω καὶ ἐν μέρει, τὴν ἀρχὴ τῆς νομιμότητος — διατηρώντας τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ Σουλτάνου. Ἡ συγκεκριμένη ὅμως αὐτὴ θετικὴ ἀνέλιξη στὸ πεδίο τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς διεθνoῦς προσωπικότητος τῆς Ἑλλάδος ἔμελε νὰ συνεπιφέρει τὴ δυσμενὴ διαρρῦθμιση τοῦ ἕτερου σκέλους τῶν ἐθνικῶν ἐπιδιώξεων — αὐτοῦ ποὺ ἀφοροῦσε τὴ γεωγραφικὴ ἔκταση τοῦ νέου κράτους: προκειμένου νὰ διασκεδαστεῖ ἢ δυσμενῆς ἐντύπωση ἀπὸ τὴν ὑπαναχώρηση στὸ θέμα τοῦ διεθνoῦς καθεστῶτος, παραχωροῦνταν πρὸς στιγμὴν στὴν Πύλη τὰ ἐδάφη τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, τὰ ὁποῖα εἶχε ἀρχικὰ ἀποφασιστεῖ νὰ δοθοῦν στὴν αὐτόνομη Ἑλλάδα. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδο, μὲ τὴ Συνθήκη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, στὶς 27/9 Ἰουλίου 1832, στὸ πρότερο ἐδαφικὸ καθεστῶς, χωρὶς πάντοτε νὰ ἀρθεῖ ἡ ἐκχώρηση τῆς ἀνεξαρτησίας, ἀνεπαρκῆς καὶ πάλι κρινόταν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὸ τμήμα τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτο-

9. Α. Ι. Δεσποτοπούλου, *Ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθήναι 1954.

κρατορίας πού είχε περιληφθεῖ στα ὄρια τοῦ νέου κράτους. Οἱ ὁμοεθνεῖς τους παρέμεναν ἐξακολουθητικά παρόντες, ἐνίοτε μάλιστα κατὰ πλειονότητα, σέ γεωγραφικό χῶρο κατὰ πολὺ εὐρύτερο αὐτοῦ πού εἶχε ἀπελευθερωθεῖ. Θὰ διεκδικοῦσαν, κατὰ συνέπεια, σταθερὰ ἐπὶ ἕναν αἰῶνα, τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν ξενικό ζυγὸ στὸ ὄνομα τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνοτήτων — πρόδρομη μορφή τῆς σύγχρονης ἀρχῆς γιὰ τὴν αὐτοδιάθεση τῶν λαῶν. Πληθυσμιακὴ ποσόστωση, παρακαταθήκη τοῦ παρελθόντος, ἐνεργὴ συμμετοχὴ στὸν ἀγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας: ἀναδεικνύοντας τὰ κριτήρια αὐτά, ὁ Καποδίστριας εἶχε, ἐνωρίς, ὑπογραμμίσει τὴν ἀνάγκη νὰ διασφαλιστοῦν οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴν παγίωση τῆς εἰρήνης: θὰ ἦταν ἄραγε ἐφικτὴ ἢ διατήρησὴ τῆς — πρόβαλε τὸ ἐρώτημα — ἂν οἱ Ἕλληνες ὠθοῦνταν νὰ υἱοθετήσουν πολιτικὴ ἀλυτρωτισμοῦ;

Πολλοὶ ἔχουν — ἕως σήμερα — διερωτηθεῖ ἂν ἦ, ἔστω, κατὰ πόσον ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ νέου κράτους ὑπῆρξε πραγματικὴ. Ὅπωςδήποτε, ἡ ἀσκηση τῆς ἀνεξαρτησίας, προκειμένου νὰ ἀποκτήσει οὐσιαστικὸ περιεχόμενο, συνεπάγεται, πέρα ἀπὸ τὴ θεσμικὴ χειραφέτηση, τὴ διατήρηση τῆς ὀντότητας καὶ τῆς ἰδιομορφίας, πολιτιστικῆς καὶ οικονομικῆς, μιᾶς χώρας. Ὑπὸ ἀνάλογη ἔννοια, ἡ μετεπαναστατικὴ Ἑλλάδα ἀντιμετώπιζε, στὰ πρῶτα βήματά της, τὰ προβλήματα κάθε κράτους μικροῦ καὶ ἀδύναμου, ἐπαυξημένα μάλιστα ἐξαιτίας τῆς ἐπίκαιρης καὶ εὐαίσθητης γεωπολιτικῆς θέσης της. Οὐδόλως, ἐντούτοις, οἱ συμβατικὲς δεσμεύσεις προσφέρονταν γιὰ νὰ περιορίσουν οὐσιαστικὰ τὴν ἐλληνικὴ ἀνεξαρτησία. Ὅσες πιέσεις ἔμελλαν κατὰ καιροὺς νὰ ἀσκηθοῦν σὲ βάρος τῆς Ἑλλάδος συνέχονταν, κατὰ κύριο λόγο, μὲ τὴν ἐπενέργεια ἐξωθεσμικῶν παραγόντων, κατὰ παράβαση ἢ βάσει, ἔστω, καταχρηστικῆς ἐρμηνείας τῶν κανόνων πού διεῖπαν τὴ διεθνή προσωπικότητά της¹⁰.

Στις 3 Φεβρουαρίου 1830 εἶχε, πράγματι, διανυθεῖ ἕνα μεγάλο βῆμα. Ἡ πορεία πού θὰ ἐπακολουθοῦσε προσδιοριζόταν, ἀσφαλῶς, ἀπὸ ἐγγενεῖς συνθήκες, συγκυριακὲς ἢ καὶ ἀστάθμητες, συχνὰ δυσμενεῖς. Συνεπαγόταν, ἀκόμη, τὴν ἀνταπόκριση σὲ αἰτήματα πού εἶχε ἀφήσει ἀνεκπλήρωτα ἡ ἴδρυση τοῦ πρώτου ἐλληνικοῦ κράτους. Ἐναπόκεινταν ὅμως — κατὰ τὸν προσφυῆ χαρακτηρισμὸ τοῦ Rappard — καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς Ἕλληνες νὰ

10. Βλ. σχετικὴ ἀποψη τοῦ Γ. Τενεκίδη, *Θέματα κοινωνιολογίας τῶν διεθνῶν σχέσεων*, Ἀθήνα 1976, σσ. 64-69, 81.

μὴ μεταβληθεῖ ἢ «μικρὴ χώρα» τους σὲ «χώρα μικρὴ»¹¹. Ὑποθήκες καὶ προκλήσεις πού ἔμελλαν, σὲ μιὰ πρώτη περίοδο, νὰ ἀποδειχτοῦν δύσκολα ὑπερβάσιμες!

Ἡ συστηματικὴ διερεύνηση καταδεικνύει ὅτι ἡ προσέγγιση τῶν γεγονότων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης, ἕως τὴν ἀπόληξή τους στὴ δημιουργία μιᾶς αὐτεξούσιας ἐπικράτειας, ὀφείλει νὰ εἶναι πολὺπλευρη. Θὰ ὑποδήλωνε μονομέρεια καὶ θὰ δυσχέραине τὴν κατανόηση τῶν ἐξελίξεων ἢ ἐστίαση τῆς προσοχῆς στὸ στρατιωτικὸ, στὸ διπλωματικὸ ἢ στὸ πεδίο τῆς ἐσωτερικῆς ἀποκλειστικῆς διαμάχης, πολιτικῆς ἢ κοινωνικῆς, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἀγώνα τῆς Ἀνεξαρτησίας. Θὰ συντελοῦσε, ἀκόμη, στὴ συρρίκνωση τῆς θεώρησής τους, ἢ μνεῖα, κατὰ προτίμηση, τῆς δράσης τῶν προσώπων ἢ, ἀντίστροφα, τῶν συλλογικῶν φορέων: ἢ ἀναζήτηση τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας ἀπαιτεῖ τὴν ἐξέταση τῆς ἐκάστοτε συγκυρίας ὡς μοναδικῆς ἢ προσφυγῆ σὲ μεθόδους τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, προκειμένου νὰ ἀντληθοῦν κανόνες γενικῆς ἐφαρμογῆς, εἶναι ἀσύμβατη μὲ τὴν ἐμπειρικὴ ἱστορικὴ μέθοδο πού ὀφείλει νὰ ἀκολουθεῖ ὁ ἱστορικός, ἂν ἐπιδιώκει νὰ καταλήξει σὲ πορίσματα διαχρονικῆς ἰσχύος. Ἄλλ' ἢ τάση αὕτη —πρέπει νὰ διευκρινιστεῖ— συνεπάγεται τὴν ἀνάδειξη, ἀλλ' ὄχι τὴν ἀποκλειστικὴ ἐμμονὴ στοὺς ἐκάστοτε ἀστάθμητους παράγοντες πού ἐπιδρoῦν στὴ διαμόρφωση τῶν ἐξελίξεων. Πίσω ἀπὸ κάθε ἐνέργεια, ἀτομικὴ ἢ ὁμαδική, κατὰ μείζονα λόγο πίσω ἀπὸ ἓνα ἄθροισμα ἐνεργειῶν, ἐπενεργοῦν καὶ δυνάμεις βαθύτερες, ἢ ἐπισήμανση καὶ ἢ μελέτη τῶν ὁποίων εἶναι ἀναγκαῖα προκειμένου νὰ ἐξαχθοῦν ἔγκυρα συμπεράσματα.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, θεματοφύλακας κατὰ προτεραιότητα τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης, προσβλέπει, σὲ κάθε περίπτωση —καὶ κατὰ τὴ σημερινὴ τελετὴ— στὴ διακονία τῆς.

11. Πρὸλ. L. Ledermann, *Considérations sur le petit état*, Neuchâtel 1946, σ. 68.

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 23ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2008
ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΟΡΤΑΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ ΤΗΣ 28ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1940-41 ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κας ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΛΑΪΟΥ*

Ὁ πόλεμος πού ἄρχισε μέ τήν ἀπάντηση τῆς Ἑλληνικῆς κυβέρνησης στό τελεσίγραφο τῶν Ἰταλῶν —τὸ ΟΧΙ, τοῦ ὁποῖου τήν ἐπέτειο γιορτάζουμε— ἔχει ἀναγνωριστεῖ ὡς μία ἀπό τίς πιό ἥρωικές στιγμές τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων, ἀλλά καί ὡς ἕνας σημαντικός σταθμός (ἡ ἀποφασιστική καμπή, ἔλεγε στίς 9 Δεκεμβρίου 1940 ὁ Βρετανός Ὑπουργός Ναυτιλίας Roland Cross)¹ στήν πορεία τοῦ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Πράγματι, τὸ 1940-41 ὁ πόλεμος πολὺ ἀπεῖχε ἀπὸ τὸ νὰ ἔχει κριθεῖ, καί οἱ δυνάμεις τοῦ Ἄξονα βρισκόνταν σὲ ἀνοδική πορεία. Στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη, ἡ Δανία καί ἡ Νορβηγία εἶχαν καταληφθεῖ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1940. Στίς 10 Μαΐου, ὁ Γερμανικὸς στρατὸς εἰσέβαλε στήν Ὀλλανδία καί τὸ Βέλγιο. Ἡ Γαλλία κατελήφθη σὲ ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα. Μεγάλο μέρος τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης, λοιπόν, εἶχε καταληφθεῖ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καί τοὺς Ἰταλοὺς, καί ἡ Ἀμερικὴ δὲν εἶχε ἀκόμη μπεῖ στὸν πόλεμο, γιὰ νὰ προσφέρει τὴ βοήθειά της στὴ χεμαζόμενη Μεγάλῃ Βρετανία. Οἱ δυνάμεις τοῦ Ἄξονα, δηλαδὴ ἡ Ἰταλία ἐν προκειμένῳ, εἶχαν ἤδη ἀναπτύξει δραστηριότητες, ὅχι πολὺ ἔντονες ἀκόμη, στὴ Βόρειο Ἀφρική. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1940, ὁ Χίτλερ εἶχε ἤδη ἀποφασίσει τὴν ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Σοβιετικῆς Ἐνω-

* Ἡ ὁμιλία ἐκφωνήθηκε ἀπὸ τὸν Γενικὸ Γραμματέα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Νικόλαο Ματσανιώτη.

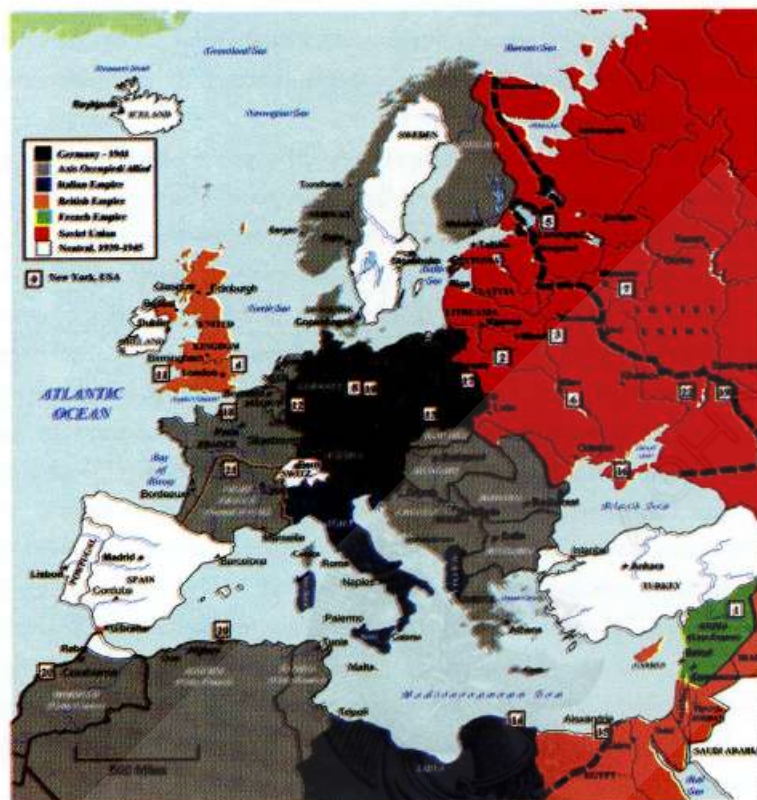
1. Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τ. 15, ἄρθρο Α. Δεσποτοπούλου, σ. 455.

σης, προγραμματισμένη για τον Μάιο του 1941 (πρόκειται για το Σχέδιο Barbarossa). Η απόφαση αυτή ήταν ακόμη απολύτως μυστική και γνωστή μόνο στα ανώτατα στρατιωτικά κλιμάκια της Γερμανίας, επηρέαζε όμως καθοριστικά την πολιτική της ναζιστικής Γερμανίας.²

Σ' αυτές τις ζοφερές συνθήκες, ή αντίσταση και, όπως αποδείχθη, ή νικηφόρος αντίσταση ενός λαού επτά μόλις εκατομμυρίων ανθρώπων, ανύψωσε το ήθικόν των αντι-φασιστικών δυνάμεων στην Ευρώπη, ενώ συνέβαλε σημαντικά στην αναβολή διαφόρων σχεδίων των δυνάμεων του Άξονα με καταστρεπτικά γι' αυτές αποτελέσματα. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, και για κάποια χρόνια μετά το τέλος του, ή μεγάλη και πολυσχιδής αυτή συμβολή εξυμνείτο από ξένους πολιτικούς ηγέτες, αναλυτές, ιστορικούς, και άλλους. Μία σφαιρική εκτίμηση της Έλληνικής συμβολής έγινε από τον Francis Noel-Baker στο BBC:

«Αν ή Ελλάδα ένεδιδε στο τελεσίγραφο του Μουσσολίνι, κανείς δεν θα είχε το δικαίωμα να την κατηγορήσει. Το λέγω αυτό, ενώ γνωρίζαμε τότε και γνωρίζουμε σήμερα ακόμη καλύτερα τί θα σήμαινε για μας και για τον άγωνα μας ή συνθηκολόγηση αυτή: ο Άξονας θα είχε από τότε στη διάθεσή του όλη την Ευρώπη για να αναπτύξει τις γραμμές των συγκοινωνιών του, και τα αεροπλάνα και τα υποβρύχιά του θα κυριαρχούσαν έκτοτε από τις άκτες της Ελλάδος σε όλόκληρη τη Μεσόγειο. Το έργο της άμυνάς μας στην Αίγυπτο θα γινόταν πολύ δυσκολότερο. Η Συρία, το Ιράν, το Ιράκ, ή Κύπρος, θα καταλαμβάνονταν από τον Άξονα. Η Τουρκία θα περικυκλωνόταν. Οι πετρελαιοπηγές της Έγγυς Ανατολής θα ήταν στη διάθεσή του. Η όπισθια θύρα του Καυκάσου θα άνοιγε γι' αυτόν. Δεν δυσκολευόμαστε να πιστέψουμε ότι θα χάναμε όλόκληρη τη Μέση Ανατολή, ίσως και αυτόν τον πόλεμο. Χάρis στην Έλληνική αντίσταση μας δόθηκε ο καιρός να αντικρούσουμε και κατόπιν να συντρίψουμε την ιταλική στρατιά που κινήθηκε από τη Λιβύη έναντιόν της Αιγύπτου, να εκκαθαρίσουμε την Έρυθρά Θάλασσα από τα έχθρικά πλοία, να μεταφέρουμε την αμερικανική βοήθεια προς την Έγγυς Ανατολή και να εξουδετερώσουμε, έτσι, την έχθρική απειλή έναντιόν της... Άν το Στάλινγκραντ και ο Καύκασος κρατούν σήμερα, αυτό δεν είναι άσχετο προς την Έλληνική αντίσταση, από την όποιαν επωφελούμα-

2. Ian Kershaw, *Fateful Choices. Ten decisions that changed the world, 1940-1941*, Νέα Υόρκη-Λονδίνο 2007, σ. 54 κ.ε.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ, ΕΥΡΩΠΗ ΙΟΥΝΙΟΣ 1941-ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1942

1. 8 Ιουνίου 1941. Οί Σύμμαχοι εισβάλλουν στη Συρία.
 2. 22 Ιουνίου 1941. Ή Γερμανία εισβάλλει στη Σοβιετική Ένωση.
 3. 28 Ιουνίου 1941. Οί Γερμανοί καταλαμβάνουν τό Μίνσκ, πρωτεύουσα τής Λευκορωσίας.
 4. 14 Αύγουςτου 1941. Ό Ρούσβελτ και ό Τσώρτσιλ εξαγγέλλουν τήν Άτλαντική Χάρτα.
 5. 20 Αύγουςτου 1941. Αρχίζει ή τριετής παλωρτία του Λένινγκραντ.
 6. 19 Σεπτεμβρίου 1941. Οί Γερμανοί καταλαμβάνουν τό Κίεβο, πρωτεύουσα τής Ουκρανίας.
 7. 5 Δεκεμβρίου 1941. Ή γερμανική προέλαση σταματά έξω από τή Μόσχα.
 8. 11 Δεκεμβρίου 1941. Ή Γερμανία κηρύσσει τόν πόλεμο στις Ήνωμένες Πολιτείες.
 9. 1 Ιανουαρίου 1942. Είκοσι έξι συμμαχικά έθνη δημιουργούν τά Ήνωμένα Έθνη.
 10. 20 Ιανουαρίου 1942. Έξαγγέλλεται ή «Τελική Λύση».
 11. 26 Ιανουαρίου 1942. Τά πρώτα άμερικανικά στρατεύματα φθάνουν στη Μεγάλη Βρετανία.
 12. 30 Μαΐου 1942. Πρώτη άεροπορική επίδρομή στη Γερμανία (Κολωνία).
 13. Ιούνιος 1942. Αρχίζει ή θανάτωση Έβραίων με άεριο στο Άουσβιτς.
 14. 21 Ιουνίου 1942. Οί Γερμανοί καταλαμβάνουν τό Τομπρούκι.
 15. 1 Ιουλίου -4 Νοεμβρίου 1942. Λαμβάνουν χώρα μάχες γύρω από τό Έλ Αλαμείν.
 16. 5 Ιουλίου 1942. Οί Γερμανοί καταλαμβάνουν τή χερσόνησο τής Κριμαίας.
 17. 22 Ιουλίου 1942. Αρχίζει ή εκκαθάριση του γκέιτο τής Βαρσοβίας.
 18. 17 Αύγουςτου 1942. Ή πρώτη άμερικανική άεροπορική επίδρομή (Ρουέν, Γαλλία).
 19. 13 Σεπτεμβρίου 1942. Αρχίζει ή μάχη του Στάλινγκραντ.
 20. 8 Νοεμβρίου 1942. Οί άμερικανικές δυνάμεις εισβάλλουν στο Μαρόκο και τήν Άλγερία.
 21. 11 Νοεμβρίου 1942. Ή Γερμανία και ή Ίταλία καταλαμβάνουν τή Γαλλία του Βισύ.
 22. 19 Νοεμβρίου 1942. Οί Σοβιετικοί εξαπολύουν τήν Έπιχείρηση Ουράνος (περικύκλωση του Στάλινγκραντ).
- Γραμμή μετώπων, Νοέμβριος 1942.

στε ἔτσι καί ὕστερα ἀπὸ τὴν πάροδο δύο ὀλοκλήρων ἑτῶν. Ὁ κόσμος, πραγματικά, δὲν δικαιούται νὰ λησμονήσει τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἱστορικὴ ἐκείνη στιγμή». ³

Αὐτὴ ἡ ὁμιλία ἐκφωνήθηκε τὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1942, σὲ μία στιγμή ὅπου ἡ ἔκβαση τοῦ πολέμου ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ἀβέβαιη, ἀλλὰ ἦταν πιά σίγουρο πὼς ἡ μεγάλη ἐλπίδα τοῦ Χίτλερ ὅτι θὰ κατελάμβανε τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση, μὲ τὸν τεράστιο φυσικὸ πλοῦτο της, μέσα σὲ πέντε ἐβδομάδες, ἦταν ἀπολύτως ἀβάσιμη. Τὰ σχέδιά του κατέρρεαν, ἂν καὶ ἀκόμη δὲν εἶχε ἀρχίσει οὔτε ἡ μεγάλη μάχη τοῦ Στάλινγκραντ, οὔτε ὁ Ρωσικὸς χειμώνας, πὺ κατέστρεψαν τὰ Γερμανικὰ στρατεύματα. Ὁ Νόελ Μπέικερ, ὅπως καὶ πολλοὶ ἱστορικοὶ στὰ χρόνια πὺ ἀκολούθησαν, ἀποδίδουν μεγάλη σημασία στὴν Ἑλληνικὴ ἀντίσταση στὴ διάρκεια τοῦ Ἑλληνο-ιταλικοῦ καὶ μετέπειτα τοῦ Ἑλληνο-γερμανικοῦ πολέμου, γιὰ τὴν καθυστέρηση τῆς πραγμάτωσης τοῦ Σχεδίου Barbarossa, καὶ ἄρα γιὰ τὴν ἀποτυχία τῆς Γερμανικῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης. Ἔχει δὲ ἐπικρατήσει γενικῶς ἡ ἀντίληψη ὅτι αὐτὴ ἦταν ἡ σημαντικότερη συμβολὴ τῆς Ἑλλάδος στὴ γενικὴ ἐξέλιξη τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου. ⁴ Ἐξ ἄλλου, τὸ 1945, ὁ ἴδιος ὁ Χίτλερ ἀπέδωσε τὴν ἦττα πὺ ὑπέστη στὴν ΕΣΣΔ στὴν ἀποτυχημένη Ἰταλικὴ ἐκστρατεία στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ σταλοῦν Γερμανικὰ στρατεύματα στὸ Ἑλληνικὸ μέτωπο. Ὅλα αὐτὰ ἔτσι ἔχουν.

Ἡ συμβολὴ τῆς Ἑλλάδος, ὅμως, ἦταν ἀρκετὰ πὺ πολύπλευρη, καὶ ἀνεπτύχθη κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου: ἦταν διαφορετικὴ τὸν Νοέμβριο τοῦ 1940 ἀπὸ ὅ,τι, γιὰ παράδειγμα, τὸν Μάρτιο ἢ τὸν Μάιο τοῦ 1941. Ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ὁ πόλεμος, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Μάχης τῆς Κρήτης, διήρκεσε σχεδὸν ἕξι μῆνες, πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι σὲ ὅποιοδήποτε ἕως τότε μέτωπο τῆς Εὐρώπης. Στὴ διάρκεια αὐτῶν τῶν ἕξι μηνῶν ἔλαβαν χώρα σημαντικὰ γεγονότα στὸν κόσμο, καὶ ὀρισμένα ἐπηρεάστηκαν ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὲς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις.

Σκοπὸς μου σήμερα δὲν εἶναι νὰ ἀναφερθῶ ἐν ἐκτάσει στὰ θέματα αὐτά, γνωστὰ ἐν πολλοῖς καὶ μελετημένα ἀπὸ εἰδικούς. Ὁ στόχος μου εἶναι περιο-

3. Ἀπὸ τὸ ἄρθρο τοῦ Α. Δεσποτοπούλου, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, τ. 15, σ. 456. Βλ. καὶ γενικότερα, Alexandros I. Despotopoulos, *Contribution to the outcome of two World Wars*, Ἀθήνα 1993.

4. Ἄλλοι σύγχρονοι ἱστορικοὶ διαφωνοῦν ὡς πρὸς τὶς πραγματικὲς διαστάσεις τῆς ἑλληνικῆς συμβολῆς στὴν ἀποτυχία τοῦ Σχεδίου Barbarossa: Ian Kershaw, σ. 178-183.

ρισμένος. Θέλω να δώσω μιὰ εικόνα τοῦ πῶς ἔβλεπαν, ἐρμήνευαν καὶ ἀξιολογοῦσαν τὸν πόλεμο τῆ στιγμῆ πού αὐτὸς διεξαγόταν, καὶ λίγο μετὰ τὴν περαίωσή του, ὀρισμένοι ξένοι παρατηρητές. Δηλαδή, θέλω νὰ ἐξετάσω ποιά σημασία ἀπέδιδαν στὸν Ἑλληνο-ιταλικὸ καὶ τὸν Ἑλληνο-γερμανικὸ πόλεμο ἐνὸς ἐξελίσσονταν τὰ γεγονότα. Δὲν θὰ μιλήσω γιὰ τὶς ἐκτιμήσεις τῶν διπλωματῶν ἢ τῶν ἀρχηγῶν κρατῶν ἢ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν. Οἱ πηγές μου εἶναι ὁ ξένος Τύπος, καὶ ἐν μέρει καὶ τὸ BBC. Τὸ θέμα εἶναι τεράστιο, καὶ μόνο ἀκροθιγῶς θὰ τὸ ἐξετάσω. Ἔχει ὅμως τὴ σημασία του, γιατί ἡ δημόσια παρουσίαση καὶ ἐρμηνεία τῶν γεγονότων σὲ ἓνα πολεμικὸ μέτωπο (ἐν προκειμένῳ τὸ ἑλληνικόν), ἐπηρεάζει ὡς ἓνα βαθμὸ τὸ τί συμβαίνει σὲ ἄλλα μέτωπα. Δεδομένου ὅτι σὲ μεγάλα τμήματα τῆς Εὐρώπης ὑπῆρχε λογοκρισία, θὰ περιοριστῶ σὲ ὀρισμένες σοβαρὲς Ἀμερικανικὲς καὶ Βρετανικὲς ἐφημερίδες, σὲ κείμενα πού ἐκφωνήθηκαν ἀπὸ τὸ BBC, καθὼς καί, ὅπου ὑπάρχουν, σὲ ἐρμηνευτικὰ σχόλια γιὰ τὰ κείμενα. Λιγότερο θὰ στηριχθῶ στὶς ἐφημερίδες τῶν Ἑλευθέρων Γάλλων, πού ἔβγαιναν στὸ Λονδίνο, καὶ στὶς Γαλλικὲς ἐκπομπές τοῦ BBC.⁵ Δὲν ξεχνῶ, φυσικά, ὅτι καὶ στὴ Μεγάλῃ Βρετανία ὑπῆρχε λογοκρισία, ἀσυγκρίτως λιγότερη, ὅμως, ἀπὸ ὅ,τι στὴ Γερμανία, τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση, ἢ τὴν κατεχόμενῃ Γαλλία καὶ τὸ κράτος τοῦ Vichy. Εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀναφερθεῖ ἐδῶ τὸ γεγονὸς ὅτι δημοσιογράφοι, πολεμικοὶ ἀνταποκριτές, πολιτικοὶ ἀναλυτὲς καὶ πολιτικοὶ συντάκτες τῶν μεγάλων Ἀμερικανικῶν καὶ Ἀγγλικῶν ἐφημερίδων ἦταν, κατὰ πολὺ ὑψηλὸ ποσοστὸ, ἐξαιρετοὶ γνωστὲς τῶν θεμάτων, πολὺ καλὰ πληροφορημένοι, καὶ μὲ κρίση πού σήμερα θὰ τὴ ζήλευαν πολλοὶ εἰδικοί σὲ στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ θέματα.

Ὅταν ἄρχισε ὁ πόλεμος, μὲ τὸ τελεσίγραφο τοῦ Μουσσολίνι καὶ τὴν Ἰταλικὴ εἰσβολή, δὲν ἦταν πολλοὶ οἱ ξένοι παρατηρητές πού πίστευαν ὅτι ἡ ἀντίσταση τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ θὰ διαρκοῦσε γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ μέχρι τὰ μέσα Νοεμβρίου, ὁ ἀμερικανικὸς Τύπος, συγκεκριμένα οἱ *New York Times*, πού εἶχαν στείλει ὡς ἀνταποκριτὴ τους στὴν Ἀθήνα τὸν Cyrus L. Sulzberger, ἤδη γνωστὸ καὶ ἀργότερα διάσημο δημοσιογράφο, θεωροῦσε ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, παρὰ τὸν ἀναμφισβήτη-

5. Ἀνθολογημένες ἀπὸ τὸν Roger Milliech, εἰσκονταὶ τόσο στὰ βιβλία τοῦ ἰδίου ὅσο καὶ στὸ ἀρχεῖο τοῦ ΕΛΙΑ. Εὐχαριστῶ τὸν κ. Μάνο Χαριτάτο καὶ τὸν κ. Δημήτρη Μπαχάρα, πού μοῦ ἐπέτρεψαν νὰ χρησιμοποιήσω τὰ ἀρχεῖα τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ ἰδρύματος.

το ήρωισμό του, δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἀντισταθεῖ γιὰ πολὺ ἐναντίον τῶν ση-
μαντικῶν ἀνωτέρων Ἰταλικῶν δυνάμεων. Δεδομένων τῶν συνθηκῶν, τὰ ἄρθρα
ποῦ ἀναφέρονται στὸν πόλεμο, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ κύριο ἄρθρο τῶν *New*
York Times τῆς 29ης Ὀκτωβρίου 1940, τονίζουν δύο πράγματα: πρῶτον, ὅτι
ἡ ἀντίσταση τῶν Ἑλλήνων ἀποτελεῖ φῶς καὶ ἐλπίδα μέσα στὸ ζόφο ποῦ
σκέπαζε τὴν Εὐρώπη, καὶ δεύτερον ὅτι οἱ Ἕλληνες τοῦ 1940 εἶναι ἀντάξι-
οι τῶν ἀρχαίων προγόνων τους: «Ὅ,τι καὶ ἂν συμβεῖ, ἡ ἀντίσταση τῆς
Ἑλλάδος εἶναι ἓνα λαμπερὸ σημάδι μέσα στὸ σκοτάδι. Στὴ μακρὰ της ἱστο-
ρία, ἡ Ἑλλάς (Hellas, ὄχι Greece, στὸ κείμενο) δὲν ἦταν ποτὲ μεγάλη δύ-
ναμη. Ἐπέζησε πολλῶν εἰσβολῶν καὶ ἡττῶν, διότι ἦταν αὐτὸ ποῦ ἐξακο-
λουθοῦν νὰ εἶναι τὰ λίγα ἑκατομμύρια Ἑλλήνων σήμερα: ἓνα μεγάλο ἔθνος».
Στὸ ἴδιο ἄρθρο τονίζεται πῶς, σὲ κάθε περίπτωση, ἡ ἀπόφαση τῶν Ἑλλή-
νων νὰ φανοῦν ἀντάξιοι τῶν προγόνων τους δικαίωνει τὴν ἥρωικὴ παράδοση
τοῦ Μαραθῶνα, τῶν Θερμοπυλῶν, καὶ τῆς Σαλαμινας.

Κυρίως γύρω στοὺς δύο αὐτοὺς ἄξονες κινεῖται ἡ ἀξιολόγηση τοῦ πολέ-
μου τὶς πρῶτες ἐβδομάδες. Ὑπάρχουν, βέβαια, παραλλαγές. Παραδείγματος
χάριν, κατὰ καιροὺς τονίζεται πόσο ἡ Ἑλληνικὴ ἀντίσταση ἐμψυχώνει τοὺς
ὑπόδουλους λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ λόγια τοῦ
Jacques Duchesne, ποῦ ἔκανε ἐκπομπές ἀπὸ τὸ BBC στὴ διάρκεια τοῦ πο-
λέμου: «Κατὰ τὸ χειμῶνα καὶ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1940-41, τὸ παράδειγμα τῆς
Ἑλλάδος ὑπῆρξε τὸ πρῶτο ποῦ ξανάδωσε, στοὺς ἐκπληκτοὺς ἀπὸ τὴν τα-
πείνωσή τους Γάλλους, τὴ χαροποιὴ ἐμπιστοσύνη πῶς δὲν μπορούσαν νὰ
πνίξουν τὴν ἐλευθερία, πῶς ἡ ἀδυναμία δὲν ἐμπόδιζε τὴν περηφάνια καὶ πῶς
ἡ ἡττα δὲν ἀπαγόρευε τὴν ἐλπίδα. Μᾶς ἦταν πολὺ εὐχάριστο ποῦ μπορού-
σαμε νὰ σκεφτόμαστε πῶς αὐτὸ τὸ παράδειγμα μᾶς ἐρχόταν ἀπὸ μιὰ χώρα
ποῦ αἰσθανόμαστε ὅλοι ὅτι εἴμαστε ἀπόγονοί της»⁶.

Ὅσο γιὰ τὴν ἀναφορὰ στὴν ἀρχαία ἱστορία καὶ τὸν παραλληλισμὸ τῶν
μεγάλων μαχῶν τῶν ἀρχαίων προγόνων μὲ τὸν ἥρωισμό τῶν συγχρόνων,
αὐτὴ ἐπανέρχεται ἀρκετὰ συχνὰ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρή-
σεων, τόσο στὸν ἀμερικανικὸ ὅσο καὶ στὸν βρετανικὸ Τύπο, ἀλλὰ καὶ στὶς
Γαλλικὲς πηγές. Μάλιστα, τὰ κείμενα τῶν Γάλλων διανοουμένων, ποιητῶν,
καὶ καλλιτεχνῶν ποῦ ἔχει δημοσιεύσει ὁ Millieux στὸ Ἀφιέρωμα στὴν Ἑλλά-

6. R. Millieux, *Ἀφιέρωμα στὴν Ἑλλάδα, 1940-1944*, Ἀθήνα 1980, σ. 219.

δα είναι διαποτισμένα από μνήμες τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, τὴν ὁποία συσχετίζουν με αὐτὴν τῶν συγχρόνων τους Ἑλλήνων.

Μερικὲς φορές, οἱ παραπομπὲς στὴν ἀρχαία ἱστορία γίνονταν ὄχι ἀπλῶς με σκοπὸ νὰ ἐξυμνήσουν τοὺς μαχόμενους Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνουν νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγώνα. Ἔτσι, τὸ Foreign Office χρησιμοποίησε ἀπὸ νωρὶς καὶ συνειδητὰ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ἱστορία με αὐτὸν τὸ σκοπὸ. Στις 31 Ὀκτωβρίου 1940, ὁ Philip Nichols, ἐκπρόσωπος τοῦ Foreign Office, ἔστειλε στὸν ὑπεύθυνο τῶν ἐκπομπῶν τοῦ BBC ἐπιστολή, με τὴν ὁποία τοῦ ὑπεδείκνυε ὅτι οἱ ἐκπομπὲς ἔπρεπε νὰ ἐνθαρρύνουν καὶ νὰ κολακεύουν τοὺς Ἕλληνες, τοὺς ὁποίους θεωροῦσε, οὕτως ἢ ἄλλως, ἐπιρρεπεῖς στὶς κολακείες. Θὰ ἔπρεπε οἱ ἐκπομπὲς νὰ τονίσουν τὴ δυσάρεστη ἐκπληξὴ πού προκάλεσε στοὺς Ἴταλοὺς ἡ Ἑλληνικὴ ἀντίσταση, ἐνῶ ἀντίθετα οἱ Βρετανοὶ πάντα ἦταν σίγουροι γιὰ τὴ γενναιότητα τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους εἶναι ὑπερήφανοι νὰ ἔχουν ὡς συμμάχους, μιὰ πού μοιράζονται ἀξίες οἱ ὁποῖες, ἂν κανεὶς πάει ἀρκετὰ μακριὰ στὸ χρόνο, εἶναι ἑλληνικὲς ἀξίες. Ὁ Nichols θεωρεῖ ὅτι ἔχει μεγάλη σημασία νὰ γίνονται ἀναφορὲς στὴν ἀρχαία καὶ κλασικὴ ἐποχὴ. Γιὰ παράδειγμα, θὰ πρέπει νὰ πεῖ τὸ BBC στοὺς Ἕλληνες ἀκροατὲς του ὅτι ὁ ρωμαϊκὸς πολιτισμὸς ὀφείλει τὰ πάντα στὴν Ἑλλάδα. Τέτοια θέματα, καθὼς καὶ ἡ γενικότερη ἀξία τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, θὰ ἦταν, κατὰ τὸν ἐκπρόσωπο τοῦ Foreign Office, πάρα πολὺ χρήσιμα γιὰ νὰ κρατήσουν ψηλὰ τὸ ἠθικὸ τῶν Ἑλλήνων. Προτείνει νὰ ἀνατεθεῖ τὸ ζήτημα σὲ ἕναν κλασικὸ φιλόλογο με λίγη φαντασία —τὸ κόστος, θεωρεῖ, θὰ εἶναι ἐλάχιστο σὲ σχέση με τὰ ἀποτελέσματα⁷. Καὶ

7. P. B. Nichols (F.O.) to H. J. Bruce (Min of Info); 31 Oct. 1940. F.O. 371/24925/R8128: Χρονολόγιο γεγονότων 1940-1944. Ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τοῦ Βρετανικοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, Foreign Office 371, τόμ. Α, 1940-1943, σύνταξη Μ. Σπηλιωτοπούλου, Πρ. Παπαστρατής, Ἀθήνα 2002, σ. 53. Εὐχαριστῶ τὴν Κα Ἑλένη Κατσιανάκη καὶ τὴν Κα Σπηλιωτοπούλου τοῦ Κέντρου Ἑρευνῆς τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ γιὰ τὴ βοήθεια πού μου προσέφεραν στὴν ἔρευνα αὐτή. Ἡ κυνικὴ ἐκτίμηση τῆς ἀρχαιογνωσίας τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὸν Nichols (μεταξὺ ἄλλων γράφει ὅτι «οἱ Ἕλληνες ἔχουν πολὺ ἀμυδρὰ συνείδηση τῶν κλασικῶν παραδόσεών τους») δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀδίκη, τουλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ τὰ νεφελώδη ιδεολογήματα τοῦ καθεστώτος Μεταξᾶ. Ἡ ἀναγέννηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ ἴδρυση τοῦ Τρίτου Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ προφανῶς εἶχαν σχέση καὶ με τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, σχέση ὅμως ἀσαφὴ καὶ κατ' ἀνάγκη περιορισμένη: ἡ Σπάρτη ἦταν τὸ ἀντικείμενο θαυμασμοῦ, ὄχι τὰ δημοκρατικὰ ιδεώδη καὶ ἡ εὐλεύθερη σκέψη: βλ. τὸ πολὺ χρήσιμο βιβλίο τῆς Μαρίνας Πετράκη, Ὁ μύθος τοῦ Μεταξᾶ. Δικτατορία καὶ προπαγάνδα στὴν Ἑλλάδα, Ἀθήνα 2006. Εἶναι ἐνδιαφέρον

πράγματι, όχι μόνο το BBC αλλά και ο Winston Churchill χρησιμοποίησαν συχνά τέτοιου είδους παραλληλισμούς. Στο συγχαρητήριο τηλεγράφημα που έστειλε ο Churchill στον Ιωάννη Μεταξά, στις 25 Νοεμβρίου 1941, φαίνεται ότι ο ίδιος ο Άγγλος πρωθυπουργός προσέθεσε με το χέρι του τις φράσεις: «Αυτά (δηλαδή, οι νίκες του στρατού και η κατάληψη της Κορυτσάς) θυμίζουν την κλασική εποχή. Ζήτω η Έλλάς» (ή τελευταία φράση στα Έλληνικά)⁸.

Ένας τρίτος, λιγότερο σημαντικός άξονας, που κυρίως εμφανίζεται στον βρετανικό Τύπο και το BBC, είναι η σημασία που έχει η ένότητα του Έλληνικού πληθυσμού και του πολιτικού κόσμου έναντι των εισβολέων. Ο διεθνής Τύπος αναφέρει το γεγονός ότι ηγέτες όπως ο Νικόλαος Πλαστήρας και ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος ανέστειλαν την αντιδικτατορική τους δραστηριότητα και κάλεσαν όλους τους Έλληνες να πολεμήσουν κατά των Ιταλών. Ίδιαίτερη έμφαση δίνεται στη στάση του Γενικού Γραμματέα του ΚΚΕ. Την 1η Νοεμβρίου, ο ανταποκριτής των *Times* του Λονδίνου στην Αθήνα μεταδίδει ότι ο «άρχηγός», όπως τον αποκαλεί, του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος, «που είναι φυλακισμένος», έστειλε επιστολή στην κυβέρνηση, ζητώντας να πάει στο μέτωπο για να πολεμήσει έναντι του φασισμού. Πρόκειται, φυσικά, για τη γνωστή επιστολή του Νίκου Ζαχαριάδη (γράφηκε στις 29 Οκτωβρίου, δημοσιεύτηκε στον ελληνικό Τύπο στις 2 Νοεμβρίου), με την οποία καλούσε το λαό «στον εθνικοαπελευθερωτικό πόλεμο έναντι του φασισμού του Μουσολίνι» και ίσως υποψώκει και αναφορά στο αίτημα άλλων κομμουνιστών φυλακισμένων και εξορίστων να σταλούν στο μέτωπο για να πολεμήσουν, αίτημα που δεν έγινε δεκτό: η Κατοχική κυβέρνηση παρέδωσε τους εξορίστους στους Γερμανούς⁹.

Οι πρώτες, λοιπόν, εκτιμήσεις για την Ελληνική αντίσταση έναντι των Ιταλών εστιάζονταν στον ηθικό και τον ιστορικό παράγοντα. Συγχρόνως, από την αρχή του πολέμου, και πριν ακόμη να καταστεί σαφές πόσο θα διαρκούσε η Ελληνική αντίσταση, εμφανίζονται εκτιμήσεις για τον αντί-

8. Οι επιστολές στρατιωτών από το Άλβανικό μέτωπο σπάνια κάνουν παραλληλισμούς ανάμεσα στον δικό τους αγώνα και την αρχαία Ελλάδα (επιστολές σε διάφορους φακέλους στο ΕΛΙΑ).

8. F.O. 371/24917/R7299.

9. ΚΚΕ, *Επίσημα Κείμενα*, τ. 5, σ. 9-10. Μ. Γλέζος, *Εθνική Αντίσταση 1940-1945*, τ. Α', 3η έκδ., Αθήνα 2007, σ. 146-147, 150, 204, 386-401.

κτυπο τῶν συμβάντων σὲ ἄλλα μέτωπα τοῦ πολέμου. Ὁ Τύπος συνδέει τὴν Ἰταλικὴ ἐπίθεση μὲ αὐτὸ πὺ θεωρεῖται ὡς ἐπιθυμία τοῦ Ἄξονα: νὰ στερή-
σει ἀπὸ τὴ Μεγάλῃ Βρετανία πιθανὲς βάσεις γιὰ ἐπιχειρήσεις στὴ Μέση
Ἀνατολή, καί, ἀπὸ τὴν ἄλλη, νὰ ἐξασφαλίσῃ δικές του βάσεις ἀπὸ ὅπου θὰ
μπορέσει νὰ ἐπιτεθεῖ στὴν Αἴγυπτο. Ἀκόμη καὶ Σοβιετικὲς ἐφημερίδες ἀνα-
φέρονται, στὶς 13 Νοεμβρίου, στὴν παρουσία, μετὰ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου,
Βρετανῶν στρατιωτῶν στὴν Ἑλλάδα, γεγονός πὺ ἄλλαξε, κατὰ τὴν ἐκτί-
μησή τους, τὴν ἰσορροπία τῶν δυνάμεων στὴ Μεσόγειο¹⁰. Μία σύντομη
ἀνταπόκριση ἀπὸ τὸ Λονδίνο, στὶς 29 Ὀκτωβρίου, ἀναφέρει ἤδη φῆμες ὅτι
ἐντὸς τῶν ἡμερῶν ἢ Ἰσπανία θὰ ἀποφάσιζε ἂν θὰ ἐπέτρεπε στὰ Γερμανικὰ
στρατεύματα νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ Γιβραλτάρ γιὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν στὴ Βό-
ρειο Ἀφρική. Στὶς 16 Νοεμβρίου, ἡ εἶδηση ὅτι ὁ Ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν
τῆς Ἰσπανίας, ὁ Γερμανόφιλος Ramon Serrano Suner, ἐπρόκειτο νὰ ταξι-
δεύσει στὸ Βερολίνο, συσχετίζεται μὲ τὴν πολὺ ἀργὴ πρόοδο τῶν Ἰταλικῶν
ἐπιχειρήσεων στὴν Ἑλλάδα — ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχε, βέβαια, περάσει
ἤδη στὴν ἀντεπίθεση¹¹. Στὶς 27 Νοεμβρίου, ὅταν πια εἶχε πρὸ πολλοῦ ἀρχί-
σει ἡ Ἑλληνικὴ ἀντεπίθεση, ὁ ἀνταποκριτὴς τῶν *Times* τοῦ Λονδίνου στὸ
Κάιρο ἔγραφε γιὰ τὴν τεράστια ἀπήχηση πὺ εἶχαν στὴ Μέση Ἀνατολή οἱ
Ἑλληνικὲς ἐπιτυχίες. Ὁ συσχετισμὸς μεταξὺ τῶν ἐπιχειρήσεων στὴν
Ἑλλάδα, καὶ τῆς κατάστασης στὴ Μέση Ἀνατολή, τὴ Βόρειο Ἀφρική, καὶ
τὴν Αἴγυπτο, συσχετισμὸς προφανῆς δεδομένων τῶν Βρετανικῶν συμφερόν-
των, θὰ ἐξακολουθήσει νὰ ἀπασχολεῖ τοὺς παρατηρητὲς ἕως τὸ τέλος τῶν
ἐπιχειρήσεων.

Ἀπὸ ἓνα πιὸ ἀπομακρυσμένο μέτωπο, ἐκφράστηκε πολὺ νωρὶς ἀνησυχία
γιὰ τὶς ἐπιπτώσεις τοῦ Ἑλληνο-ιταλικοῦ πολέμου. Ὁ πρέσβυς τῆς Μεγά-
λης Βρετανίας στὸ Τόκιο, Sir R. Craigie, μὴνυσε στὸ Foreign Office ὅτι
οἱ Ἰάπωνες παρακολουθοῦν μὲ ἐνδιαφέρον τὸν πόλεμο στὴ Μεσόγειο, καθὼς
ἐπηρεάζει τὴ θέση τους στὴ Σιγκαπούρη. Παραλληλίζουσι τὴν Ἑλλάδα μὲ
Νορβηγία, καὶ τυχὸν ἀδυναμία τῆς Βρετανίας νὰ βοηθήσει ἀποτελεσματικὰ
τὴν Ἑλλάδα θὰ ἰσχυροποιήσει τοὺς ἰαπωνικοὺς κύκλους πὺ σχεδιάζουσι

10. NYT 30.10, 3.11, 13.11 (ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα *Trud*).

11. NYT, 29.10, ἀνταπόκριση ἀπὸ Μαδρίτη στὶς 16 Νοεμβρίου. Πρὸλ. Gerhard L. Weinberg, *A World at Arms. A Global History of World War II*, Cambridge, New York 1994/2005, σ. 206-7.

ἐπιθέσεις ἐναντίον Βρετανικῶν καὶ Ὀλλανδικῶν κτήσεων¹². Αὐτοῦ τοῦ εἶδους οἱ ἀνησυχίες δὲν ἐμφανίστηκαν στὸν Τύπο ἐκείνη τὴ στιγμή, ἀπὸ ὅσο γνωρίζω. Ἀργότερα, ἐκφράστηκε ἡ γνώμη ὅτι ἡ σαφὴς πιθανότητα νὰ ὑποστῆ ἡ Ἰταλία διπλὸ πλήγμα, στὸ Ἀλβανικὸ μέτωπο καὶ σὲ ἐκείνο τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, πιθανὸν νὰ ἐπηρέαζε τὴ μελλοντικὴ στάση τῆς Ἰαπωνίας¹³. Πάντως, καὶ ἄλλοι Βρετανοὶ συμφώνησαν στὸ γενικότερο ζήτημα. Συμφώνησαν, δηλαδή, ὅτι ἐὰν ἡ Μεγάλῃ Βρετανία δὲν βοηθοῦσε ἐμπράκτως τὴν Ἑλλάδα, θὰ δημιουργοῦσε μεγάλη ἀναταραχὴ καὶ ἀνησυχία στοὺς ἄλλους συμμάχους τῆς.¹⁴

Τὸ μέτωπο τῆς Βορείου Ἀφρικῆς φαινόταν, καὶ ἦταν, στενὰ συνδεδεμένο μὲ αὐτὸ τῆς Ἑλλάδος. Δὲν πρόκειται, βέβαια, γιὰ τὴ Γερμανικὴ ἐκστρατεία στὴ Βόρειο Ἀφρική, ἀλλὰ γιὰ τὴν Ἰταλική, ἡ ὁποία προηγήθηκε. Ὑπενθυμίζω ὅτι ὁ Χίτλερ εἶχε παραχωρήσει στὸν Μουσσολίνι τὶς πρωτοβουλίες γιὰ δράση στὴ Μεσόγειο καὶ τὴν Ἀδριατικὴ. Ὡς μέρος αὐτῆς τῆς συμφωνίας, βασισμένης στὴν ἰδεολογία τοῦ Μουσσολίνι γιὰ ἀναβίωση, ἔστω καὶ μερική, τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, οἱ Ἰταλοὶ, συγχρόνως μὲ τὴν ἐκστρατεία στὴν Ἑλλάδα, διεξῆγαν ἕναν μᾶλλον ράθυμο πόλεμο στὴ Βόρειο Ἀφρική, ὅπου ἤλπιζαν νὰ καταλάβουν τὴν Αἴγυπτο καὶ τὴ διώρυγα τοῦ Σουέζ. Ἄν πετύχαινε αὐτὴ ἡ στρατηγική, ὁ πόλεμος θὰ εἶχε πιθανότατα πολὺ διαφορετικὴ ἔκβαση. Μετά, ὅμως, ἀπὸ κάποιες ἀρχικὲς νίκες, οἱ Ἰταλικὲς δυνάμεις στὴ Βόρειο Ἀφρική δὲν μπόρεσαν νὰ ἀντισταθοῦν στὴ Βρετανικὴ ἀντεπίθεση πού ἄρχισε στίς 9 Δεκεμβρίου 1940, καὶ κατέληξε στὴν κατάληψη, ἀπὸ τοὺς Βρετανούς, τῆς Κυρηναϊκῆς καί, τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1941, τῆς Ἀντίς Ἀμπέμπα.¹⁵ Στίς 12 Φεβρουαρίου ἔφθασε στὴ Βόρειο Ἀφρική ὁ Ρόμμελ. Στὸ πρωτοχρονιάτικο μήνυμά του πρὸς τὸν Ἑλληνικὸ λαό, ὁ Ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν Anthony Eden, εἶπε, μεταξύ ἄλλων, ὅτι οἱ Ἑλληνικὲς νίκες στὴν Ἀλβανία συνοδεύτηκαν ἀπὸ ἐκείνες τῶν Βρετανῶν στὴ Λιβύη, καὶ ὅτι ἡ ἥρωϊκὴ Ἑλληνικὴ ἀντίσταση θὰ ἀποδεικνυόταν καθοριστικὴ γιὰ τὴν κατάρρευση τῶν δυνάμεων τῆς βίας. Τὸ γεγονός ὅτι οἱ Ἰταλοὶ, μετὰ τὶς ταπεινωτικὲς ἤττες τους ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ στρατό, ἀναγκάστηκαν νὰ

12. Χρονολόγιο, 46. Ἡ Σιγκαπούρη βομβαρδίστηκε ἀπὸ τοὺς Ἰάπωνες στίς 8 Δεκεμβρίου 1941, καὶ κατελήφθη στίς 15 Φεβρουαρίου 1942.

13. NYT, 15 Δεκεμβρίου, 1940.

14. Times, 20.11.1940 (ἐπιστολὴ τοῦ Peter Matthews).

15. Weinberg, 208-222. Kernshaw, 129-31.

ἀποσύρουν δυνάμεις ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἀφρική καὶ νὰ τὶς μεταφέρουν στὴν Ἀλβανία, θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς σημερινούς ἱστορικούς ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς κύριους λόγους γιὰ τὴν Ἰταλικὴ ἀποτυχία στὸ σημαντικὸ αὐτὸ μέτωπο.

Οἱ παρατηρητὲς τῶν γεγονότων ἐκείνη τὴν ἐποχὴ εἶδαν γρήγορα καὶ καθαρὰ αὐτὴν τὴν ὄψη τοῦ Ἑλληνο-ιταλικοῦ πολέμου. Ἡδὴ ἀπὸ τὶς ἀρχὲς Δεκεμβρίου καὶ στὴ συνέχεια, γίνονται συχνὲς ἀναφορὲς στὴ συνάφεια μετὰ τῶν δύο μετώπων. Κάποιες φορές ἐκφράζονται ἀνησυχίες: εἶναι λογικό, ἀπὸ στρατηγικὴ ἀποψη, ἡ Μεγάλῃ Βρετανία νὰ ἀποσπᾷ δυνάμεις ἀπὸ τὸ σπουδαῖο μέτωπο τῆς Βορείου Ἀφρικῆς γιὰ νὰ ἐνισχύει τὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος; Ἄλλοτε, κυριαρχεῖ ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ βοήθεια πρὸς τὴν Ἑλλάδα εἶναι σημαντικὴ γιὰ τὴν ἔκβασι τοῦ πολέμου, ὄχι μόνον γιὰ τὴ Μεγάλῃ Βρετανία μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἀποκτᾷ Μεσογειακὲς βάσεις τόσο στὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα ὅσο καὶ στὴν Κρήτη, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ διαφαινόμενο διπλὸ φιάσκο τῶν προσπαθειῶν τοῦ Μουσσολίνι θὰ καταστρέψει τὴν ὅποια αἴγλη τοῦ φασιστικοῦ καθεστώτος καὶ θὰ δημιουργήσει προβλήματα στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Ἄξονος. Ἐνα διθυραμβικὸ ἄρθρο στοὺς *Times* τῆς Νέας Ὑόρκης, τὴν 1η Δεκεμβρίου, καταλήγει μὲ τὴν ἐξῆς παράγραφο: «Μιὰ χούφτα γενναῖοι Ἕλληνες στρατιῶτες κατέρριψαν ὅλες τὶς θριαμβολογίες, τοὺς κομπασμούς καὶ τὶς ἀπειλὲς ποὺ ἐκπέμπονταν ἀπὸ τὸ Palazzo Venezia. Ἀκόμη καὶ ἂν τελικὰ ἡ Ἰταλία διασώσει ἑαυτὴν ἀπὸ τὴν ταπείνωσι ποὺ ὑπέστη στὴν Ἑλλάδα, ἢ ἂν ἡ Γερμανία ἀναγκαστεῖ νὰ ἀποστείλει στρατεύματα στὴν Ἀλβανία γιὰ νὰ τὴ διασώσει, ἡ ντροπὴ καὶ ἡ ταπείνωσι θὰ παραμείνουν. Ἡ δόξα τῆς σύγχρονης Ἑλλάδος στὶς δέλτους τῆς ἱστορίας θὰ εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι θρυμμάτισε τὸ μῦθο ὅτι ὁ Ἄξονας εἶναι ἄτρωτος, καὶ ὅτι χάρισε σὲ ὅλους τοὺς ἐλεύθερους ἀνθρώπους μιὰ καινούρια ἀπόδειξι τῆς ἀξίας τῆς γενναιότητος».

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1941, δύο θέματα ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴν Ἑλλάδα ἀπασχολοῦν τὸν διεθνή Τύπο. Τὸ ἕνα εἶναι ἡ πιθανὴ ἐμπλοκὴ τῶν Γερμανῶν στὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ Ἑλληνο-ιταλικοῦ πολέμου ἐτίθετο τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσον οἱ Γερμανοὶ συμφωνοῦσαν μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Μουσσολίνι, καὶ κατὰ καιροὺς ἐφημολογεῖτο ὅτι προσπαθοῦσαν νὰ μεσολαβήσουν ὥστε νὰ συνθηκολογήσει ἡ Ἑλλάδα, ἀπὸ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1940 ἀρχίζουν νὰ κυκλοφοροῦν φήμες ὅτι ὁ Χίτλερ ἐτοίμαζε εἰσβολή, ὥστε νὰ τελειώσει ἐπὶ τέλος αὐτὸς ὁ τόσο ταπεινωτικὸς γιὰ τὸν Ἄξονα πόλεμος. Οἱ φήμες ἐντείνονται τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1941, καὶ ἰδίως στὰ τέλη

Φεβρουαρίου, μετά τή σύναψη συνθήκης ανάμεσα στη Βουλγαρία και τις δυνάμεις του "Αξονος.

Τò δεύτερο θέμα πού συζητείται εὐρέως εἶναι ἡ στάση τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης καί οἱ σχέσεις της μέ τόν "Αξονα. Βεβαίως, ἦταν ἀκόμη σέ ἰσχύ τò σύμφωνο Μολότωφ-Ρίμπεντροπ, ἀλλά διάφορα σύννεφα εἶχαν ἀρχίσει νά ἐμφανίζονται. Ἐν μέρει, τò πρόβλημα ἦταν ὅτι ἡ Σοβιετική ἡγεσία ἀνησυχῶσε ἀπό τήν αὐξανόμενη παρουσία Γερμανικῶν στρατευμάτων στή Ρουμανία, καί γενικότερα ἀπό τή Γερμανική κινήτικότητα στά Βαλκάνια, πού βεβαίως περιλαμβάνουν καί τὰ Δαρδανέλια, τήν εἴσοδο στή Μαύρη Θάλασσα. Στις 23 Μαρτίου, λίγες μέρες πρὶν τή Γερμανική εἰσβολή στήν Ἑλλάδα, ἀνταπόκριση ἀπό τήν Οὐάσινγκτον διαβλέπει ἕνα διευρυνόμενο ρήγμα μεταξύ Γερμανίας καί ΕΣΣΔ, κατὰ κύριο λόγο ἐπειδὴ ἡ Μόσχα φοβόταν, ἀκριβῶς, τήν ἐπέκταση τῶν Γερμανῶν στά νότια σύνορά της καί στά Δαρδανέλια.

Τώρα πιά, στίς μέρες μας, καί πρὸ πολλοῦ, εἶναι γνωστό ὅτι ὁ Χίτλερ εἶχε ἀποφασίσει τήν εἰσβολή στή Σοβιετική Ἐνωση τόν Ἰούλιο τοῦ 1940, καί τήν εἶχε προγραμματίσει γιά τόν Μάιο τοῦ 1941. Ὅμως, φαίνεται βέβαιον ὅτι οἱ Σοβιετικοί δέν γνώριζαν αὐτò τò σχέδιο, καί αἰφνιδιάστηκαν ὅταν τελικῶς ἄρχισε ἡ Γερμανική ἐπίθεση. Ἐξ ἄλλου, οἱ δημοσιογράφοι καί ἀναλυτὲς τῶν γεγονότων, ἐνῶ συνεχῶς προσπαθοῦσαν νά ἀνακαλύψουν ποιά ἦταν τὰ σχέδια τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης, συνήθως δέν ἔβαζαν στήν ἐξίσωση τήν πιθανότητα Γερμανικῆς ἐπίθεσης ἐναντίον της. Στις 26 Ἰανουαρίου, ὁ Cygus Sulzberger, σέ ἀνταπόκρισή του ἀπό τήν Ἀθήνα, γράφει ὅτι, μετά τήν προσχώρηση τῆς Βουλγαρίας στίς δυνάμεις τοῦ "Αξονος, συζητεῖται πολὺ ὁ τελικός στόχος τῆς Γερμανίας στή Νοτιοανατολική Εὐρώπη, καί πολλοὶ νομίζουν ὅτι ὁ Χίτλερ θά προσπαθήσει νά καταλάβει τήν Οὐκρανία καί τόν Καύκασο, ὥστε νά ἀποκτήσει τοὺς πόρους πού τοῦ χρειάζονταν γιά ἕναν διαφαινόμενο μακρὺ πόλεμο, στὸν ὁποῖον ἀναπόφευκτα θά ἐλάμβαναν μέρος καί οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες. Περισσότερο χαρακτηριστικό, ὅμως, εἶναι ἕνα ἄρθρο ἀπό τήν Οὐάσινγκτον, γραμμένο στίς 5 Μαρτίου, στὸ ὁποῖο ὁ ἀρθρογράφος ἐξετάζει διάφορες θεωρίες ὡς πρὸς τοὺς στόχους καί τή στρατηγική τῆς ΕΣΣΔ. Σέ καμία ἀπὸ αὐτὲς τίς θεωρίες δέν ἀντιμετωπίζεται ἡ περίπτωση ἡ ΕΣΣΔ νά διαβλέπει, νά ἀναμένει, ἢ νά προετοιμάζεται γιά πόλεμο μέ τίς δυνάμεις τοῦ "Αξονος. Γιά τὸ θέμα μας, οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς ἔχουν τήν ἐξῆς σημασία: ἡ Γερμανική ἐπίθεση κατὰ

τῆς ΕΣΣΔ δὲν ἦταν ἀναμενόμενη, τουλάχιστον ἀπὸ τὸν Τύπο καὶ τὴν κοινὴ γνώμη, κι ἔτσι οἱ ἐκτιμήσεις γιὰ τὶς πιθανὲς ἐπιπτώσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολέμου, τόσο ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν, ὅσο καὶ ἐναντίον τῶν Γερμανῶν, δὲν συμπεριελάμβαναν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κάποιο μελλοντικὸ Ρωσικὸ μέτωπο ὡς σημεῖο ἀναφορᾶς. Σπάνια βρῖσκει κανεὶς μία εἰκασία ποῦ εἶναι ἀκριβῶς ἀντίστροφη: στίς 17 Μαρτίου, ἀνταπόκριση τῶν *New York Times* ἀπὸ τὴ Γιουγκοσλαβία ἀναφέρει ὅτι οἱ Ναζὶ διστάζουν νὰ κηρύξουν πόλεμο στὴν Ἑλλάδα, ἐπειδὴ φοβοῦνται ὅτι, μὲ τὰ Βαλκανικὰ στρατεύματά τους ἀπασχολημένα στὴν Ἑλλάδα, ὁ Κόκκινος Στρατὸς θὰ εὑρίσκε τὴν εὐκαιρία νὰ κινηθεῖ κάπου στὰ Νότια σύνορα τῆς ΕΣΣΔ, ἴσως κατὰ τῆς Ρουμανίας.

Κάπως ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα λίγες ἐβδομάδες πρὶν τὴ Ναζιστικὴ εἰσβολή. Στίς 25 Μαρτίου 1941, οἱ *New York Times* δημοσίευσαν ἕνα συγκινητικὸ κύριο ἄρθρο, ὅπου, μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐπέτειο τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης, ἐξυμνοῦσαν τὸν ἀγῶνα ποῦ διεξήγαν οἱ Ἕλληνες τὴ στιγμὴ ἐκείνη. Ἀξίζει νὰ μεταφέρουμε ἕνα μέρος τοῦ ἄρθρου, ποῦ ἔχει τὸν τίτλο «The glory that IS Greece», «Ἡ δόξα ποῦ ΕἶΝΑΙ ἡ Ἑλλάδα», ἀναφορὰ στὴ γνωστὴ ἀγγλοσαξωνικὴ ρῆση «The glory that WAS Greece and the grandeur that WAS Rome», δηλαδὴ «ἡ δόξα ποῦ ΗΤΑΝ ἡ Ἑλλάδα, καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια ποῦ ΗΤΑΝ ἡ Ρώμη» —στὴν ἀρχαία ἐποχὴ, βέβαια.

«Λίγοι περίμεναν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα περισσότερο ἀπὸ μὴν ἀντίσταση ὀλίγων ἐβδομάδων —μὰ γενναία, ἀλλὰ σύντομη χειρονομία χάριν τῆς ἐλευθερίας, ποῦ θὰ ἐτύγχανε ἀναγνωρίσεως ὅταν θὰ ἔληγε ὁ πόλεμος. Ὅμως κατέλαβε τὸν κόσμο ἐξαπίνης. Ἐκανε φανερὴ τὴν τραγικὴ ἀδυναμία τοῦ Μουσσολίνι. Ἐφερε ἄνω-κάτω τὰ σχέδια τοῦ Χίτλερ. Εἶναι ἡ εἰρωνεία τῶν καιρῶν μας ὅτι ἡ βούληση νὰ ἀντισταθεῖ εἶναι τόσο ὀρηκτικὴ σ' αὐτὸ τὸ μικρὸ, μισο-οπλισμένο ἔθνος, ἐνῶ σὲ ἄλλα, μεγαλύτερα ἔθνη, δὲν ὑπῆρξε σχεδὸν καθόλου. Ἡ Ἑλλάδα δίνει τὴ σύγχρονη μάχη τῆς γιὰ τὴν ἐλευθερία ὄχι μὲ τυφλὴ ὀργή, ἀλλὰ μὲ πάθος καὶ ἰκανότητα. Ἐκανε τὸ ἀπρόσμενο, κατόρθωσε τὸ ἀδύνατο. Ἐναψε μιά φλόγα τόσο λαμπερὴ ὅσο αὐτὴ ποῦ ἔκαιγε στὴ Δουγκέρκη καὶ πάνω ἀπὸ τὸ Λονδίνο —τόσο λαμπερὴ ὅσο ἐκείνη ποῦ φώτισε τὸν οὐρανὸ τῆς ἐλευθερίας πάνω ἀπὸ τὶς Θερμοπύλες, τὴ Σαλαμίνα καὶ τὸν Μαραθῶνα. Μπορεῖ νὰ πέσει ὑπὸ τὸ βάρος τῆς συντριπτικῆς δυνάμεις, ἀλλὰ εἶναι τόσο βέβαιο ὅσο καὶ ἡ αὐγὴ τῆς αὔριον ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑποδουλωθεῖ ἔσασί».

Ἡ Γερμανικὴ ἐπίθεση, στὶς 6 Ἀπριλίου 1941, δὲν φαίνεται νὰ ἐξέπληξε κανέναν. Ὁ Τύπος τῆς ἐποχῆς παρακολουθεῖ ἀπὸ κοντὰ τὸν πόλεμο στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ Γιουγκοσλαβία καὶ καταγράφει τὶς κινήσεις τῶν Γερμανικῶν στρατευμάτων, τὶς μάχες, καὶ τὰ ἄλλα πολεμικὰ γεγονότα. Ὡς πρὸς τὴν εὐρύτερη σημασία τῶν νέων ἐξελίξεων, αὐτὸ πού προέχει στὸν Τύπο εἶναι ἡ ἀνησυχία γιὰ τὸ Μεσογειακὸ μέτωπο πού ἀνοίγε πάλι κάτω ἀπὸ νέες συνθήκες: ὁ Ρόμμελ εἶχε ἤδη ἀρχίσει τὴν ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ Τομπρούκ, καὶ ἡ κατάσταση στὴ Βόρειο Ἀφρική καὶ τὴ Μέση Ἀνατολή ἦταν ἄκρως ἀνησυχητικὴ. Στὶς 12 Ἀπριλίου, ἀνταποκριτὴς τοῦ *New York Times* ἀπὸ τὴν Οὐάσινγκτον συνδέει τὴν κατάσταση στὴ Μεσόγειο μὲ γεγονότα σὲ ἓνα ἄλλο, ἀπομακρυσμένο, μέτωπο, τὸ Ἰράκ. Πράγματι, στὸ Ἰράκ εἶχε λάβει χώρα ἓνα πραξικόπημα ὑπὲρ τοῦ Ἄξονος, στὶς 2 Ἀπριλίου 1941. Τὸ πραξικόπημα κατεστάλη μετὰ ἀπὸ δύο περίπου μῆνες, καὶ φαίνεται πὼς τὸ γεγονός ὅτι ἡ Γερμανία ἦταν ἀπασχολημένη μὲ τὸν πόλεμο στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ μάχη τῆς Κρήτης ἦταν καθοριστικὸς παράγοντας. Οἱ Ναζὶ δὲν μπόρεσαν νὰ στηρίξουν τοὺς πραξικοπηματίες, καὶ ἔτσι οἱ Βρετανοί, πού ἀρχικὰ ἦταν ἐπίσης ἀπροετοιμαστοί, εἶχαν τὴν ἀνεση χρόνου πού τοὺς ἐπέτρεψε τελικὰ νὰ στείλουν στρατεύματα ἀπὸ τὴν Ἰνδία. Τὴ στιγμὴ πού τελείωνε ὁ πόλεμος στὴν ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα, στὶς 20 Ἀπριλίου, οἱ *New York Times* ἔγραφαν ὅτι ἡ ἀντίσταση τῶν Ἑλλήνων καθυστέρησε τὰ σχέδια τοῦ Χίτλερ — ἡ ἀναφορά, ὅμως, δὲν εἶναι στὴν ἐπίθεση ἐναντίον τῆς ΕΣΣΔ, ἀλλὰ στὴν προσπάθεια νὰ καταληφθεῖ ἡ διώρυγα τοῦ Σουέζ.

Μιά πολὺ σοβαρὴ προσφορὰ τῆς Ἑλλάδας στὴν τελικὴ ἔκβαση τοῦ πολέμου ἦταν προφανῆς στοὺς ἀναλυτὲς ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἀρκετὰ ἐκτιμηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἱστορικούς. Πρόκειται γιὰ τὴ σταδιακὴ ἀλλαγὴ στὴ στάση τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὡς πρὸς τὸν πόλεμο. Ὅπως εἶναι γνωστό, παρ' ὅτι ὁ Πρόεδρος τῶν ΗΠΑ Franklin Roosevelt ἔβλεπε ὅτι ἦταν ἀναγκαῖο οἱ ΗΠΑ νὰ λάβουν μέρος στὸν πόλεμο, στὴ χώρα ὑπῆρχε ἰσχυρότατο ρεῦμα ἀπομονωτισμοῦ τόσο μετὰ τῶν ψηφοφόρων ὅσο καὶ μετὰ τῶν ἐκλεγμένων ἀντιπροσώπων τους. Ἡ Ἀμερικανικὴ κυβέρνησις βοηθοῦσε, μὲ διάφορους τρόπους, τὴ Μεγάλῃ Βρετανία, καὶ ὑποσχόταν βοήθεια σὲ ὅποιαν οὐδέτερη χώρα δεχόταν ἐπίθεση ἀπὸ χώρα τοῦ Ἄξονος, ἀλλὰ τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν ἦταν ἀρκετό. Ἡ βοήθεια στὴν Ἑλλάδα ἦταν λιγοστή, παρ' ὅλο πὺ σὲ Ἀμερικανικὲς πόλεις μὲ πληθυσμὸ ὁμογενῶν πολλὲς ἦταν

οί ιδιωτικές πρωτοβουλίες για αποστολή βοήθειας. Ὁ μακρὸς ἀγώνας τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονός ὅτι, στὰ τέλη Ἀπριλίου τοῦ 1941, ἡ κατάσταση τῆς Μεγάλης Βρετανίας κάθε ἄλλο παρά ἐνθαρρυντικὴ ἦταν μετὰ τὶς ἡττες στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ Βόρειο Ἀφρική, ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία στοὺς ὑπέρμαχους τῆς Ἀμερικανικῆς παρέμβασης νὰ κρούσουν πολὺ δυνατὰ τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου. Ἦδη στὶς 26 Ἀπριλίου μιὰ δημοσκόπηση ἔδειχνε ὅτι μεγαλύτερος ἀριθμὸς Ἀμερικανῶν ὑποστήριζε πλέον τὴν Ἀμερικανικὴ ἐμπλοκή. Φυσικά, ἡ ἐπίσημη κήρυξη πολέμου ἀπὸ τὶς ΗΠΑ πρὸς τὶς δυνάμεις τοῦ Ἄξονος ἄργησε ἀκόμη ἀρκετὰ: ἦρθε τὴ δευτέρη ἐβδομάδα τοῦ Δεκεμβρίου 1942 καὶ ἦταν ἀπολύτως καθοριστικὴ γιὰ τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πολέμου. Ἐπομένως, πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ἐπίδραση τοῦ Ἑλληνικοῦ πολέμου στὴν τελικὴ ἀπόφαση τῶν ΗΠΑ ἦταν ἔμμεση μᾶλλον παρά ἄμεση, καὶ ἀπέδωσε καρπὸς σὲ βάθος χρόνου. Ἦταν, ὅμως, νομίζω, πολὺ σημαντικὴ. Ἡ Ἀμερικανικὴ κοινὴ γνώμη μεταβλήθηκε σταδιακά, καὶ ἀπὸ τὸν Τύπο τῆς ἐποχῆς ἀποκομίζει κανεὶς τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ ἡρωϊσμὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ μίλησε στὶς ψυχὲς τόσο τῶν ἰθυόντων ὅσο καὶ τῆς κοινῆς γνώμης, πού ἐκείνη τὴν ἐποχὴ εἶχε μεγάλη σημασία στὶς ΗΠΑ. Κάτι τέτοιο, ἄλλωστε, ὑπαινίχθηκε καὶ ὁ Lord Cecil σὲ ἐπιστολὴ του τῆς 8ης Μαΐου στοὺς *Times* τοῦ Λονδίνου, ὅπου γράφει ὅτι ἡ ἀνιδιοτελὴς Βρετανικὴ βοήθεια πρὸς τὴν Ἑλλάδα εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὐξηση τῆς Ἀμερικανικῆς βοήθειας πρὸς τὴ Μεγάλη Βρετανία.

Ἐπιτρέψτε μου καὶ πάλι νὰ παραθέσω μέρος τοῦ κυρίου ἀρθροῦ τῶν *New York Times*, στὸ φύλλο τῆς 24ης Ἀπριλίου 1941. Ὁ τίτλος: «Δὲν εἶναι ἡ στιγμή γιὰ ἐπαίνους».

«Ἄν μποροῦσε κανεὶς, θὰ ἔπρεπε νὰ τηρήσει σιγὴ, μὲ σκυφτὴ καὶ ἀσκεπὴ τὴν κεφαλὴ μπροστὰ στὴν τραγωδία καὶ τὴ γενναιότητα τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ὑπάρχουν λόγια ἀντάξια τοῦ μικροῦ αὐτοῦ λαοῦ τῶν ἑπτὰ ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, πού ζοῦν σὲ μιὰν ἄγρονη καὶ τραχεῖα χώρα, οἱ ὁποῖοι κατέστρεψαν τὰ Ἰταλικὰ στρατεύματα καί, γιὰ μιὰ ὑπέροχη στιγμή, καθήλωσαν τὰ τεθωρακισμένα, τὰ ἀεροπλάνα, τὰ πυροβόλα καὶ τὴ συντριπτικὴ ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τῆς Ναζιστικῆς Γερμανίας. Οὔτε ἔχουν πιά σημασία τὰ λόγια. Ἡ Βρετανία ἔστειλε στὴν Ἑλλάδα ἀεροπλάνα, ἀεροπόρους καί, στὸ τέλος, στρατεύματα ἐξ ἴσου γενναῖα μὲ αὐτὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐμεῖς στείλαμε τὶς καλύτερες εὐχὲς μας καὶ λίγα δολάρια γιὰ τοὺς τραυματίες καὶ τοὺς ἀρρώστους. Οὔτε μποροῦμε τώρα πιά νὰ τοὺς στείλουμε κάτι πού θὰ

τούς σώσει. Τὰ λίγα πού στείλαμε ἔφτασαν (ὅπως πάντα στὰ δύο χρόνια τοῦ μοιραίου αὐτοῦ πολέμου) πολὺ ἄργά... Κρυφτήκαμε στὸ καταφύγιό μας καὶ ὑμνήσαμε, καὶ μερικοὶ ὑμνοῦν ἀκόμη, τὴν ἀπομόνωση. Τὴν ἀπομόνωση! Ἀπομόνωση ὑπάρχει στὰ νεκροταφεῖα, στὶς νεκρὲς πόλεις, καὶ ὄχι σὲ αὐτὸν τὸν ζωντανό, βασανισμένο κόσμο. Ἔπεσε ἡ Γαλλία. Τὰ μικρὰ κράτη ἔπεσαν ἓνα ἓνα, θύματα τῆς βίας ἢ τῆς προδοσίας, ἢ καὶ τῶν δύο μαζί. Ἡ Ἑλλάδα ἔπεσε ἀποκτώντας ἀθάνατη δόξα, πού οἱ ἄνθρωποι θὰ θυμούνται ὅσο θυμούνται τὸν Μαραθῶνα καὶ τὶς Θερμοπύλες, ὅμως καὶ αὐτὴ ἔπεσε... Θὰ ἐπαινέσουμε τὴν Ἑλλάδα, διαλέγοντας προσεκτικὰ τὰ λόγια μας, φτιάχνοντας ωραίους καὶ ταιριαστοὺς λόγους; Δὲν ὑπάρχει χρόνος. Ἄς πληρώσουμε τὸ χρέος μας πρὸς τοὺς Ἕλληνες, πρὸς ὅλους τοὺς γενναίους στρατιῶτες, πρὸς ὅλους τοὺς θαρραλέους ἀμάχους, ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο ἕως τὴ Μάγχη, μὲ ἀποφασιστικὲς πράξεις».

Ἡ τελευταία μάχη στὴν ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα δόθηκε μετὰ τὴν κατάρρευση τοῦ μετώπου, καὶ ἦταν ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν, ὅπου κυρίως οἱ Νεοζηλανδοὶ ἀλλὰ καὶ Αὐστραλοὶ καὶ Βρετανοὶ συμπτύχθηκαν στὶς 20 Ἀπριλίου καὶ ἔδωσαν μάχη ἐναντίον τῶν Γερμανῶν στὶς 22 ἕως τὶς 25 Ἀπριλίου. Ἐπρόκειτο γιὰ ἐπιβραδυντικὴ μάχη, χωρὶς καμία ἐλπίδα ἐπιτυχίας. Ὁ ἱστορικός συμβολισμὸς ἦταν ἰσχυρότατος, τόσο πού ἀκόμη καὶ ὁ ναζιστικὸς Τύπος θεώρησε ὅτι ἔπρεπε νὰ ταυτίσει τοὺς Γερμανοὺς μὲ τοὺς Πέρσες. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ὁ συμβολισμὸς εἶχε τόσο συγκινησιακὲς ὅσο καὶ πρακτικὲς προεκτάσεις. Ἀπὸ τὴ «Φωνὴ τῆς Ἐλεύθερης Γαλλίας (BBC)», ὁ Jacques Duchesne διακήρυττε, στὶς 23 Ἀπριλίου 1941: «Μάχες διεξάγονται σ' αὐτὲς τὶς Θερμοπύλες, πού καὶ μόνο τ' ὄνομά τους μᾶς θυμίζει ὅλες τὶς σχολικὲς μας ἀναμνήσεις. Νὰ ξέρουμε πὼς αὐτὲς οἱ ἑλληνικὲς πόλεις, αὐτοὶ οἱ τόποι πού τοὺς θεωρούσαμε πάντα ἱερούς, εἶναι βομβαρδισμένοι, κατεστραμμένοι. Εἶναι σὰν ὅλη μας τὴ νιότη, ὅλα τὰ πράγματα πού δημιουργούσαμε καὶ ζούσαμε μὲ τὴ φαντασία μας, νὰ μᾶς τὰ θεηγήλωσαν. Τὸ μίσος πού μάθαμε νὰ νιώθουμε γιὰ τοὺς Ναζὶ παίρνει ἓνα νέο νόημα ἀπὸ τότε πού ἄρχισε ἡ εἰσβολὴ στὰ ἑλληνικὰ ἔδαφη».¹⁶

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν ἐπανέρχεται μὲ κάποια συχνότητα στὰ κείμενα Ἑλλήνων καὶ ξένων, ἰδίως μετὰ τὴν κατάρρευση τοῦ μετώπου. Στὶς 17 Νοεμβρίου 1941, ἓνας Ἕλληνας ἀξιωματικὸς ἀναφέρεται στὴν ἀντίστα-

16. Ἀφιέρωμα στὴν Ἑλλάδα, σ. 119.

ση τῶν Ἑλλήνων στὰ στρατεύματα τοῦ Ξέρξη πρὶν 2.500 χρόνια¹⁷. Τρία χρόνια ἀργότερα, ὁ συνταγματάρχης πυροβολικοῦ Ἐπαμεινώνδας Βρεττός ἔγραφε ἓνα κείμενο μὲ τίτλο «Θερμοπῦλαι 480 π.Χ. - 1941», στὸ ὁποῖο ἀριθμοῦνται οἱ ὁμοιότητες μεταξὺ τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν τὸ 480 π.Χ. καὶ τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν τοῦ 1941: οἱ τεράστιες ἀναντιστοιχίες στὸν ἀριθμὸ καὶ τὴ δύναμη τῶν στρατευμάτων, καὶ ἡ μάχη, καὶ στὶς δύο περιπτώσεις, πού δίνει ἡ «ἐλευθερία, ἡ μήτηρ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας κατὰ τῆς δουλείας, τῆς μητρὸς τῆς ὀπισθοδρομικότητος καὶ τῆς ἀπανθρωπίας». Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις, ἡ ἕττα στὶς Θερμοπύλες παρουσιάζεται λιγότερο ὡς ἕττα καὶ περισσότερο ὡς προανάκρουσμα τῆς ἐπόμενης νίκης, στὴ Σαλαμίνα στὴ μία περίπτωση, στὸ El Alamein στὴν ἄλλη.

Βέβαια, εἶναι ἀπολύτως ἀναμενόμενο ὅτι ὁ παραλληλισμὸς μεταξὺ τῶν δύο μαχῶν, μεταξὺ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς σύγχρονης κατάστασης, θὰ γίνονταν εὐρέως, καὶ πολὺ νωρίς. Τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν εὐκόλη ἱστορικὴ ἀναφορά, ὁ παραλληλισμὸς θεωρήθηκε σημαντικὸς καὶ γιὰ τὴν προώθηση πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν στόχων. Ὑπάρχει ἓνα ἐνδεικτικὸ κείμενο πού χρονολογεῖται στὶς 11 Ἀπριλίου, δηλαδὴ σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὴν κατάληψη τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τὰ Γερμανικὰ στρατεύματα καὶ τὴ συνθηκολόγηση τοῦ Διοικητῆ τοῦ Τμήματος Στρατοῦ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας (9 Ἀπριλίου). Στὶς 11 Ἀπριλίου, λοιπόν, ἡ ἀρμόδια ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου Πληροφόρησης τῆς Μεγάλης Βρετανίας, ἔστειλε ἓνα μνημόνιο γιὰ προώθηση στὸ BBC καὶ ὅπου ἀλλοῦ χρειάζοταν, μὲ θέμα τὴ διαμόρφωση καινούριας γραμμῆς προπαγάνδας πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία εἶχε καταστεῖ ἀναγκαῖα ὑπὸ τίς νέες συνθῆκες¹⁸. Ὁ σκοπὸς ἦταν διττός: ἀφ' ἑνὸς νὰ κρατηθεῖ ὑψηλὸ τὸ φρόνημα καὶ τὸ ἠθικὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐπιτευχθεῖ ὁ ἐπόμενος στόχος τῆς Βρετανικῆς στρατηγικῆς, πού ἦταν ἡ ἄμυνα στὰ Ἑλληνικὰ νησιά καὶ ἡ συνέχιση τοῦ ἀγῶνα σὲ αὐτὰ —κυρίως, βεβαίως, στὴν Κρήτη. Τὸ πρῶτο, κατὰ σειράν, στοιχεῖο πού ἔπρεπε νὰ τονισθεῖ ἦταν ὅτι ἡ ὑποχώρηση ἦταν στρατηγικὴ ὑποχώρηση, ἐνώπιον συντρι-

17. ΕΑΙΑ, 17.11.41, φάκελος Παπαδήμα-Φραγκῶ.

18. Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ΚΕΝΕ, ΜΔΑ1 FO371/2985 P.R.O., F.O. Political (Southern) a. F.O. 371/29852: 1941 British Press and Propaganda in Greece, file 351, Ἀρ. Μικροδελτίου 1563.

πτικῶς ἰσχυροτέρων ἐχθρικῶν δυνάμεων. «Ὁ παραλληλισμὸς μὲ τὸ 480 π.Χ. εἶναι πάρα πολὺ σαφής, καὶ πολὺ χρήσιμος» συνεχίζει τὸ μνημόνιο. Καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἐξιστόρηση. Μετὰ τὴν ἤττα στὶς Θερμοπύλες, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀποφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ἀθήνα, ἐνῶ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότεροι κάτοικοι θὰ μεταφέρονταν στὴ Σαλαμίνα. Ὁ σημερινὸς βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ κυβέρνησίς του, ἐξακολουθεῖ τὸ μνημόνιο, ἔχουν ἀποφασίσει νὰ συμπτυχθοῦν στὴν Κρήτη, καί, ὅπως φαίνεται, θὰ δοθεῖ μάχη στὶς Θερμοπύλες γιὰ νὰ καλυφθεῖ αὐτὴ ἡ σύμπτυξη. «Οἱ καινούριοι εἰσβολεῖς θὰ ἔχουν τὴν Σαλαμίνα τους». Οἱ «Ἕλληνες πρέπει νὰ ἐνθαρρυνθοῦν, ὥστε ὅσο τὸ δυνατόν περισσότεροι ἀξιόμαχοι ἄνδρες νὰ διαφύγουν στὰ νησιά, ἀπ' ὅπου θὰ ἐξακολουθήσουν τὸν ἀγῶνα». Ἡ ἀναφορὰ στὴν ἀρχαία ἱστορία εἶναι σαφής, λεπτομερειακὴ, καὶ μὲ στρατηγικὸ στόχο. Δεδομένου ὅτι δὲν ἦταν ἀκόμη, ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες, ξεκάθαρη ἡ πορεία πού θὰ ἀκολουθοῦσε ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις, πρέπει κανεὶς νὰ θεωρήσει ὅτι ἡ ἀναφορὰ στὶς Θερμοπύλες καὶ τὴ Σαλαμίνα εἶχε σκοπὸ νὰ προωθήσει τὴ στρατηγικὴ ἐπιλογὴ τῆς Βρετανικῆς κυβερνήσεως, δηλαδὴ τὴ συνέχισις τοῦ πολέμου γιὰ ὅσο διάστημα ἦταν δυνατόν. Εἶναι γνωστὸ τοῖς πᾶσι ὅτι ἡ ἱστορία χρησιμοποιοῦται συχνὰ γιὰ νὰ καλύψει ἀνάγκες τῆς κάθε ἐποχῆς, κοινωνίας, ἢ λαοῦ. Στὴ συγκεκριμένη περίπτωσι, οἱ ἱστορικὲς μνημεις τῶν Θερμοπυλῶν χρησιμοποιήθηκαν γιὰ στρατιωτικὸς καὶ στρατηγικὸς σκοπούς.

Ἡ μάχη τῆς Κρήτης ἐξιστορεῖται μὲ λεπτομέρειες στὸν Βρετανικὸ καὶ Ἀμερικανικὸ Τύπο, ἀλλὰ αὐτὸ πού κυρίως ἐνδιέφερε ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἦταν οἱ στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις αὐτὲς καθ' ἑαυτές. Ἐνδιέφεραν ἐπίσης οἱ συζητήσεις πού γίνονταν στὴ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ γιὰ τὸ λόγο πού οἱ Βρετανοὶ ἀπέτυχαν νὰ ὀχυρώσουν τὸ νησί, ἢ γιὰ τὸ κατὰ πόσον ἦταν σοφὴ ἡ ἀπόφασις νὰ ἀποσυρθοῦν στρατεύματα ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἀφρική γιὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν στὴν Ἑλλάδα. Σπᾶνια ἐμφανίζονται ἄρθρα, ὅπως αὐτὸ πού δημοσιεύθηκε στὶς 31 Μαΐου στοὺς *Times* τοῦ Λονδίνου μὲ τὸν τίτλο «Ἡ ἐκδικητικὴ ὀργὴ τῶν Ἑλλήνων», ὅπου ἐξυμνεῖται ὁ ἀγῶνας τοῦ Κρητικῦ λαοῦ, τῶν χωριατῶν, τῶν ψαράδων, αὐτῶν πού ἔριξαν τὰ καΐκια τους στὶς ξέρες μαζί μὲ τοὺς Γερμανοὺς στρατιῶτες πού εἶχαν ἀναγκαστεῖ νὰ μεταφέρουν. Τρεῖς ἐβδομάδες μετὰ τὸ τέλος τῆς Μάχης τῆς Κρήτης, οἱ Βρετανοὶ θεώρησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ πάψει νὰ γίνεται μνεῖα αὐτοῦ τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ πολέμου, γιὰτὶ οἱ Ἕλληνες διατηροῦσαν πικρὲς ἀναμνήσεις.

Δὲν θὰ παρακολουθήσουμε ἐδῶ τις ἀναφορὲς στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὸ τέλος τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Θὰ ἤθελα μόνο νὰ σταθῶ σὲ λίγα σημεῖα ποὺ ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὸ θέμα μας. Μετὰ τὴ Μάχη τῆς Κρήτης ἐξακολουθοῦν, βέβαια, νὰ γίνονται ἀναφορὲς στὴν ἱστορία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων σὲ σχέση μὲ τοὺς συγχρόνους, καὶ τὸν ἥρωισμό προγόνων καὶ ἀπογόνων. Ὅμως, καὶ ἀριθμητικὰ μειώνονται αὐτὲς οἱ μνείες, καὶ εἶναι κάπως ἄτονες. Ἀντίθετα, ἀπὸ τὸ BBC κυρίως, ἀρχίζουν νὰ προβάλλονται ἄλλες ὄψεις τοῦ ἀγῶνα ποὺ τελείωσε, οὕτως ὥστε νὰ ἐπηρεαστεῖ ὁ ἀγῶνας ποὺ ἀρχίζει. Βλέπουμε συχρὲς, συχρότατες ἀναφορὲς στὴν «ἐνότητα» ποὺ θὰ πρέπει νὰ διασφαλίσαι ὁ Ἑλληνικὸς λαός, συσπειρωμένος γύρω ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ τὴν κυβέρνησή του. Ὁ Ἀμερικανικὸς Τύπος ἀσχολεῖται λιγότερο μὲ τὴν ἐνότητα, ἴσως γιατί οἱ μεγάλες Ἑλληνικὲς παροικίες ἦταν ἤδη πολιτικοποιημένες καὶ διχασμένες, καὶ εἶχαν ἐπίσης σοβαρὸ καὶ ὀργανωμένο ἐργατικὸ κίνημα. Στελέχη τῆς κυβέρνησης Μεταξᾶ ποὺ ταξίδεψαν στὴν Ἀμερική δὲν ἦταν καλοδεχόμενα, ἐνῶ ἐφημερίδες ὅπως ὁ *Greek American Herald* ζητοῦσαν ἀπὸ τὸν Τσουδερό νὰ πραγματοποιήσει τις ὑποσχέσεις του περὶ δημοκρατίας. Τὸ δεύτερο θέμα ποὺ προβάλλεται εἶναι ἡ τεράστια ἀρωγὴ ποὺ προσέφεραν οἱ Ἕλληνες στὴ Μεγάλῃ Βρετανία καὶ στοὺς συμμάχους γενικά —σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο πραγματοποιήθηκε καὶ ἡ ὁμιλία τοῦ Noel-Baker ποὺ ἀνέφερα στὴν ἀρχή. Συνέπεια αὐτοῦ εἶναι καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὀρισμένοι δημοσιογράφοι ἢ ὁμιλητὲς τοῦ BBC συνειδητὰ ἐπιμένουν στὸν ἥρωισμό τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων, στὸ ἔπος τὸ σημερινό, καὶ ὄχι τὸ ἀρχαῖο. Ὅσοι ἐκφράζουν τὴν ἐπίσημη Ἀγγλικὴ πολιτικὴ, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀμερικανικὴ, ἐπιμένουν, ἐπίσης, στὴν ὑπόσχεση ὅτι μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἡ Ἑλλάδα θὰ λάβει τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ βοήθεια, ὅτι θὰ γίνῃ πιὸ σημαντικὴ ἀπὸ ποτέ, ὅτι θὰ εἶναι ἡ πρώτη χώρα ποὺ θὰ ἀνασυγκροτηθεῖ.

Ἐπιτρέψτε μου νὰ τελειώσω τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ ἐπισκόπηση μὲ μία προσωπικὴ κρίση. Οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες ποὺ πολέμησαν στὰ βουνὰ καὶ στὰ χιόνια τῆς Ἀλβανίας ἔναν ἐχθρὸ ἀσύγκριτα ἰσχυρότερο, καὶ πολέμησαν μὲ πάθος, προσέφεραν πολὺ μεγάλες ὑπηρεσίες στὸ στρατόπεδο τῶν ἀντιφασιστικῶν καὶ ἀντιναζιστικῶν δυνάμεων. Ἐλπίζω νὰ ἔγινε σαφὲς ὅτι οἱ ἐξελιξοὺν σὲ πολλὰ μέτωπα ἐπηρεάστηκαν σημαντικὰ ἢ καὶ καθοριστικὰ ἀπὸ τὰ τεχταινόμενα στὸ Ἀλβανικὸ μέτωπο. Ὅμως, στίς μέρες μας, ποὺ τόσο λείπουν τὰ ἰδεώδη καὶ ἡ ἠθικὴ ἀπὸ τις διεθνεῖς σχέσεις, ξαναγυρίζω σὲ αὐτὸ ποὺ ἀπὸ τις πρώτες μέρες τοῦ πολέμου ἔλαμψε ὡς ἡ μεγάλη ἠθικὴ προ-

σφραγὴ τῆς Ἑλλάδος στὸν δημοκρατικὸ κόσμον. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶχαν ζήσει τόσα χρόνια ὑπὸ δικτατορικὸ καθεστῶς, ἴσως ἐπειδὴ εἶχαν τὴν ἐμπειρία τοῦ δικτατορικοῦ καθεστῶτος, οἱ Ἕλληνας πάλεψαν μὲ ὅλες τους τὶς δυνάμεις ὑπὲρ πάντων — ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὑπὲρ τῆς ἀξιοπρεπείας, ὑπὲρ μιᾶς καλτέρης Ἑλλάδος καὶ μιᾶς καλτέρης Εὐρώπης. Καὶ ἔγιναν φάρος στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, φάρος λαμπρὸς ποὺ ἔσκισε γιὰ μιὰ μεγαλειώδη στιγμή τὰ σκοτάδια ποὺ εἶχαν σκεπάσει τὴν Εὐρώπη, δίνοντας ἐλπίδα στοὺς σκλάβωμένους λαοὺς καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἀκόμη πολεμοῦσαν ἢ θὰ πολεμοῦσαν στὸ μέλλον.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2008

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ – Ι.Α.Ν.Ε.

Κατά τὸ ἔτος 2008 στὸ Κέντρον Ἐρεῦνης τῶν Νεοελληνικῶν Διαλέκτων καὶ Ἰδιωμάτων - Ι.Α.Ν.Ε. ἔγιναν τὰ ἑξῆς:

Ὁλοκληρώθηκε τὸ πρόγραμμα ΜΝΗΜΕΙΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ («Κοινωνία τῆς Πληροφορίας» – Ἐπιχειρησιακὸ Πρόγραμμα), τοῦ ὁποίου ἔργο ἦταν νὰ δοθοῦν δείγματα ἀρχαίου ὕλικου τοῦ Κέντρου σὲ ψηφιακὴ μορφή μὲ παράλληλο σχεδιασμὸ καὶ ἀνάπτυξη ἠλεκτρονικοῦ περιβάλλοντος διαχείρισης τῶν ἀρχείων, θεματικοῦ δικτυακοῦ τόπου καὶ πολὺγλωσσης ἐκπαιδευτικῆς ἐφαρμογῆς πολυμέσων μὲ ἔντυπη συνοδευτικὴ ἔκδοση.

Ἐμπλουτίσθηκε τὸ ἀρχεῖο τοῦ Κέντρου μὲ τὴν εἰσαγωγὴ συλλογῶν διαλεκτικοῦ ὕλικου ποὺ προέρχονται ἀπὸ τίς τελευταῖες γλωσσικὲς ἀποστολὰς τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Κέντρου καὶ ἀπὸ τὸν γλωσσικὸ διαγωνισμὸ ποὺ προκηρύσσει κατ' ἔτος ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.

Ἀνασυγκροτήθηκαν οἱ βάσεις δεδομένων τῶν χειρογράφων γλωσσικῶν συλλογῶν καὶ τῶν τόπων προελεύσεως τοῦ διαλεκτικοῦ ὕλικου καὶ συγκροτήθηκε ἰδιαίτερη ἠλεκτρονικὴ βάση δεδομένων τοῦ προσφυγικοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου ποὺ ἐμπεριέχεται στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Κέντρου.

Ἀναθεωρήθηκε καὶ συμπληρώθηκε ἡ ἴστοσελίδα τοῦ Κέντρου μὲ νέες βάσεις ψηφιοποιημένου ὕλικου.

Αποδελτιώθηκε σε ψηφιοποιημένη μορφή σημαντικός αριθμός χειρογράφων, λημματογραφήθηκε και αρχειοθετήθηκε μεγάλος αριθμός νέων και παλαιών προβληματικών δελτίων γλωσσικού ύλικου και ενημερώθηκε με τὰ νέα στοιχεία τὸ ἠλεκτρονικὸ ἀρχεῖο τοῦ Κέντρου.

Ἐμπλουτίστηκε ἡ ἠλεκτρονικὴ βάση δεδομένων τοῦ ἑλληνικοῦ τοπωνυμικοῦ με 2.000 νέα τοπωνύμια πού εἶχαν καταγραφῆ σε γλωσσικὲς συλλογές τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ι.Α.Ν.Ε.

Ἐφαρμόστηκε ὁ ἠλεκτρονικὸς τρόπος σύνταξης τῆς σειρᾶς τῶν λημμάτων πού περιλαμβάνει ὁ ὑπὸ προετοιμασίαν τόμος τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ καὶ ἐντοπίστηκαν τὰ σχετικὰ προβλήματα, τὰ ὅποια καὶ καταβάλλεται προσπάθεια νὰ ἐπιλυθοῦν.

Με τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Κέντρου ἐκδόθηκε ὁ τόμος τῶν Πρακτικῶν τοῦ Ε' Διεθνoῦς Συνεδρίου Νεοελληνικῆς Διαλεκτολογίας «Κυπριακὴ διάλεκτος: Συγχρονία καὶ διαχρονία» (Ἀθήνα, 18-20 Μαΐου 2006).

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου ἐμπλουτίστηκε με τὴν προμήθεια πολλῶν νέων βιβλίων καὶ ολοκληρώθηκε ἡ ἀναδιάρθρωσή της με νέα ταξινόμηση τῶν βιβλίων καὶ συγκρότηση πλήρους βιβλιογραφικῆς βάσεως δεδομένων.

Τὸ Κέντρο ὑποστήριξε ἐπιστημονικὰ τὸ Ε' Ὀνοματολογικὸ Συνέδριο τῆς Ἑλληνικῆς Ὀνοματολογικῆς Ἑταιρείας με θέμα «Ὀνοματολογικὰ Φθιώτιδος» (Λαμία, 3-5 Ὀκτωβρίου).

Ὁλοκληρώθηκε ἡ διαδικασία κρίσεως γιὰ τὴν πλήρωση δύο θέσεων ἐρευνητῶν Γ' βαθμίδος καὶ μιᾶς θέσεως ἐρευνητοῦ Β' βαθμίδος στὸ Κέντρο.

Οἱ ἐρευνητὲς τοῦ Κέντρου ἔλαβαν μέρος με ἀνακοινώσεις σε συνέδρια ἑλληνικὰ καὶ διεθνή.

[Χριστίνα Μπασέα-Μπεζεντάκου]

ΚΕΝΤΡΟΝ ἘΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

Τὸ Κέντρο Λαογραφίας ὀλοκλήρωσε ἐπιτυχῶς τὸ Πρόγραμμα «Ἀνάπτυξη Ἐθνικοῦ Κέντρου Τεκμηρίωσης τοῦ Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ» τοῦ Ἐπιχειρησιακοῦ Προγράμματος «Κοινωνία τῆς Πληροφορίας». Στὸ πλαίσιο τοῦ Προγράμματος ψηφιοποίησε 830.000 τεκμήρια (χειρόγραφα, μουσικὲς καταγραφές, φωτογραφικὸ ὑλικό, δελτία, τὴν Ἐπετηρίδα του καθὼς καὶ τὸ σύνολο τῶν ἐκδόσεών του. Ἐπίσης δημιούργησε δύο ψηφιακὲς ἐφαρμογὲς σὲ μορφή DVD. Ἡ μία ἀφορᾶ στὸν ἜΑτλαντα, τὴν γεωγραφικὴ δηλ. ἀπεικόνιση τῆς διάδοσης τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων, τῶν περιοδικῶν πυρῶν καὶ τοῦ λαϊκοῦ ἑορτολογίου. Ἡ δευτέρα ἀποτελεῖ ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα πραγματοποιήσεως λαογραφικῆς ἀποστολῆς γιὰ ἐπιτόπια ἔρευνα καὶ μελέτη τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Δημιούργησε ἰστοσελίδα ἢ ὅποια περιλαμβάνει πληροφορίες γιὰ τὸ Κέντρο καὶ τίς δραστηριότητές του (ἐκδόσεις, ἐκθέσεις, συνέδρια, ἡμερίδες κλπ.) καὶ λειτουργεῖ ὡς κόμβος γιὰ τοὺς λαογραφικοὺς πολιτιστικοὺς Συλλόγους. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐν λόγω Προγράμματος παρουσίασε τὸ Κέντρο σὲ εἰδικὴ ἡμερίδα, στίς 16 Δεκεμβρίου στὴν Ἀνατολικὴ αἴθουσα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Τὸν Μάρτιο τοῦ 2008 τὸ Κέντρο πραγματοποιήσε διεθνὲς συνέδριο μὲ θέμα «Παραδοσιακὴ μουσικὴ καὶ σύγχρονη δημιουργία» στὸ Μέγαρο Μουσικῆς Ἀθηνῶν σὲ συνεργασία μὲ τὸ Ἐθνικὸ Ὄδείο, τὴν Ἐθνικὴ Λυρικὴ Σκηπὴ καὶ τὴν Ἐνωσὴ Ἑλλήνων Μουσουργῶν. Στὸ συνέδριο πῆραν μέρος Ἕλληνες καὶ ξένοι μουσικοὶ καὶ μουσικολόγοι. Εἶχε τεθεῖ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, ὁ ὁποῖος παρέστη κατὰ τὴν ἔναρξή του. Ἐπίσης πραγματοποιήσε ἐπιτυχεστάτη μεγάλη συναυλία στὸ κινηματοθέατρο Ἀκροπόλ μὲ τὴ συμμετοχὴ καταξιωμένων ἐρμηνευτῶν τῆς Δημοτικῆς Μουσικῆς, κατὰ τὴν ὅποια τὸ Κέντρο ἐτίμησε τὴν σημαντικὴ προσφορὰ στὴ διάσωση καὶ διάδοσιν τῆς δημοτικῆς μουσικῆς τῶν τραγουδιστῶν Δόμνας Σαμίου καὶ Χρόνη Ἀηδονίδη. Τὰ βραβεῖα ἐπέδωσε ἡ κ. Μαίη Παπούλια.

Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἔτους ἐκδόθησαν στίς ἐκδόσεις τοῦ Κέντρου τὰ ἑξῆς βιβλία:

1. Ἑλένη Ψυχογιῶ, «Μαυρηγῆ» καὶ Ἑλένη: Τελετουργίες θανάτου καὶ ἀναγέννησης, ἀρ. 24, Ἀθήνα 2008, σελ. 531.

2. Γεώργιος Ι. Χατζηθεοδώρου, *Τραγοῦδια καὶ σκοποὶ στὴν Κῶ*, Μουσική συλλογή: Σπυρ. Περιστέρη (1958), Κοινότητος Κεφάλου (1996-1997). Γ. Ι. Χατζηθεοδώρου (2006), S. Baud-Bovy (καταγραφή 1930). Συνέκδοση ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟῦ ΟΜΙΛΟΥ ΚΩΩΝ «Ο ΦΙΑΛΤΑΣ», ἀριθ. 11.

3. Πρακτικὰ Ἐπιστημονικῆς Ἡμερίδας «Ὁ Δημήτριος Σ. Λουκάτος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Λαογραφία», ποὺ πραγματοποιήθηκε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, σελ. 246. ἀρ. 27.

Τὸ Κέντρο ἀνέλαβε σὲ συνεργασία καὶ μὲ χρηματοδότηση τῆς Τοπικῆς καὶ Νομαρχιακῆς Αὐτοδιοίκησης τὴν ἔκδοση στὴ σειρά «Πηγές τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ» πέντε νέων ἐκδόσεων.

Ἡ Διευθύντρια καὶ οἱ Ἐρευνητὲς τοῦ Κέντρου πραγματοποίησαν τίς λαογραφικὲς τους ἀποστολὲς γιὰ ἐπιτόπια ἔρευνα, πῆραν μέρος σὲ τοπικά καὶ διεθνή συνέδρια καὶ δημοσίευσαν ἄρθρα καὶ μελέτες σὲ περιοδικὲς καὶ αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις. Ἐπίσης τὸ Κέντρο Λαογραφίας παρέσχε τὴν ἐπιστημονικὴ του ὑποστήριξη σὲ φορεῖς τῆς περιφέρειας συμμετέχοντας σὲ κοινὲς δραστηριότητες

[Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη]

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

I. Έρευνητικά προγράμματα

Συνεχίστηκαν τὰ ἐν ἐξελίξει ἐρευνητικά προγράμματα τοῦ ΚΕΜΝΕ:

1) Ἐκδόση τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου (Κωνσταντῖνος Λάππας, Ρόδη Σταμούλη)

2) Ἐκδόση ἐπιστολῶν τοῦ πρεβεζάνου Ἀποστόλη Δαμιανῆ (1801-1814) μέ ἐμπορικὸ κυρίως περιεχόμενον (Ρόδη Σταμούλη)

3) Μελέτη τοῦ ρωσικοῦ περιηγητισμοῦ στὴ νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη καὶ ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ κριτικὴ ἔκδοση τῆς Ἱστορίας τῆς Ρωσίας τοῦ Διονυσίου Ἰβηρίτη (1668) (Ὀλγα Ἀλεξανδροπούλου)

4) Ἐκδόση τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου (Χαρίτων Καρανάσιος)

5) Ἐκδόση ἰταλικοῦ συμβολαιογραφικοῦ καταστίχου τοῦ Michel Gradenigo, νοταρίου στὴ δουκικὴ καγκελλάρια τοῦ βενετικοῦ Χάνδακα (1593-1617), στὸ πλαίσιο τοῦ προγράμματος «Ἡ κοινὴ τῆς Κρήτης κατὰ τὴν ὕστερη Βενετοκρατία» (Κωνσταντῖνος Λαμπρινός)

6) Ἐπεξεργασία ὕλικου ἀπὸ τὰ ἀγγλικά ἀρχεῖα (Levant Company), στὸ πλαίσιο τοῦ προγράμματος «Διπλωματία καὶ Ἐμπόριο στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο, 17ος-19ος αἰ.» (Δέσποινα Βλάμη).

Ὁλοκληρώθηκαν τὰ ἔργα «Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση καὶ συγκρότηση Ἑλληνικοῦ Κράτους μέ βάση ἱστορικὰ Ἀρχεῖα 18ου-19ου αἰώνα» καὶ «Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση καὶ συγκρότηση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐπιστημονικὴ τεκμηρίωση καὶ ψηφιοποίηση ἱστορικῶν ἀρχείων τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰώνα – Ἀνάδειξη καὶ προβολὴ ψηφιακοῦ περιεχομένου μέσω Διαδικτύου καὶ χρῆση διαδραστικῆς ἐφαρμογῆς», ποὺ ἐκπονήθηκαν ἀπὸ κοινὸ ἀπὸ τὸ ΚΕΜΝΕ καὶ τὸ Κέντρον Ἐρεύνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, στὸ πλαίσιο τῆς «Κοινωνίας τῆς Πληροφορίας» (Γ' Κοινοτικὸ Πλαίσιο Στήριξης). Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἔργων παρουσιάστηκαν στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν στίς 19 Νοεμβρίου 2008.

Συνεχίστηκε τὸ ἐρευνητικὸ πρόγραμμα «Νεοελληνικὴ Ἐπιστολογραφία, 1500-1821», ποὺ ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν ἀποδελτίωση τῶν ἐπιστολῶν τῆς

άνωτέρω περιόδου και την εισαγωγή του σχετικού υλικού σε ηλεκτρονική βάση, ή όποια θα είναι προσβάσιμη από το Διαδίκτυο. Το πρόγραμμα εκπονείται στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ της Ακαδημίας Αθηνών και της Αυστριακής Ακαδημίας Επιστημών και συνεργάζονται σ' αυτό το ΚΕΜΝΕ, το Ίνστιτούτο Βυζαντινών Έρευνών της Αυστριακής Ακαδημίας Επιστημών και το Βυζαντινό και Νεοελληνικό Ίνστιτούτο του Πανεπιστημίου της Βιέννης, υπό τη διεύθυνση της ακαδημαϊκού καθ. Αγγελικής Λαΐου (= Δεκ. 2008) και του καθ. Johannes Koder, μέλους της Αυστριακής Ακαδημίας Επιστημών. Στο πρόγραμμα εργάστηκε με σύμβαση έργου ο εξωτερικός συνεργάτης Ήκαρος Μαντούβαλος.

II. Εκδόσεις

Έκδόθηκε ο ένατος τόμος του περιοδικού του ΚΕΜΝΕ *Μεσαιωνικά και Νέα Έλληνικά* με έργασίες των έρευνητών και συνεργατών του ΚΕΜΝΕ.

III. Έρευνητικές αποστολές

Ο Κων. Λάππας, κάνοντας χρήση της κανονικής του άδειας, μετέβη στο Βουκουρέστι και μελέτησε στη Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας (23-27 Οκτωβρίου 2008) έλληνικά χειρόγραφα του 18ου αιώνα με έπιστολικά κείμενα.

Η Όλγα Αλεξανδροπούλου πραγματοποίησε 15ήμερη έρευνητική αποστολή στη Μόσχα (29 Σεπτεμβρίου - 13 Οκτωβρίου 2008), όπου εργάστηκε στην Κεντρική Κρατική Βιβλιοθήκη της Ρωσίας και την Ίστορική Βιβλιοθήκη για τον έντοπισμό και τη μελέτη πηγών του ρωσικού περιηγητισμού στη νοτιοανατολική Ευρώπη και ανατολική Μεσόγειο.

IV. Συμμετοχή σε έπιστημονικά Συνέδρια

Ο Κων. Λάππας έλαβε μέρος στο Έπιστημονικό Συμπόσιο «Από ποιόν, για ποιόν και πώς γράφεται ή ιστορία» (Έταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα, 12-13 Δεκεμβρίου 2008), με θέμα ανακοίνωσης «Ξαναγράφοντας την ιστορία. Οί τρεις εκδόσεις της Ίστορίας Σουλίου και Πάργας του Χριστόφορου Περραιβού».

Ο Χαρίτων Καρανάσιος έλαβε μέρος στο Συνέδριο «Πνευματικός βίος και Παιδεία στον 18ο αιώνα: Ο Διδάσκαλος του Γένους Νεόφυτος Κουσο-

καλυβίτης και τὸ ἔργο του» (Σχολή Ἀνθρωπιστικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν καὶ Κέντρο Φιλοσοφίας καὶ Παιδείας τοῦ Δήμου Πύργου Ἡλείας, Πύργος Ἡλείας, 24-25 Μαΐου 2008), μὲ θέμα ἀνακοίνωσης «Οἱ σχέσεις τοῦ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου μὲ τὸν Εὐγένιο Βούλγαρι βάσει τῆς ἀλληλογραφίας τους».

Ὁ Κων. Λαμπρινὸς ἔλαβε μέρος α) στὸ Διεθνὲς Συνέδριο «Donne a Venezia. Spazi di libertà e forme di potere (XVI-XVIII sec.)» (Πανεπιστήμιο Ca'Foscari Βενετίας, 8-10 Μαΐου 2008), μὲ θέμα ἀνακοίνωσης «La donna patrizia nella Creta veneziana del Cinque e Seicento. Condizione giuridica e sociale», καὶ β) στὸ Διεθνὲς Συνέδριο «Ἡ πρώτη ἐπαρχία Ἀγίου Βασιλείου Ρεθύμνου ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἕως σήμερα. Περιβάλλον-Ἀρχαιολογία-Ἱστορία-Κοινωνία» (Πλακιάς Ρεθύμνου, 19-23 Ὀκτωβρίου 2008), μὲ θέμα ἀνακοίνωσης «Ὁ καστελλάνος, ὁ γραμματικὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ὑπαίθρου. Ἡ βενετικὴ ἐξουσία στὴν περιοχὴ τοῦ Ἀγ. Βασιλείου».

Ἡ Δέσποινα Βλάμη ἔλαβε μέρος α) στὸ Διεθνὲς Συνέδριο «Transactions and Interactions. The Flow of Goods, Services and Information» (European Business History Association-12th Annual Conference, Bergen Norway, 21-23 Αὐγούστου 2008), μὲ θέμα ἀνακοίνωσης «British Entrepreneurship and Family Strategy in a Levantine Context: the Abbott of Salonica (18th-19th century)», καὶ β) στὸ Διεθνὲς Συνέδριο Οἰκονομικῆς καὶ Κοινωνικῆς Ἱστορίας «Θεωρητικὲς ἀναζητήσεις καὶ ἐμπειρικὲς ἔρευνες» (Ρέθυμνο, 10-13 Δεκεμβρίου 2008), μὲ θέμα ἀνακοίνωσης «The female environment of a Greek merchant entrepreneur (18th-19th centuries). New evidences from the personal archive of Mihail Vassiliou».

V. Δημοσιεύματα ἐρευνῶν τοῦ ΚΕΜΝΕ

Κώστας Λάππας, «Συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν πηγῶν τῶν ἔντυπων Ἐπιστολαρίων τοῦ 18ου αἰώνα», *Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά* 9 (2008), σ. 61-118.

Χαρίτων Καρανάσιος, «Τὸ Χρονικὸ τῆς Πωγωνιανῆς», *Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά* 9 (2008), σ. 119-142· ὁ ἴδιος, «Κατάστιχο Λάρισας τοῦ 1720 στὴ μονὴ Ἰβήρων», *Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιο* 53 (2008), σ. 241-260· ὁ ἴδιος, «Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις καὶ ἡ Κοζάνη», *Ἑλμειακά*, ἔτ. 27, τχ. 60-61 (Ἰούν. 2008), σ. 48-58.

Κώστας Λαμπρινός, «Τὰ προνόμια καὶ τὰ σπαθιά. Κοινωνικὲς μεταβολὲς καὶ στρατολόγησι στὴ βενετοκρητικὴ ὑπαιθρο (16ος-17ος αἰ.)», *Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά* 9 (2008), σ. 9-59.

Δέσποινα Βλάμη, «Βρετανικὸ ἐμπόριο καὶ διπλωματία στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο. Ἡ Levant Company στὴ Θεσσαλονίκη, 1792-1825», *Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά* 9 (2008), σ. 143-267.

VI. Διαλέξεις, μαθήματα

Ὁ Κων. Λάμπας ἔλαβε μέρος στὴν παρουσίαση τοῦ βιβλίου *Λεάνδρος Βρανούσης, ὁ ἀγωνιστὴς τῆς Ἑθνικῆς Ἀντίστασης, ὁ ἐρευνητὴς ἐπιστήμονας, ὁ Ἡπειρολάτρης*, πού ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν «Σύνδεσμο Ἀποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολῆς Ἰωαννίνων “Οἱ Ζωσιμαῶδες”», καὶ μίλησε μὲ θέμα «Ὁ ἱστορικὸς καὶ φιλόλογος Λεάνδρος Βρανούσης» (Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, Ἀθήνα, 22 Ὀκτωβρίου 2008).

Ὁ Χαρ. Καρανάσιος δίδαξε στὸ Πρόγραμμα Μεταπτυχιακῶν Σπουδῶν «Μεθοδολογία κριτικῆς καὶ ἐκδόσης τῶν ἱστορικῶν πηγῶν» τοῦ Τμήματος Ἱστορίας τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου, μὲ θέμα «Νεοελληνικὴ Ἐπιστολογραφία καὶ σύγχρονη φιλολογικὴ καὶ ἱστορικὴ ἔρευνα» (ἀρχὲς Ἰουνίου 2008).

Ὁ Κων. Λαμπρινός δίδαξε στὸ Πρόγραμμα Μεταπτυχιακῶν Σπουδῶν «Μεθοδολογία κριτικῆς καὶ ἐκδόσης τῶν ἱστορικῶν πηγῶν» τοῦ Τμήματος Ἱστορίας τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου, μὲ θέμα «Κοινωνικὴ ἱστορία τῆς ἑλληνοβενετικῆς Ἀνατολῆς μέσα ἀπὸ τὰ τεκμήρια» (29-30 Μαΐου καὶ 26-27 Ἰουνίου 2008).

[Κων. Λάμπας]

**ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΟΥ ΝΕΩΤΕΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**

1. Κατά τὸ ἔτος 2008 συνεχίστηκαν τὰ ἐρευνητικὰ προγράμματα τοῦ Κέντρου:

- α) Τὸ Γραφεῖο Στρατηγικῶν Ὑπηρεσιῶν (OSS) στὴν κατεχόμενη Ἑλλάδα, 1942-1944.
- β) Ἡ διαμόρφωση τοῦ γαιοκτητικῶ συστήματος στὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ βρετανικὴ διπλωματία, 1833-1843. Συνεχίστηκε ἡ μελέτη τῶν ἀρχείων τοῦ Foreign Office, τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας καὶ τοῦ ἀρχειακοῦ ὕλικου ποῦ ἐντοπίστηκε στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.
- γ) Διονυσίου Μαρκόπουλου: ἐμπόρου ἀπομνημονεύματα (1829-1905).
- δ) Ἑπτανησιακὴ Προσωπογραφία, 19ος-20ὸς αἰῶνας. Συνεχίστηκε μὲ τὴν εἰσαγωγή νέων λημμάτων στὴ βάση δεδομένων.
- ε) Ὅψεις τοῦ ἀστικοῦ καὶ ἀγροτικοῦ χώρου στὰ Ἑπτάνησα, μέσα 19ου - ἀρχὲς 20οῦ αἰῶνα. Στὸ πλαίσιο τῆς ἐκπόνησης τοῦ προγράμματος αὐτοῦ πραγματοποιήθηκε ἐρευνητικὴ ἀποστολὴ τῆς ἐρευνήτριας κας Αἰκατερίνης Μπρέγλιανη στὴν Κέρκυρα.
- στ) Περιγραφικὸς κατάλογος τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἀλεξάνδρου Λυκούργου, Ἀρχιεπισκόπου Σύρου (1827-1875).
- ζ) Χρονολόγιο γεγονότων ποῦ ἀφοροῦν τὴν Ἑλλάδα, 1940-1944. Καταγραφή ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τῆς βρετανικῆς Διεύθυνσης Εἰδικῶν Ἐπιχειρήσεων (SOE). Συνεχίστηκε ἡ ἐπεξεργασία τῶν ἐγγράφων τῆς Βρετανικῆς Ὑπηρεσίας Εἰδικῶν Ἐπιχειρήσεων (SOE), ἡ τεκμηρίωση τῶν στοιχείων ποῦ προκύπτουν, καθὼς καὶ ἡ εἰσαγωγή σχετικῶν ἐγγραφῶν στὴν ἠλεκτρονικὴ βάση δεδομένων μέσω τῆς ὁποίας συντάσσεται τὸ Χρονολόγιο. Στόχος τοῦ προγράμματος εἶναι νὰ συγκροτηθεῖ σὲ πρώτη φάση τὸ 2009 χρονολόγιο γιὰ τὰ ἔτη 1940-1943 καὶ στὴ συνέχεια τοῦ 1944, ὅποτε καὶ συναντᾶται μεγαλύτερος ἀριθμὸς πληροφοριῶν.

2. Ἀρχισε ἡ ὑλοποίηση τοῦ συνθετικοῦ προγράμματος τοῦ Κέντρου «Δημόσια Ὑγεία στὴν Ἑλλάδα τοῦ Μεσοπολέμου. Ἡ συμβολὴ τῆς ΚτΕ στὴν ὀργάνωση τῶν ὑπηρεσιῶν ὑγείας καὶ κοινωνικῆς πρόνοιας». Στὸ πλαί-

σιο τῆς ἐκπόνησης τοῦ προγράμματος αὐτοῦ πραγματοποιήθηκε ἐρευνητικὴ ἀποστολὴ τῆς ἐρευνήτριας κας Ἐλισάβετ Κοντογιώργη στὴ Γενεύη γιὰ τὴν ἐπισήμανση καὶ φωτογράφηση ὄλων τῶν ἐκθέσεων πού συνέταξαν τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ὑγειονολόγων τῆς Ὁργάνωσης Ὑγείας τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν πού ἐπισκέφθηκαν τὴν Ἑλλάδα τὸ 1929.

3. Ἐγκαινιάστηκε νέο ἐρευνητικὸ πρόγραμμα μὲ τίτλο «Περιγραφικὸς κατάλογος γερμανικῶν στρατιωτικῶν ἀρχείων τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου 'Records of German Divisions' 1940-1945». Πρόκειται γιὰ βάση δεδομένων ἀρχείων τῶν γερμανικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν πού μικροφωτογραφήθηκαν ἀπὸ τίς ἀμερικανικὲς ὑπηρεσίες καὶ βρίσκονται στὴ συλλογὴ μικροταινιῶν τοῦ Κέντρου. Ἡ βάση δεδομένων θὰ εἶναι διαθέσιμη στὸ διαδίκτυο.

4. Ἐκδόθηκε ὁ πρῶτος τόμος τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Κέντρου *Νεοελληνικά Ἱστορικά*. Περιεχόμενα:

ΜΕΛΕΤΕΣ

Cathérine Brégianni, «Images narratives ioniennes du XIXe siècle et abstraction de l'espace: Solomos, Polylas, Théotokis», σ. 13-34

Ἐλισάβετ Κοντογιώργη, «Ἡ προσέγγιση τῆς Ἀγγλικανικῆς μὲ τὴν Ἑλληνικὴ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὴν περίοδο τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος. Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σύρου καὶ Τήνου Ἀλεξάνδρου Λυκούργου», σ. 35-110

Φωτεινὴ Ἀσημακοπούλου, Κώστας Χατζῆς, «Σπουδαστὲς στὴ Γαλλία, μηχανικοὶ στὴν Ἑλλάδα. Ὁ κόσμος τῶν Ἑλλήνων μηχανικῶν, 19ος - ἀρχὲς 20οῦ αἰώνα», σ. 111-130

Σωτῆρης Ριζᾶς, «Πολιτικὴ κρίση καὶ οἰκονομικὴ πολιτικὴ 1963-1966. Ἀνάπτυξη καὶ ἀναδιανομὴ στὴν προδιδακτορικὴ Ἑλλάδα», σ. 131-180
Κική Δημουλᾶ, «Καπνὸς ἀναθρώσκων», σ. 181-184

ΕΙΔΙΚΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

Σωτῆρης Ριζᾶς, «Εἰσαγωγή», σ. 187-190

Κωνσταντῖνος Σβολόπουλος, «Οἱ ἐπιπτώσεις τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς στὰ Βαλκάνια στὴν ἐξέλιξη τῆς ἐπιχείρησης Barbarossa ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀπόρρητης ἐκθεσης Robertson», σ. 191-206

John Iatrides, *Rival Visions: «The Government in Exile and the Resistance Movement, April 1941-April 1944»*, σ. 207-234

Γιώργος Α. Καζαμιάς, «Πόλεμος και Κοινοβούλιο. Ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων καὶ ὁ ἐπισιτισμὸς τῆς Ἑλλάδας, Αὐγούστος 1941 - Ὀκτώβριος 1944», σ. 235-250

Φαίδρα Κουτσούκου, «Πτυχές τῆς γερμανικῆς πολιτιστικῆς πολιτικῆς στὴν κατοχικὴ Ἑλλάδα: Ἡ πολιτικὴ ἐξάπλωση τῆς γερμανικῆς γλώσσας», σ. 251-282

Σεβαστὴ Χρηστίδου, «Οἰκονομικὸς ἐθνικισμὸς στὰ χρόνια τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Ὁ Φόρος Περιουσίας στὴν Τουρκία: Ἡ οἰκονομικὴ ἀφαιμάξη τῶν μειονοτήτων», σ. 283-330

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΕΙΣ

Εὐάνθης Χατζηβασιλείου, «Βρετανικὴ διοίκηση ἐλληνικῶν πληθυσμῶν, 19ος - 20ὸς αἰώνας. Νέες θεματολογίες τῆς διεθνοῦς βιβλιογραφίας», σ. 333-354.

Προετοιμάζεται ὁ δεῦτερος τόμος.

5. Ὁλοκληρώθηκαν τὰ ἔργα «Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση καὶ συγκρότηση Ἑλληνικοῦ κράτους — μὲ βάση ἱστορικὰ ἀρχεῖα 18ου-19ου αἰώνα» καὶ «Ἐπιστημονικὴ Τεκμηρίωση καὶ Ψηφιοποίηση Ἱστορικῶν Ἀρχείων τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰώνα μὲ θέμα τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση καὶ τὴ Συγκρότηση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἀνάδειξη καὶ προβολὴ ψηφιακοῦ περιεχομένου μέσω Διαδικτύου καὶ μὲ τὴ χρήση Διαδραστικῆς Ἐφαρμογῆς», πού εἶναι ἐνταγμένα στὸ ΕΠ «Κοινωνία τῆς Πληροφορίας» καὶ ὑλοποιήθηκαν ἀπὸ κοινῶν μὲ τὸ Κέντρο Ἐρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ.

Στὸ πλαίσιο τῶν δύο αὐτῶν ἔργων πραγματοποιήθηκε στὶς 19 Νοεμβρίου 2008 στὴν Ἀνατολικὴ Αἴθουσα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἡμερίδα παρουσίασης τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν δύο ἔργων.

Στὸ ἴδιο πλαίσιο, ἡ διευθύντρια τοῦ Κέντρου Ἑλένη Γαρδίκια - Κατσιαδάκη συμμετεῖχε σὲ δύο ἡμερίδες:

— Συμμετοχὴ σὲ στρογγυλὴ τράπεζα στὴν ἡμερίδα μὲ τίτλο «Ψηφιακὴ Καινοτομία γιὰ τὴν Κοινωνία τῆς Γνώσης» πού ὀργάνωσε τὸ Ἐρευνητικὸ Κέντρο «Ἀθηνᾶ» στὸ Ἰδρυμα Εὐγενίδη, στὶς 18 Μαΐου 2008.

— Συμμετοχὴ μὲ poster μὲ τίτλο «Ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ φυσικὸ στὸ ψηφιακὸ ἀρχεῖο: Παλαιές καὶ νέες μορφές ἱστορικῆς ἔρευνας. Προβλήματα καὶ προκλήσεις» στὴν ἡμερίδα μὲ τίτλο «Τεκμηρίωση καὶ ἐπιμέλεια πολιτισμικῶν πληροφοριῶν: ἀπὸ τὴ θεωρία στὴν πράξη», πού

πραγματοποιήθηκε τὸ Σάββατο 13 Σεπτεμβρίου 2008 στὸ Μουσεῖο Μπενάκη.

6. Ἡ Διευθύντρια τοῦ Κέντρου Ἑλένη Γαρδίκια-Κατσιαδάκη ἐκπροσωπεῖ τὴν Ἀκαδημία ὡς ἐπιστημονικὴ ὑπεύθυνη στὸ ἔργο Preparing DARIAH στὸ πλαίσιο τοῦ εὐρωπαϊκοῦ προγράμματος Ὑποδομές, ΠΠ17. Στὸ ἔργο μέτεχουν 14 φορεῖς ἀπὸ 10 εὐρωπαϊκὲς χῶρες. Πρόκειται γιὰ τὴ μελέτη τῆς κατασκευῆς μιᾶς ὑποδομῆς ἢ ὁποῖα θὰ παρέχει μακροχρόνια πρόσβαση καὶ διατήρηση ἐρευνητικῶν δεδομένων καὶ ὕλικου ψηφιακῆς κληρονομιάς γιὰ τὶς ἀνθρωπιστικὲς ἐπιστῆμες στὴν Εὐρώπη. Τὸ DARIAH θὰ συνδέει τοὺς χρήστες τῆς πληροφορίας (ἐρευνητές), τοὺς διαχειριστὲς τῆς πληροφορίας καὶ τὶς ὑπηρεσίες παροχῆς τῆς πληροφορίας. Θὰ τοὺς παρέχει ἕνα τεχνολογικὸ πλαίσιο πὺ θὰ καθιστᾷ ἐφικτὴ τὴν ἐνίσχυση τῆς δυνατότητας οἱ ἐρευνητικὲς κοινότητες νὰ μοιράζονται δεδομένα.

Τὸ DARIAH θὰ συμβάλει στὴν ἀποδοτικότητα καὶ ἀποτελεσματικότητα τῆς ἔρευνας στὶς ἀνθρωπιστικὲς ἐπιστῆμες, καθὼς: ἐξασφαλίζοντας ὅτι τὰ δεδομένα θὰ εἶναι ἀναζητήσιμα καὶ προσβάσιμα χωρὶς τὴν ἀνάγκη γιὰ ἐκτεταμένα ταξίδια, ἐξασφαλίζοντας τὴν πρόσβαση σὲ καινοτόμα ἐρμηνευτικὰ ἐργαλεῖα στὴν εὐρύτερη ἐρευνητικὴ κοινότητα, διατηρώντας τὰ δεδομένα γιὰ μελλοντικὴ ἀνάλυση, τυποποιώντας ἐργαλεῖα καὶ σύνολα δεδομένων γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς διαλειτουργικότητας.

Τὸ ἔργο στὴν προπαρασκευαστικὴ φάση πὺ προηγεῖται τοῦ DARIAH ἀντιμετωπίζει ζητήματα συντονισμοῦ, στρατηγικῆς, οἰκονομικῶν, διοίκησης, λογιστικῶν, νομικῶν καὶ τεχνικῶν, καθὼς δραστηριότητες διαχείρισης καὶ δημοσιότητας γιὰ τὴν ὑποστήριξη τοῦ ἔργου. Οἱ προβλεπόμενες δραστηριότητες ποικίλουν ἀπὸ ἔρευνα γραφείου, συναντήσεις καθορισμοῦ δράσεων καὶ forums, ἐπισκοπήσεις, ταχυδρομικὲς ὑπηρεσίες καὶ ἔλεγχο τεχνολογικῶν πρωτοτύπων. Εἰδικότερα ἡ προπαρασκευαστικὴ φάση θὰ καταλήξει σέ: ἕνα πλάνο ἐργασίας γιὰ τὴν κατασκευὴ καὶ λειτουργία τοῦ DARIAH, μία κοινοπραξία πὺ θὰ δεσμεύει γιὰ τὴν κατασκευὴ καὶ λειτουργία τοῦ DARIAH, ἕνα νομικὸ κείμενο πὺ θὰ προσδιορίζει τὰ δικαιώματα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις διαφόρων τύπων μελῶν τοῦ DARIAH καὶ θὰ ἐπιτρέπει τὴν εἰσδοχὴ νέων μελῶν, ἱκανὴ οἰκονομικὴ ὑποστήριξη γιὰ τὴν κατασκευὴ καὶ ἀρχικὴ λειτουργία τοῦ DARIAH.

[Ἑλένη Γαρδίκια-Κατσιαδάκη]

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ

Δημοσιεύματα

Τὸ Κέντρον Ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Γραμματείας δημοσίευσε κριτικὰς ἐκδόσεις τῶν ἔργων:

Plutarchi Chaeronensis *Moralia*. *Recognovit* Georgius N. Bernardakis. *Editionem maiorem curaverunt* Panagiotes D. Bernardakis/Henricus Gerardus Ingenkamp, vol. I, Academia Atheniensis - Institutum Litterarum Graecarum et Latinarum Studiis Destinatum, Athenis MMVIII, pp. 41*+4**+421 ISBN 978-960-404-128-2

Georgios Pachymeres, *Philosophia. Buch 6: Kommentar zu De partibus animalium des Aristoteles*. *Editio princeps*. *Einleitung-Text-Indices* von Eleni Pappa [Corpus Philosophorum Medii Aevi. *Commentaria in Aristotelem Byzantina* 4/1], Ἀκαδημία Ἀθηνῶν – Κέντρον Ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Γραμματείας, Ἀθήναι 2008, pp. VIII+136*+74

ISBN 978-960-404-115-2 καὶ 978-27116-7996-6 καὶ 978-2-87060-138-7

Michael Psellos, *Kommentar zur Physik des Aristoteles*. *Editio princeps*. *Einleitung-Text-Indices* von Linos G. Benakis [Corpus Philosophorum Medii Aevi. *Commentaria in Aristotelem Byzantina* 5], Ἀκαδημία Ἀθηνῶν – Κέντρον Ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Γραμματείας, Ἀθήναι 2008, pp. X+94*+440

ISBN 978-960-404-124-4 καὶ 978-2-7116-8995-8 καὶ 978-2-87060-142-6

Ἐξί (6) ἄρθρα τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Γραμματείας δημοσιεύθησαν σὲ ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ τῆς ἡμεδαπῆς καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἧτοι *Asklepios, Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, *Pharos - Journal of the Netherlands Institute in Athens*, *Rivista di*

Cultura Classica e Medioevale, Wiener Studien, καί σέ συλλογικό τόμο ὑπὸ τὸν τίτλο *Mythe et Justice dans la pensée grecque*, ἐνῶ ἡ ἐρευνήτρια Ἀθηνᾶ Μπάζου συμμετέσχε μὲ ἀνακοινώσεις τῆς στὸ 6ο Διεθνὲς Συνέδριο γιὰ τὴν ἐκδοτικὴ τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν ἱατρικῶν κειμένων, καί στὸ Συνέδριο τοῦ Διεθνoῦς Ἱπποκρατείου Ἰδρύματος τῆς Κω, ἤτοι

Κωνσταντῖνος Οἰκονομάκος,

«Pour une nouvelle édition du *Περὶ Γραμματικῆς* διάλογος de Maxime Planude, *Rivista di Cultura Classica e Medioevale*, 50 (2008) 149-165».

Ἀθανάσιος Στεφανῆς,

Ἔδωσε πρὸς δημοσίευση σέ συλλογικό τόμο μὲ τίτλο *Mythe et Justice dans la pensée grecque* τὸ ἀκόλουθο ἄρθρο: «*Éléments de droit pénal dans la tragédie grecque ancienne. Formes d'application de peines dans les Bacchantes d'Euripide*» (26 σελίδες).

Ἀλεξάνδρα Ροζοκόκη,

1. «The Chest of Cypselus. An Interpretation of the First Zone (Pausanias 5.17.7-11)», *Pharos. Journal of the Netherlands Institute in Athens* XIV, 101-114
2. «Stesichorus, Geryoneis S 11 SLG: the Dilemma of Geryon», *Wiener Studien* 121 (2008), 67-69.

Ἰωάννης Τελέλης,

«Climatic Fluctuations in the Eastern Mediterranean and the Middle East AD 300-1500 from Byzantine Documentary and Proxy Physical Paleoclimatic Evidence – A comparison», *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, 58 (2008), 167-207.

Ἀθηνᾶ Μπάζου,

«Cerebral localization theories in antiquity», *Asklepios*, II (XXI) (2008), 20-24.

Συνέδρια

Ἡ Ἀθηνᾶ Μπάζου συμμετέσχε στὰ ἐξῆς συνέδρια:

1. VIe Colloque international *L'ecdotique des textes médicaux grecs: réception et traduction* (CNRS-UMR 8167 Orient et Méditerranée,

Université de la Sorbonne - Paris 4, Ecole doctorale 1 Mondes anciens et médiévaux, Istituto Universitario di Napoli), Παρίσι, 10-12 Ἀπριλίου 2008. Παρουσίαση εισηγήσεως με τίτλο: «Remarques sur la tradition du Pseudo-Galien *De remediis parabilibus*».

2. Προτελεύτια Διλήμματα - *End of life dilemmas* (Διεθνές Ἴπποκράτειο Ἴδρυμα Κω), Ἀθήνα, 26-27 Μαΐου 2008. Παρουσίαση εισηγήσεως με τίτλο: «Ἡ στάση τῶν ἱατρῶν τῆς ἀρχαιότητος ἀπέναντι στίς ἀνίατες καί/ῆ ἐπώδυνες ἀσθένειες».

Βιβλιοθήκη

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου ἐμπλουτίσθηκε με 450 τίτλους βιβλίων καί ἀνανεώθηκε ἡ συνδρομή σέ 50 τίτλους περιοδικῶν. Ἐπιπλέον, συνεχίστηκε ἡ βιβλιοθεσία παλαιῶν καί σπάνιων βιβλίων τῆς Βιβλιοθήκης Κόντου (βιβλιοδετήθηκαν 300 τόμοι).

Ἡλεκτρονικός (excel) κατάλογος μικροταινιῶν χειρογράφων

Δημιουργήθηκε ἠλεκτρονικός κατάλογος (excel) περίπου χιλίων (1.000) μικροταινιῶν χειρογράφων τῆς ἀρχαίας καί μεταγενέστερης ἐλληνικῆς γραμματείας, πράγμα πού ἀποτελεῖ σημαντική συμβολή στήν ἀναβάθμιση τῶν ὑπηρεσιῶν ἔρευνας τοῦ ΚΕΕΛΓ.

[Κωνσταντῖνος Οἰκονομάκος]

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΟΡΩΝ ΚΑΙ ΝΕΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

Α. Τὸ Κέντρο Ἔρευνας Ἐπιστημονικῶν Ὄρων καὶ Νεολογισμῶν τὸ ἔτος 2008 συνέχισε τὴν ἀποδελτίωση τοῦ ἡμερήσιου τύπου καὶ ἐπεσήμανε ἀθησαύριστους νεολογισμοὺς πού ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὰ Λεξικά Μπαμπινιώτη (ἔκδοση 2008), Τριανταφυλλίδη (ἔκδοση 1998), Μεῖζον Ἑλληνικὸ Λεξικὸ (ἔκδοση 1997), τῶν ὁποίων ἡ συχνότητα ἐμφάνισης ἐλέγχθηκε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ διαδικτύου. Ὅλοι οἱ νεολογισμοὶ ταξινομήθηκαν μὲ μορφολογικά καὶ σημασιολογικά κριτήρια καὶ καταγράφηκαν ἠλεκτρονικὰ συνοδευόμενοι ἀπὸ τὸ ἄμεσο κειμενικὸ περιβάλλον στὸ ὁποῖο ἐμφανίζονται. Ἐνδεικτικὰ παραθέτουμε ὀρισμένα λήμματα ἀπὸ τὰ γράμματα α- καὶ β-:

ἀερανάρτηση, ἀεριοκίνητος, ἀεροσταθμός, αἰμοδιύλιση, ἀναδιαπραγμα-
τευση, ἀνοσοαντίδραση, ἀνοσοβλαστικός, ἀντιβακτηριακός, ἀντιπαγκο-
σμιοποίηση, ἀντιπύρ, ἀξιολόγιο, ἀποεπένδυση, ἀπο-επιβίβαση, ἀποφορο-
λόγηση, ἀρχηγοκεντρικός, ἀστρόσκονη, ἀστροφωτογραφία, ἀτομοκεντρι-
σμός, αὐτοκινητοπομπή, αὐτόλογος, ἀφαλατικός,
βηματόμετρο, βιοαντιδραστήρας, βιοαποκατάσταση, βιοασφάλεια, βιοε-
ξυγίανση, βιοεπιστήμη, βιοκαταναλωτής, βιοκεντρικός, βιομετρικὸ δια-
βατήριο, βιομηχανοστάσιο, βιοπλαστικό, βιοσταθεροποίηση, βιοσυσσω-
ρευση, βιοσυσσωρεύω, βιοτοξίνη, βιοτρομοκρατία, βλαστοκυτταρικός,
βραχυθεραπεία.

Μία ἐξέχουσα διάσταση στὸν τομέα τῶν νεολογισμῶν εἶναι αὐτὴ πού πα-
ρέχει σημαντικὰ στοιχεῖα γιὰ τὶς τάσεις ἐξέλιξης τῆς Ἑλληνικῆς, ὅπως
αὐτὴ διαγράφεται ἀπὸ τὴ μορφολογικὴ δομὴ τῶν νεολογισμῶν. Γιὰ αὐτὸν
τὸν ἐρευνητικὸ σκοπὸ εἶναι σὲ ἐξέλιξη Ἐρευνητικὸ Πρόγραμμα τοῦ Κέντρου
μὲ ὑπεύθυνο τὸν Ἀκαδημαϊκὸ κύριο Κονομή καὶ συνεργάτιδα τὴ φιλόλογο
Παρασκευὴ Κρητικῶ.

Ἐπίσης, κατὰ τὴν ἀποδελτίωση ἐπισημάνθηκαν πολλὲς ξένες λέξεις κυ-
ριῶς ἀπὸ τὸν τομέα τῆς Οἰκονομίας καὶ τῶν Νέων Τεχνολογιῶν, οἱ ὁποῖες
δὲν ἔχουν ἀκόμη καθιερωθεῖ. Μὲ τὴ βοήθεια τῶν στοιχείων πού συγκεντρώ-
θηκαν γιὰ τὶς κανονικότητες καὶ τὶς τάσεις τῆς Ἑλληνικῆς, τὸ Κέντρο
ἔκανε ἐμπεριστατωμένους προτάσεις γιὰ ἀντικατάσταση ξενόγλωσσων καὶ
ἐσφαλμένων νεολογισμῶν σὲ συνεργασία μὲ εἰδικοὺς ἐπιστήμονες.

Β. Τò Κέντρο σέ συνεργασία με μηχανολόγους του Ύπουργείου Ανάπτυξης ολοκλήρωσε τò Α' Μέρος σώματος Ένεργειακής Όρολογίας με απόδοση στην Έλληνική. Έπιπλέον, σέ συνεργασία με οικονομολόγους (Όικονομικό Πανεπιστήμιο Άθηνών) έπεξεργάστηκε τήν απόδοση σώματος Όικονομικών Όρων.

Γ. Τò Κέντρο έπισημοποίησε Διμερή Συμφωνία για έπιστημονική συνεργασία με τò αντίστοιχο Κέντρο τής Άκαδημίας τής Αυστρίας στο πλαίσιο αναζήτησης τής δυναμικής τών μορφολογικών μηχανισμών (νεολογισμοί / γλωσσική κατάκτηση) τής Γερμανικής και τής Έλληνικής. Έπιπλέον έχει προωθήσει τήν εγκατάσταση εκτενούς ηλεκτρονικού Προγράμματος αυτόματης αναγνώρισης νεολογισμών από σώματα έφημερίδων με εξειδικευμένες μηχανές αναζήτησης για τήν κατάρτιση αντίστροφου λεξικού.

Δ. Έ Διευθύντρια του Κέντρου Άναστασία Χριστοφίδου δημοσίευσε από κοινού με τήν καθηγήτρια U. Stephany ένα βιβλίο στο Πανεπιστήμιο τής Κολωνίας:

1. *The Acquisition of Greek Case, Number, and Gender. A Usage-Based Approach.* Arbeitspapiere 55. University of Cologne <U. Stephany & A. Christofidou>

και έστειλε πρòς δημοσίευση σέ διεθνή έκδοτικό Όϊκο μία από κοινού μελέτη, ή όποία θά δημοσιευτεί τò Δεκέμβριο του 2008:

2. (όπό δημοσίευση) «The emergence of nominal inflection in Greek». στο U. Stephany and M. Voeikova (έπιμ.), Berlin: Mouton de Gruyter. <Ursula Stephany and Anastasia Christofidou>

Έπιπλέον ή Κα Χριστοφίδου παρουσίασε μία ανακοίνωση στη Διεθνή Συνάντηση:

3. 15th International Pre- and Protomorphology Meeting (Βιέννη 2008)

Άνακοίνωση: «The Greek adjective in child Language. The data».

Έ αποσπασμένη (μέχρι τò Σεπτέμβρη 2008) φιλόλογος Γ. Κατσούδα παρουσίασε από κοινού τή μελέτη

«Μορφολογικά προβλήματα τῆς Ἑλληνικῆς κατὰ τὴ διδασκαλία: ἡ περί-
πτωση τῶν θηλυκῶν ἐπαγγελματικῶν» <Γ. Κατσούδα / Γ. Τράπαλης>

στὸ 7ο Παγκόσμιο Συνέδριο γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Γλῶσσα (Ὄργανισμὸς γιὰ
τὴ Διάδοση τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας).

Ἡ ἀποσπασμένη φιλόλογος Π. Δεληκάρη παρουσίασε στὸ Ρέθυμνο
(11/10/08) τὴ μελέτη της

«Ἐτεροτοπίες στὸ ἔργο τῆς Ἰωάννας Καρυστιάνη»

στὸ Διεθνὲς Διεπιστημονικὸ Συνέδριο τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης.

[Ἀναστασία Χριστοφίδου]

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ

I. Στο πλαίσιο του Νεολιθικού προγράμματος του Κέντρου, η έρευνήτρια κ. Λαΐα Όρφανίδη-Γεωργιάδη συνέχισε τη μελέτη των πήλινων και λίθινων ειδωλίων της συλλογής Α. Μπάστη και άλλων συλλογών στην Θεσσαλία. Για τη μελέτη αυτή πραγματοποίησε 20ήμερη επιστημονική αποστολή.

II. Στο Κρητομυκηναϊκό Πρόγραμμα, η έρευνήτρια κ. Δέσποινα Δανιηλίδου συνέχισε την ενημέρωση του γενικού «Βιβλιογραφικού Αρχείου της Προϊστορικής Ελλάδος» που καταρτίζεται στο Κέντρο, καθώς και των επί μέρους θεματικών και τοπογραφικών καταλόγων του (προστέθηκαν 150 περίπου νέα δελτία). Επίσης, συμμετέσχε στο έρευνητικό πρόγραμμα της τελικής δημοσίευσης των παλαιών ανασκαφών των Μυκηνών υπό την εποπτεία του Ακαδημαϊκού κ. Σπ. Ίακωβίδη. Στο πλαίσιο του προγράμματος αυτού πραγματοποίησε 20ήμερη επιστημονική αποστολή στις Μυκήνες (15 Ιουλίου - 3 Αυγούστου 2008) κατά την οποία κατέγραψε το υλικό των ανασκαφών που είχαν διενεργηθεί τα έτη 1971 και 1972 στην περιοχή της Πομπικής Όδου, των Βωμών πρό της Οικίας Τσουντα και του κυκλικού βωμού του Θρησκευτικού Κέντρου. Έτσι, ολοκληρώθηκε η μελέτη όλου του ανασκαφικού υλικού από τις ανασκαφές των ετών 1970-1975 σε ολόκληρη την περιοχή του Θρησκευτικού Κέντρου των Μυκηνών. Η κ. Δανιηλίδου ασχολήθηκε επίσης με την έκδοτική επιμέλεια του τιμητικού τόμου για τον καθηγητή κ. Σπ. Ίακωβίδη. Ο έρευνητής κ. Χρήστος Μπουλώτης ασχολήθηκε με την μελέτη του υλικού των ανασκαφών του στον προϊστορικό οικισμό Κουκονήσι Λήμνου. Υπήρξε μέλος της επιστημονικής επιτροπής για την οργάνωση έκθεσης του Ίδρύματος Ωνάση στη Νέα Υόρκη με τίτλο «From the Land of the Labyrinth: Minoan Crete 3000-1100 B.C.» (12 Μαρτίου - 13 Σεπτεμβρίου) και συνέγραψε δύο εισαγωγικά κεφάλαια (From mythical Minos to the Search for Cretan Kingship και The Art of Cretan Writing) στον κατάλογο της έκθεσης.

III. Στο Κλασικό Πρόγραμμα ή Διευθύντρια του Κέντρου κ. Μαρία Πιπιλή είχε την γενική εποπτεία της έκδοσης τευχών των σειρών *Corpus Vasorum Antiquorum* και *Sylloge Nummorum Graecorum* (βλ. αναλυτικά παρακάτω). Κυκλοφόρησε η μελέτη της «Ο Τήλεφος ως ικέτης στο έπος και την τραγωδία: Σχετικά με την κύλικα του Ίέρωνα στη Βοστώνη» στον

τόμο στη μνήμη Ἀλκιμήνης Σταυρίδη *Amicitiae Gratia* (Ἀθήνα, ΤΑΠΑ 2008) σελ. 47-52. Ἡ ἐρευνήτρια κ. Βασιλική Μαχαίρα, στὸ πλαίσιο τῆς ἐκπόνησης τοῦ καταλόγου τῶν ἐλληνιστικῶν γλυπτῶν τῆς Ρόδου, πραγματοποίησε ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ στὴ Ρόδο (15 Σεπτεμβρίου - 4 Ὀκτωβρίου 2008), ὅπου ἔδωσε καὶ διάλεξη μὲ θέμα «Τὰ γλυπτὰ ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ πόλη τῆς Ρόδου». Κυκλοφόρησε ἡ μονογραφία τῆς Ἰερὸ Ἀφροδίτης καὶ Ἔρωτος στὴν Ἰερά Ὀδὸ (Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀρ. 253, 2008) καὶ τὸ ἄρθρο τῆς «Ἀγαλμάτιο Ἀφροδίτης μὲ Ἔρωτα», *Τὸ Μουσεῖον* 4 (2004) σελ. 29-36. Ἡ ἐρευνήτρια κ. Βικτωρία Σαμπεταί ἀσχολήθηκε μὲ τὴν προώθηση τοῦ ἐρευνητικοῦ τῆς προγράμματος πού ἀφορᾷ τὴν δημοσίευση ταφικῶν συνόλων ἀπὸ τὸ Ἀκραίφνιο Βοιωτίας, καὶ πραγματοποίησε ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ γιὰ μελέτη στὸ Μουσεῖο τῆς Θήβας. Ἔλαβε μέρος σὲ συνέδριο μὲ θέμα «Perspektiven in der Hermeneutik griechischer Vasenbilder» (Μόναχο, Ἀπρίλιος 2008) μὲ τὴν ἀνακοίνωση «The Poetics of Maidenhood: Visual Constructs of Womanhood in Vase-Painting» καὶ ἔδωσε σειρά διαλέξεων στὸ Παρίσι, στὴν Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (Centre Gemet-Glotz) (Ἀπρίλιος-Μάιος 2008).

IV. Διεθνή Προγράμματα τῆς Ἀκαδημίας πού τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ Κ.Ε.Α.

1. *Corpus Vasorum Antiquorum*. Παραδόθηκαν πρὸς ἔκδοση τὰ τεύχη «Ἀγγεῖα τοῦ Μουσείου Κυκλαδικῆς Τέχνης» (ὑπὸ Κ. Καθάρου) καὶ «Μελανόμορφες λήκυθοι τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου» (ὑπὸ Ε. Σερμπέτη). Συνεχίσθηκε ἡ ἐτοιμασία τῶν τευχῶν: «Ἀγγεῖα Ἰδιωτικῶν Ἀρχαιολογικῶν Συλλογῶν» (ὑπὸ Μ. Πιπιλῆ), «Πελίκες τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου» (ὑπὸ Γ. Καββαδία), καὶ «Ἀγγεῖα τοῦ Μουσείου Ἐλευσίνος» (ὑπὸ Μ. Τιβέριου).
2. *Sylloge Nummorum Graecorum*. Ἐξεδόθη ὁ τόμος τῶν Η. Τσούρτη καὶ Μ.-D. Trifirò «Νομισματικὸ Μουσεῖο: Συλλογὴ Α. Σούτζου» (στὰ ἀγγλικά). Συνεχίσθηκε ἡ ἐτοιμασία τῶν τευχῶν «Νομισματικὸ Μουσεῖο: Συλλογὴ Α. Χρηστομάνου (6' μέρος)» (ὑπὸ Μ. Οἰκονομίδου καὶ Π. Τσέλεκα) καὶ «Νομίσματα τῆς Συλλογῆς τῆς Alpha Bank» (ὑπὸ Δ. Τσαγκάρη).
3. *Tabula Imperii Romani*. Ὁλοκληρώθηκε ἡ συγγραφὴ μέρους τοῦ φύλλου J 35 (νησιά Βορειοανατολικοῦ Αἰγαίου, Κυκλάδες) ἀπὸ τοὺς Π. Καρβώνη καὶ Μ. Μικεδάκη.

[Μαρία Πιπιλῆ]

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Στὸ Κέντρο, κατὰ τὸ 2008 ἐργάσθησαν οἱ ἐρευνητὲς κ.κ. Ἰωάννα Μπίθα (διευθύνουσα), Σταματία Καλαντζοπούλου, Ἰωάννης Βιταλιώτης, Ἰωάννα Χριστοφοράκη (ἕως 10 Σεπτεμβρίου 2008 πού ἔλαβε ἄδεια ἄνευ ἀποδοχῶν διάρκειας ἐνὸς ἔτους) καὶ Ὑλγα Καραγιώργου (ἀπὸ 22 Σεπτεμβρίου κ.έ., ὕστερα ἀπὸ τὴ λήξη τῆς ἄδειας μητρότητας). Στὰ ἐρευνητικὰ προγράμματα καὶ λοιπὲς δραστηριότητες ἐπίσης συνεργάσθησαν ἡ βιβλιοθηκονόμος κ. Εὐγενία Κουρέτα (Ἐπιτροπὴ Ἐρευνῶν), ἡ σχεδιάστρια κ. Ἀλεξάνδρα Καραγιώργου (Ἐπιτροπὴ Ἐρευνῶν), οἱ ἀρχαιολόγοι κ.κ. Ἐλένη Παπαβασιλείου, Ἀγγελικὴ Κατσιώτη, ἡ ἀρχιτέκτων κ. Παναγιώτα Ζαχοπούλου (Κληροδότημα Γ. Θ. Φωτεινοῦ) καὶ ὁ φωτογράφος κ. Νίκος Κασέρης (Κληροδότημα Γ. Θ. Φωτεινοῦ).

Κατὰ τὸ 2008 τὸ Κέντρο Ἐρευνας τῆς Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Τέχνης ἀνέπτυξε τὰ κύρια ἐρευνητικὰ του προγράμματα πού ἀφοροῦν στὴ σύνταξη τῶν Εὐρετηρίων Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν γιὰ τὰ νησιά Σύμη, Τήλο, Χάλκη καὶ Ρόδο τῆς Δωδεκανήσου, τὰ Ἴονια Νησιά καὶ τὰ μνημεῖα τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Συνέχισε τὴν ἀποδελτίωση μὲ στόχο τὴ σύνταξη σὲ συνοπτικὴ μορφή τοῦ Γενικοῦ Εὐρετηρίου Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Ἑλλάδος. Γιὰ τὴν προαγωγή τῶν παραπάνω προγραμμάτων πραγματοποίησε ἐρευνητικὲς ἀποστολὲς στὴ Ρόδο, στὴ Ζάκυνθο, στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη μὲ σκοπὸ τὴν ἔρευνα, ἐντοπισμὸ, καταγραφή, καὶ κατὰ περίπτωσιν ἐπαγγελματικὴ φωτογράφιση καὶ ἀρχιτεκτονικὴ ἀποτύπωση τῶν τοιχογραφημένων ναῶν. Γιὰ τὴν ἐπιτάχυνση τῆς δημοσίευσης τοῦ Εὐρετηρίου Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Ἰονίων Νήσων ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐνέκρινε τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τοῦ ἔργου συντήρησης τῶν ἀποτοιχισμένων τοιχογραφιῶν τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς Κεφαλονιάς (κληροδότημα Ἀποστόλου Σαχίνη).

Στὸ πλαίσιο τοῦ «Corpus de la peinture monumentale byzantine», διεθνoῦς τμήματος τοῦ προγράμματος καταγραφῆς τῶν βυζαντινῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ὁποῖου ἡγεῖται ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ὁ ἐπόπτης τοῦ Κέντρου, ἀκαδημαϊκὸς κ. Π. Α. Βοκοτόπουλος, παρουσίασε στὴ Γενικὴ Συνέλευση τῆς Διεθνoῦς Ἐνώσεως Ἀκαδημιῶν (Βρυξέλλες 27 Μαΐου - 1 Ἰουνίου

2008), υπό την αιγίδα της οποίας έχει τεθεί το παραπάνω πρόγραμμα, την πορεία των εργασιών εκτός του ελληνικού Corpus, των αντίστοιχων της Κύπρου, της Ιταλίας, της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και της Νουβίας (σημερινό Σουδάν).

Το Κέντρο προσκλήθηκε για τέταρτη συνεχή χρονιά και συμμετείχε στις ανασκαφές που διεξάγει το Αρχαιολογικό Ίνστιτούτο της Αλβανικής Ακαδημίας στην περιοχή των Αγίων Σαράντα με πεδίο εργασίας τη μελέτη των εύρισκομένων τοιχογραφιών, καθώς και τη μελέτη αυτόνομων συνόλων που άπτονται της βυζαντινής τέχνης. Για το σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκε έρευνητική αποστολή στη Νότια Αλβανία.

Και κατά το 2008 συνεχίστηκε η αποδελτίωση και η εισαγωγή των στοιχείων στην ηλεκτρονική τράπεζα δεδομένων για το πρόγραμμα «Αγωνύμια και επιγραφές ελληταρίων σε έργα της βυζαντινής και μεταβυζαντινής τέχνης». Επίσης συνεχίστηκαν οι αποδελτιώσεις για το πρόγραμμα «Αναφορές βυζαντινών μνημείων σε περιηγητικά κείμενα».

Συνέχισε την καταγραφή και επεξεργασία του Φωτογραφικού και Σχεδιαστικού Αρχείου Αγίου Όρους του Παύλου Μυλωνά, το οποίο δώρισε η οικογένεια στο Κέντρο κατόπιν επιθυμίας του Παύλου Μ. Μυλωνά. Κατά το 2008 ολοκληρώθηκε το τμήμα που αφορά στις μοναστηριακές τράπεζες του Αγίου Όρους, ενώ ξεκίνησαν οι προκαταρκτικές διαδικασίες για την οργάνωση σχετικής έκθεσης με δημοσίευση καταλόγου, καθώς και ειδικού συμποσίου.

Οργάνωσε την ετήσια διάλεξη την αφιερωμένη στη μνήμη του ιδρυτή του ακαδημαϊκού Μανόλη Χατζηδάκη, κατά την οποία μίλησε ο ομότιμος καθηγητής του Ε.Μ.Π. κ. Χαράλαμπος Μπούρας με θέμα «Τρόποι εργασίας αρχιτεκτόνων και αρχιμαστόρων στο Βυζάντιο» (Ακαδημία Αθηνών, 4 Μαρτίου 2008).

Η Βιβλιοθήκη του Κέντρου εμπλουτίστηκε με 2.100 νέους τίτλους εκ των οποίων οι 1.951 προέρχονται από τη δωρεά Μανόλη Χατζηδάκη. Επίσης το Φωτογραφικό και Σχεδιαστικό Αρχείο με περίπου 600 εισαγωγές.

Στην εκτέλεση των παραπάνω ερευνητικών προγραμμάτων το Κέντρο ενισχύθηκε οικονομικά από την Επιτροπή Έρευνών της Ακαδημίας Αθηνών και τα κληροδοτήματα Γ. Θ. Φωτεινού και Α. Σαχίνη της Ακαδημίας Αθηνών.

Τέλος οι έρευνητές του Κέντρου με οικονομική ενίσχυση της Ακαδημίας Αθηνών μετείχαν με ανακοίνωση σε επιστημονικά συνέδρια.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΚΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

	Σελ.
ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Α. – Λόγος τοῦ ἀποχωροῦντος Προέδρου	9
ΓΑΡΔΙΚΑ-ΚΑΤΣΙΑΔΑΚΗ ΕΛΕΝΗ. – Ἐκθεση τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέν- τρου Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 2008	65
ΚΟΝΟΜΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. – Κωνσταντίνου Μηγᾶ, «Λεξικὸ τῶν ἰδιωμάτων τῆς Καρπάθου»	19
ΛΑΪΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ. – Ὁ Πόλεμος τοῦ 1940-41 καὶ ἡ Ἱστορία	37
ΛΑΠΠΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. – Ἐκθεση τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐ- ρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 2008	61
ΜΙΑΣΣΕΑ-ΜΠΕΖΕΝΤΑΚΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ. – Ἐκθεση τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης Νεοελληνικῶν Διαλέκτων καὶ Ἰδιωμάτων κατὰ τὸ ἔτος 2008	57
ΜΠΙΘΑ ΙΩΑΝΝΑ. – Ἐκθεση πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρευνας τῆς Βυζαν- τινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Τέχνης κατὰ τὸ ἔτος 2008	77
ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. – Ἐκθεση τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέν- τρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Γραμματείας κατὰ τὸ ἔτος 2008	69
ΠΙΠΙΑΗ ΜΑΡΙΑ. – Ἐκθεση τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἀρχαιότητος κατὰ τὸ ἔτος 2008	75
ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ-ΚΑΜΗΛΑΚΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ. – Ἐκθεση τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας κατὰ τὸ ἔτος 2008	59
ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ. – Ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴ σύσταση τοῦ ἀνε- ξάρτητου ἐλληνικοῦ κράτους	23
ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ. – Ἐκθεση τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐ- ρεῦνης Ἐπιστημονικῶν Ὁρων καὶ Νεολογισμῶν κατὰ τὸ ἔτος 2008	72

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Έκτύπ.: Στέλιος Α. Τσαπέτας, Μυκάλης 34, 10435 Άθήνα, Τηλ. 210 34.63.161

ISSN 0369-8106